

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEĞİŞİM SONRASI RUSYA EKONOMİSİNDE
KOBİ'LERİN ÖNEMİ VE ROLÜ: RUS MATBAA
SEKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ**

**EVGENY DONGAK
07713037**

**TEZ DANIŞMANI
Doç.Dr. AYŞEN WOLFF**

**İSTANBUL
2011**

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEĞİŞİM SONRASI RUSYA EKONOMİSİNDE
KOBİ'LERİN ÖNEMİ VE ROLÜ: RUS MATBAA
SEKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

EVGENY DONGAK
07713037

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 01/06/2011
Tezin Savunulduğu Tarih: 15/06/2011

Tez Oy Birliği / Oy Çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşen Wolff
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Esin CAN MUTLU
Doç. Dr. Yonca GÜROL

İmza
E. Mutlu
Y. Gürol

İSTANBUL
HAZİRAN 2011

ÖZ

DEĞİŞİM SONRASI RUSYA EKONOMİSİNDE KOBİ'LERİN ÖNEMİ VE ROLÜ: RUS MATBAA SEKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

EVGENY DONGAK

Mayıs 2011

Bu çalışmada Türkiye için ekonomik önemi giderek artan Rusya'daki Perestroyka dönemi ve sonrası yaşanan ekonomik ve tarihi gelişmeler, küçük ve orta boy işletmeler ve matbaa sektörleri ele alınmıştır. Çalışmanın amacı 1991 sonrası Rus ekonomisinde faaliyet göstermeye başlayan küçük ve orta boy işletmelerin gelişim süreci ile birlikte ekonomik rolünü ve önemini belirlemek ve bir KOBİ sektörü olan Rus matbaa sektörünün detaylı incelemesini yapmaktır.

Öncelikle giriş kısmında çalışmanın inceleme alanı ve amacı belirtildi. İlk bölümde Rusya'nın ekonomik gelişim sürecinin tarihsel olarak incelemesi yapıldı. Bu başlık altında Perestroyka dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmeler aktarıldı. Ayrıca, geçiş dönemi ekonomilerinde piyasa reformunun özelliklerinin incelemesi yapıldı. İkinci bölümde, literatür taraması sonucu KOBİ mevzuatı ve Rusya'da KOBİ türleri, sorunları, avantajları, dezavantajları ile birlikte KOBİ sektörünün Rus ekonomisi için önemi ve rolü belirtildi. Üçüncü bölümde de matbaa sektörünün genel değerlendirilmesi yapıldı ve son olarak 2008 küresel finans krizinin sektör üzerinde etkisi incelendi.

Son olarak çalışma ile ilgili sonuç getirilmiştir. Söz konusu çalışma neticesinde Rusya'da KOBİ sektörünün gelişme sürecini devam ettirdiği ve ekonomideki payı ve önemi giderek arttığı belirlendi. Bununla birlikte, matbaa sektörünün eski sektör olması ve imalat sektörü içinde yer alması onun Rus ekonomisinde sağlam konuma sahip olmasını sağladı. Matbaa sektörünün 2008 küresel finansal krizden olumsuz etkilendiği belirlendi ve halen o dönemde yaşadığı sıkıntıları aşmaya çalıştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Perestroyka, Sovyetler Birliği, Rusya, Matbaa

ABSTRACT

THE ROLE OF SMEs IN RUSSIAN ECONOMY AFTER TRANSITION: THE STUDY OF RUSSIAN PRINTING INDUSTRY

EVGENY DONGAK

May 2011

Russia is becoming important economic partner for Turkey, and in this thesis studies were done on Russia's economic and historical events during and after Perestroika, Russian Small and Medium Size Enterprises sector and Printing industry. The purpose of the thesis is to study Russian SME sector and determine its economic role and analyze Russian Printing industry.

First of all, in introduction part of thesis are given its purpose and scope of research. In first chapter is given Russia's historical account of economic development process. There is also Russia's economic and historical events during and after Perestroika. Additionally, market reforms characteristics of transitional economies were examined. In second chapter regulations on SME and Russian SME types, problems, advantages and disadvantages and SME sector's role in Russian economy were examined. In third chapter general review of Russian Printing industry was done and 2008 World Financial Crisis' effect on the industry was studied.

Eventually in the conclusion, it is stated that Russian SME sector is in course of development and its total share and role in economy is growing bigger. In contrast, Russian Printing industry has old roots and it being part of production industry makes it important part of Russian economy. Printing industry was negatively affected by 2008 World Financial Crisis' and it tries to revive after damaging effects of the Crisis.

Key Words: SME, Perestroika, Soviet Union, Russia, Printing

ÖNSÖZ

Öncelikle tez çalışmamda danışmanım olan ve benden yardım ve desteğini esirgemeyen değerli hocama Doç.Dr. Ayşen Wolff'a teşekkür ediyorum.

Ayrıca uzak da olsalar kalben birlikte olduğum annem-babam ve kardeşime ve bu zor tez yazım sürecinde bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma, özellikle de Belekmaa Oorzhak'a, Özlem Aydın'a, ve Rus matbaa sektörü konusunda verdiği bilgilerden dolayı Oleg Levik'e ve sabır ve anlayışı için değerli büyüğüm Ali Aydın'a teşekkür etmek istiyorum.

İstanbul, Mayıs 2011

Evgeny Dongak

İÇİNDEKİLER:

	Sayfa No
ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLO LİSTESİ	IX
ŞEKİL LİSTESİ	X
KISALTMALAR	XI
1. GİRİŞ	1
2. RUSYA'NIN EKONOMİK GELİŞİM SÜRECİNİN TARİHSEL OLARAK İNCELENMESİ	2
2.1. Rusya'nın Ekonomik Gelişim Süreci (Perestroyka ve Glasnost Dönemi, Öncesi Sonrası)	2
2.1.1. SSCB'de Perestroyka Öncesi Gelişmeler	2
2.1.2. SSCB'de Perestroyka ve Glasnost Dönemi	4
2.1.3. SSCB Dağılması Sonrası Rusya'daki Ekonomik Gelişmeler..	6
2.2. Geçiş Dönemi Ekonomilerinde Piyasa Reformunun Özelliklerinin İncelenmesi.....	8
2.2.1. Kamu Mülkiyetinden Özel Mülkiyete geçiş	8
2.2.1.1. Mülkiyet Haklarının Korunması	9
2.2.2. Piyasaların Serbestleşmesi	9
2.2.2.1. Dış Ticaretin Serbestleşmesi	10
2.2.3. Piyasa Kurumlarının Oluşturulması	11
2.3. Küreselleşme.....	12
2.3.1 Küreselleşme Süreci.....	12
3. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN (KOBİ) TANIMI, ROLÜ VE ÖNEMİ	15
3.1. KOBİ Tanımı	15
3.1.1. Rusya'da KOBİ Tanımı	16
3.1.2. Türkiye'de KOBİ Tanımı	18
3.1.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı	20
3.2. Girişimcilik ve Girişimci Tanımı.....	22
3.2.1. Girişimcilik Tanımı.....	22
3.2.2. Girişimci Tanımı.....	23
3.3. Rusya'da KOBİ Sektörünün Ekonomik Göstergeleri	25
3.3.1 Rusya'da KOBİ Sektör İşletme Sayısı	25

3.3.2 Rusya'da KOBİ Sektöründe İstihdam Göstergeleri.....	26
3.3.3 Rusya'da KOBİ'lerin Sektörel Dağılımı	28
3.4. Rusya'da Ekonomi Faaliyet Sektörlerine Göre İşletmecilik (KOBİ) Türleri.....	29
3.4.1 İmalat Sektöründe İşletmecilik	30
3.4.2 Finans ve Ticaret Sektörlerinde İşletmecilik	32
3.4.2.1. Mal Borsası	33
3.4.2.2. Mal ve Hizmet Ticareti	33
3.4.2.3. Ticari Bankalar	36
3.4.2.4. Menkul Kıymetler Borsası	37
3.4.3 Danışmanlık ve Denetim İşletmecilik	38
3.5. Rusya'da KOBİ Tarihi	40
3.6. Rusya'da KOBİlerin Rolü ve Önemi	43
3.7. Rusya'da KOBİ'lerin Gelişme Sürecinde Sorunları	45
3.8. Rusya'da KOBİ'lerin Avantajları ve Dezavantajları	51
3.8.1. Rusya'da KOBİ'lerin Avantajları	51
3.8.2. Rusya'da KOBİ'lerin Dezavantajları	54
4. RUSYA'DA MATBAA SEKTÖRÜNÜN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ VE 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN SEKTÖR ÜZERİNDE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	56
4.1. Matbaa'nın Tarihi	56
4.1.1. Matbaa'nın Dünya Tarihi	56
4.1.2. Matbaa'nın Türkiye'de Tarihi	57
4.1.3. Matbaa'nın Rusya'da Tarihi	68
4.2. Rusya Matbaa Sektörünün Temel Ekonomik Göstergeleri	74
4.2.1. Rusya'da Matbaa Sektöründe Toplam İşletme Sayısı	74
4.2.2. Rusya'da Matbaa Sektöründe İşletmelerin Mülkiyet Yapısı	76
4.2.3. Rusya'da Matbaa Sektörünün Üretim Büyüklüğü	77
4.2.4. Rusya'da Matbaa Sektörünün Faaliyet Alanlarına Göre Sınıflandırılması.....	79
4.2.4.1. Gazete Sektörü	80
4.2.4.2. Dergi Sektörü	81
4.2.4.3. Kitap Sektörü	83
4.2.4.4. Baskılı Ambalaj Sektörü	83
4.2.4.5. Küçük ve Ofis Matbaaları Sektörü	84
4.2.4.6. Matbaa Sektörü için Üretim Yapısı Tahmini	85
4.3. Rusya'da Matbaa Sektöründe Son Durum ve Küresel Finansal Krizin Sektöre olan Etkisi.....	86
4.3.1. Rusya'da Matbaa Sektöründe 2008 Sonrası Yaşanan Ekonomik Gelişmeler.....	86
4.3.2. Rusya'da Matbaa Sektöründe 2008 Küresel Finansal Krizin Etkileri.....	89
4.3.3. Kriz Sonucu Rus Matbaa Sektöründe Yaşanan İflaslar	92
5. SONUÇ	95

KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	100

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı Kriterleri	20
Tablo 2: 2007 ve 2008'de KOBİ'lerde Çalışan Sayısı	26
Tablo 3: 2007'de KOBİ Sektörlerine göre Çalışan Sayısı	27
Tablo 4: Rusya'da İşletmecilik Faaliyetininin Türleri	30
Tablo 5: Ticari İşletmede Pazarlama Süreci	35
Tablo 6: KOBİ'lerin Duran Varlıklarına Yatırımlarının Yapısı	48
Tablo 7: KOBİ'lerin Duran Varlıklarına Yapılan Yatırımların Toplam Duran Varlıklara Yapılan Yatırımlar içinde Payı	49
Tablo 8: Gazete ve Dergilerin Devletten İstedikleri ve Aldıkları Yardım Tutarı	63
Tablo 9: 1950'lerde Basılıp Derlenen Kitap Sayısı	64
Tablo 10: 1960'larda Basılıp Derlenen Kitap Sayısı	65
Tablo 11: 1970'lerde Basılıp Derlenen Kitap Sayısı	66
Tablo 12: 1980'lerde Basılıp Derlenen Kitap Sayısı	67
Tablo 13: Rusya'da Toplam Matbaa İşletmeleri Sayısı, Çalışan Sayısı ile Birlikte	75
Tablo 14: 2008-2010 yılları arasında Rusya'da Matbaa İşletmelerinin Ürettikleri Ürün ve Hizmet Toplamının Karşılaştirmalı Verileri..	78
Tablo 15: 2010 yılında Rusya'da Matbaa Ürünleri Toplam Üretimi	79
Tablo 16: 2010 yılında Rusya'da Matbaa İşletmelerinin Ürettikleri Ürün ve Hizmet Toplamının Karşılaştirmalı Verileri	80
Tablo 17: Ekonomik Faaliyetlerine Göre Üretim Endeksleri: Selüloz-Kağıt Üretimi, Matbaa ve Yayın Faaliyeti	90
Tablo 18: 2009'da Rusya'da Kapanan İşletmelerle İlgili Araştırma Göstergeleri.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1: Rusya'da KOBİ Sayısında Büyüme Dinamiği	25
Şekil 2: KOBİ'lerin Ekonomik Sektör Dağılımı	28
Şekil 3: Rusya'da Danışmanlık ve Denetleme Kuruluşlarının Gelir Yapısı (“Dört Büyük” Şirket Hariç)	39
Şekil 4: Danışmanlık ve Denetim Hizmetlerinin Gelir Artış Dinamiği	40
Şekil 5: 2009 yılında Rus Matbaa Sektöründe İşletmelerin Mülkiyet Yapısı	76
Şekil 6: Matbaa Üretimi Piyasa Yapısı (2010 yılı için Tahmin)	86

KISALTMALAR

KOBİ: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
SME: Small and Medium-sized Enterprises
AB: Avrupa Birliği

1. GİRİŞ

Rusya'da, o zamanki adıyla SSCB'de, 1980'lerin başında ekonomik sorunlar baş gösterdi ve bunun sonucunda bir değişim ve sistemin düzeltilmesi ihtiyacı doğdu. Uzun süre devam eden “yaşlılar iktidarı” sonucu olarak, toplumda hareketsizlik ve atalet durumu hakimdi.

1985 yılında iktidara gelen Mihail Gorbaçov komünizm ideallerine inanan, ancak sistemin reform ihtiyacının farkında olan “genç” liderdi. Onun sistemi dönüştürme çalışmalarını oluşturan “Perestroyka”(Yeniden yapılanma) ve “Glasnost”(Açıklık) süreci başladı. Gorbaçov'un amacı Sovyetler Birliği'nin biriken ekonomik ve sosyal sorunlarını reform yoluyla çözerek modern ekonomiye geçişi sağlamaktı.

Ancak Gorbaçov bunda başarılı olamadı ve Sovyetler Birliği 1991'de dağıldı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının temel nedenleri arasında yüksek askeri harcamalar ve ekonomik durgunluk sonucu ekonominin zayıflaması ve merkezi iktidarın eli elinde tutamaması oldu.1991 sonrası Rusya'da özel girişimciliğe izin verildi ve özel mülkiyet hakkı tanındı. Bunun en önemli sonucu da herkes özel işletme açabilme imkanına sahip olması idi.

Diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere baktığımızda KOBİ sektörünün ülkede ekonomilerin itici gücü olduğunu görmekteyiz. Bundan dolayı Rus KOBİ sektörünün gelişmesi Rus ekonomisinin gelişmesi demektir. Çünkü KOBİ sektörü ülkede ihtiyaç duyulan mal ve hizmetleri sağlamakta, istihdam yaratmakta, milli gelire artışına katkıda bulunmakta ve toplumun genel refah düzeyinin yükselmesine imkan sağlamaktadır.

Bu kapsamda çalışmamızın amacı Rusya'da Perestroyka dönemi sonrasında ekonomik süreci incelemek ve Rusya KOBİ sektörünün ekonomik rolünü ve önemini belirlemek ve matbaa sektörünün ekonomik durumunu incelemek ve finansal krizin etkilerini araştırmaktır.İnceleme alanımız Rus ekonomisi,Rus KOBİ sektörü ve matbaa sektörüdür.

2. RUSYA'NIN EKONOMİK GELİŞİM SÜRECİNİN TARİHSEL OLARAK İNCELENMESİ

2.1 Rusya'da Ekonomik Gelişim Süreci (Perestroyka ve Glasnost Dönemi, Öncesi - Sonrası)

2.1.1 SSCB'de Perestroyka Öncesi Gelişmeler

1980'lerin başındaki Sovyetler Birliği başka hiçbir yerde olmadığı kadar katılmış durumda idi.

1964 – 1982 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri olan Leonid Brejnev değişimlerden nefret ederdi. Bu nedenle personel değişimine (sirkülasyona) son verdi ve bunun sonucunda ise, herkes yıllarca aynı görev yerlerinde kaldı. 1980'lerin başında Sovyet iktidarı herkese alay konusu haline gelen, “hareketsiz yaşlılar iktidarına” dönüştü. Politbüro üyelerinin ortalama yaşı 70 üzerine çıktı ve buna karşılık o zamanki Sovyetler Birliğinde erkeklerin ortalama yaşam süresi 63 yıl idi. Sovyetler Birliği ölüm döşeginde bulunan kişilerce yönetilmekteydi.¹

Ana politik olaylar ise Frederik Chopin'in “ Cenaze Marşı ” eşliğinde Kızıl Meydan'da düzenlenen ihtişamlı cenaze töreneleri idi. Sözkonusu marş ardı ardına birçok kez tekrarladı: 1982 yılı kasım ayında Brejnev öldü, onun halefi Yuri Andropov 1984'te şubat ayında öldü ve ondan sonra gelen Konstantin Çernenko da 1985 yılının mart ayında vefat etti. Bunların yanı sıra vefat eden diğer Politbüro üyeleri de vardı. Ruslar bu yılları alaycı şekilde “Görkemli Cenazelerin Beş Yılı” olarak adlandırırlardı.²

Hareketsizlik inanılmaz boyutlardaydı ve toplumun düşüncesine göre de hiçbir şey değişmeyecekti. Dikkatlice sansürlenmiş resmi bilgiler ekonomi ve refahın, az olsa da

1 Archie Brown, **The Gorbachev Factor** (Oxford: Oxford University Press 1996), 20

2 Anders Aslund, **Russia's Capitalist Revolution** (Washington DC: Peterson, 2007), 13

istikrarlı şekilde büyüdüğünü göstermekte idi. Tek kaygılandırıcı ise, ülkenin ekonomik üretim sonucu elde edilen gelirin büyük kısmının Sovyetler Birliği'nin ABD ile olan nükleer silah yarışına harcanmasıydı.

Sovyetler Birliği'nin temel çelişkisi, ülkenin ekonomik büyüme hızının, ülkenin gelecekteki askeri gücünü garanti altına almak için yeterli olmamasıydı.

Resmi olarak, Sovyet ekonomisinin 1980'lerin ilk yarısında büyüme oranı yıllık ortalama % 3,2 idi ve bu da askeri harcamaların yıllık artışına denk gelmekteydi. Batı'daki analizler de aynı sonucu göstermekteydi. 1983 yılında yayımlanan ve ABD'de Sovyet ekonomisini inceleyen en önemli isimlerin kaleme aldığı “ Sovyet Ekonomisi: 2000 yılına doğru ” adlı araştırmanın temel öngörüsü ise Sovyetler Birliği GSMH'sinin 20. yüzyılın son 20 yılında yıllık ortalama % 3.2 oranında artış göstermesi idi. Araştırmada geçen en önemli endişe kaynağı ise “kriz senaryosunu” tetikleyebilecek yıllık kişi başı tüketim artış oranının % 1 altına inmesi ihtimali idi.³

Ancak gerçek daha kötü idi, yerleşmiş geleneklere karşı çıkmakla ünlü ekonomistler Vasiliy Selyunin ve Grigoriy Khanin 1980'lerin ilk yarısında gerçek büyümenin yıllık sadece % 0,6 olduğunu hesapladılar ve bu da durgunluk demektir. Başbakan Nikolay Rıjkov sözkonusu düşünceleri paylaşmaktaydı ve “ ülkedeki durum açıkçası vahim, Brejnev döneminin son yılları bize ağır miras bıraktı.. 1982 yılında savaştan sonraki dönemde ilk defa halkın gerçek geliri hiç artış göstermedi” diye söyledi.⁴

Gerçekte ise Sovyetler Birliği 1979 yılından itibaren ekonomik olarak tam bir durgunluğa girdi. Ülke halen süper gücü, ancak askeri harcamalar diğer her şeyin pahasına büyümekteydi. CIA değerlendirmesine göre, Sovyet askeri harcamaları istikrarlı şekilde yıllık % 3 düzeyinde artış göstermekteydi. CIA 1987 yılı için toplam Sovyet GSMH'nin askeri harcamalara ayrılan oranın % 15 - % 17 düzeyine kadar yükseleceğini öngördü. Ancak, CIA Sovyetler Birliği GSMH'sini olduğundan fazla tahmin etti ve askeri harcama oranı aslında GSMH'nin % 25 yakındı. Buna karşın, ABD'de Ronald Reagan başkanlığında döneminde hızlı silahlanma

³ Aslund, *age*, 15

⁴ Nikolai Ryzhkov, *Perestroyka: İstoriya Predatelstv* (Moskva: Novosti 1992), 42

döneminde askeri harcamaların oranı GSMH'nin % 6 sınırlı idi.⁵

Sonuç olarak, Sovyetler Birliği'nde ekonomik durgunluk ve giderek artan askeri harcamalar devlet bütçesini aşırı zorlamaya başladı ve Politbüro'nun buna bir çözüm yolu bulması gerekiyordu.

2.1.2 SSCB'de Perestroyka ve Glasnost Dönemi

Mart 1985'te Konstantin Çernenko'nun ölümünden sonra, SSCB Komünist Partisi Genel Sekreterliğine Mihail Gorbaçov seçildi. Halk arasında “Görkemli Cenazeler Beş Yılı” olarak anılan dönem sona erdi.

Gorbaçov Sovyetler Birliği'nin iç ve dış politikasının canlandırılmasına ve hem toplumda, hem de dünya arenasında parti ve devlet yönetiminin itibarının artırılmasına yönelik çalışmalara başladı. Yeni politika ilk olarak Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Kurulunda Nisan 1985'te açıklandı, ve 1986'daki 27. Sovyetler Komünist Partisi Kongresinde somutlaştı ve 1986-1990 yılları arasında dönemde 12.ci “Beş Yıllık Plan” da yürürlüğe girdi. Bu planın adı “Devletin Sosyo-ekonomik Gelişmesinin Hızlandırma Yolu” idi.⁶

Toplumda büyük değişimin yaşanmakta olduğu çıplak gözle görülebilirdi. O yıllarda yaşanan en önemli olayları kronolojik olarak aktarmaya çalışalım:⁷

1985 – 1986 – Nikolay Rıjkov hükümetin başına geçti. Boris Yeltsin Moskova İl Parti Komitesinin başına geçti. Çok kapsamlı alkol karşıtı devlet politikası başlatıldı. Televizyon kanalına (yayın yapan tek devlet kanalı) yeni yöneticiler geldi. Entelektüel kesimin canlanması.

1986 - 1987 – Bilim adamı Andrey Saharov'un Moskova'ya sürgünden dönüşü. T. Abuladze'nin “Tövbe” adlı filminin gösterilmesi. Kuzey nehirlerinin yataklarının yerinin değiştirilmesi projesi rafa kaldırıldı. “Ogonyok” dergisi ve “Moskovskie Novosti” gazetesi ülke tarihinin açıklanması istenmeyen olayları cesurca ifşa ederek,

5 Aslund, *age*, 16

6 **Vsemirnaya İstoriya**, (Moskva, Vserossiyski Zaochny Finansovo-Ekonomichesky Institut, YUNITI, 1997) 250

7 Shamil Munchaev, **İstoriya Rossii** (Moskva: YUNITI, 1999) 340-380

toplumu şaşkınlığa uğratması. İlk kooperatif kafeleri kuruldu. Çernobil Nükleer Santralinde patlama ve Karadenizde gemilerin çarpışması. Mathias Rust'un Cessna tipi uçağıyla Sovyet hava sahasını ihlal ederek, Kızıl Meydan'a izinsiz iniş yapması. Dağlı Karabağ'da Savaş patlak vermesi. Demiryollarında ve madenlerde yaşanan patlamalar. Televizyon yayınında ilk defa din adamının (metropolit Filaret) konuşma yapması. Daha önce yasaklı olan filmlerin yayınlanması.

1987 – 1988 – Okuyucu sayısında “patlama” yaşanması (“Doktor Jivago” ve diğer Rus yazarların daha önce yasaklı olan ünlü kitaplarının edebiyat dergilerinde yayınlanması). Halk cuma ve cumartesi akşamları televizyon başında (“Vzglyad”(Bakış) ve “Do i Posle Polunochi”(Geceyarısından Önce ve Sonra) adlı çok popüler programların canlı yayını). Perestroyka ve Glasnost adı altında özellikle kültür alanında olmak üzere, Batı'yla yakın işbirliğine gidilmesi. Azerbaycan'ın Sumgayıt şehrinde trajik olayların yaşanması (Azeri-Ermeni çatışması). Rusya'nın Hıristiyanlığı Kabulünün 1000. yıl dönümü. 19. Komünist Partisi Konferansı yapılması. Sovyetler Birliğinde evsizlerin, uyuşturucu bağımlılarının ve fahişelerin varlığının ilk kez açıkça kabulü. Liberal düşünce yaygınlaşıyor ve bununla birlikte, toplumun tabakalaşması da başlıyor.

1988 – 1989 – Ermenistan'da yaşanan deprem. Özbekistan Fergana'da yaşanan trajik olaylar (Özbek-Ahıska çatışması). Baltık ülkelerinde, Moldova'da, Kafkasya'da, Batı Ukrayna'da yaşanan etnik çatışmalar. Tiflis'te 9 Nisan “Kanlı Pazar” olayları (Sovyet ordusunun gösteri yapan çoğu kadın 20 kişiyi öldürmesi). Parti içinde krizlerin parti krizine dönüşmesi. Sovyet ordusunun Afganistan'dan tamamıyla çekilmesi.

1989-1990 – Sovyetler Birliği Komünist Parti Yönetimi Çekoslovakya ve Afganistan'da askeri işgalinin yanlış olduğunu kabulü. Soljenitsyn'ın “Arhipelag GULAG” adlı kitabı halk tarafından okumakta ve Saharov'un ölümü. Berlin Duvarı'nın yıkılması. Lech Walesa ve Aleksander Dubcek'in Politik Zirveye çıkışı. Gorbaçov'un Papa ile görüşmesi gerçekleşti. Eski muhalif Roy Medvedev'in Stalin dönemi zulüm politikalarını anlatan makalesinin Komünist Partisinin yayın organı olan “Pravda” gazetesinde yayınlanması. Sovyet halkı S.Govoruhin'in “Tak Jit Nelzya” (Böyle Yaşanmaz) adlı filmini izlemektedir. Gorbaçov SSCB Devlet

Başkanı oldu. Yeltsin Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin Yüksek Kurulu'nun başına getirildi.

1990 – 1991 – Moldova'da, Osetya'da, Litvanya'da, Letonya'da kan döküldü. “500 gün” programı. SSCB Devlet Başkanı Gorbaçov Nobel Barış ödülünü aldı. Nobel ödüllü Soljenitsın SSCB ödülünü kabul etmedi. Lenin ülke genelinde anılmakta, ancak aynı zamanda basın ve TV'de “20 yüzyılın en kötü adamı” ilan ediliyor. Halk Lenin'nin Mozolesi yerine, Rusya'da açılan ik McDonalds'ta kuyruk bekliyor. Sovyetler Birliğinde gıda ve siyasi krizin yaşanması. Yeni Başbakan V. Pavlov para değişimine kalkışıyor. Moskova'da Ağustos İsyanı ve Canlı Halka yaşanması. Kremlin'de ilk defa dini törenlerin yapılması ve rahip Aleksandr Men'in öldürülmesi. Yazarların birbirinden tamamen ayrılması ve asillerin birbiriyle birleşmesi süreci. Almanya'nın birleşmesi ve SSCB'nin dağılması.

2.1.3. SSCB'nin Dağılmasından Sonra Rusya'daki Ekonomik Gelişmeler

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra yeni dönem başladı. Eski Sovyetler Birliğinin dağılması sonucu Rusya Federasyonu dahil 15 yeni devlet ortaya çıktı.

1991 yılında Rusya'da Boris Yeltsin Devlet Başkanlığı dönemi başladı.

Rusya devlet planlamalı ekonomi modelinden kapitalist piyasa ekonomisine geçiş dönemindeydi. Bu dönem çok sancılı geçti. Devlet iktidarının almış olduğu ve uyguladığı reform kararları, ekonomik zorlukları beraberinde getirdi. Bunun nedeni de reformların hazırlıksız ve hızlı şekilde gerçekleştirilmesi idi. Ayrıca Sovyetler Birliği döneminde ortaya çıkan ve uzun yıllar devam eden geleneklerden kurtulmak da o kadar kolay değildi.

Rusya'da herkese özel mülkiyet hakkı ve girişimcilik imkanı tanınmıştı.

1992-1995 yılları arasında Rusya'nın sanayi imalat büyüklüğü % 81 düştü, tarım üretimi % 53 azaldı. Aynı dönemde ülke GSMH'si % 63 azaldı. Ülke ekonomisinde çalışan kişi sayısı 72,1 milyondan 67,1 milyona düştü. 1995 yılında toplumun ortalama gelir düzeyi 1991 yılının aynı döneminin % 40'na düştü. Yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfus oranı toplam ülke nüfusunün % 24,7 yükseldi. Rusya'nın

toplam nüfus sayısı 148,8 milyondan 147,9 milyona düştü.⁸

1993 yılı Ekim ayında muhaliflerin mevcut iktidarı devirme planları ile başta Moskova'nın televizyon kulesi olmak üzere diğer önemli kurumlarına el koyma girişimi askeri müdahale ile önlenemedi.

1996 yılında yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerini Boris Yeltsin kazandı.

1998 yılı ekonomik kriz ile birlikte Rusya ekonomisi düşüş sürecinde dibi gördü ve daha sonra toparlanma sürecine girdi.

2000'de yılbaşı gecesinde Boris Yeltsin sürpriz biçimde görevi bıraktığını açıkladı.

Mart 2000 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimini Vladimir Putin kazandı.

2000'in ilk yılları Rus ekonomisinin gelişme yılları idi. Vergilendirme, toprak, emeklilik, bankacılık, iş ilişkileri, enerji, demiryolları başta olmak üzere birçok alanda ekonomik reform gerçekleştirildi.

Ekonomide sürekli bütçe fazlası oluşmaya başladı ve ülke GSMH'si yüksek düzeyde büyümeye başladı. Başta imalat, tarım ve inşaat sektörleri olmak üzere ekonomik büyüme süreci başladı. Toplumun gelir düzeyinde artış başladı ve bunun sonucunda ülkedeki sosyal gerginlik ve suç oranı azaldı. Ekonomik iyileşme ile birlikte enflasyon oranı da azalmaya başladı.

İktidar partisi "Edinaya Rossiya"(Birleşik Rusya) 2003-2007 seçimlerini kazanarak, Parlamenteoda çoğunluğu elde etti.

2004'te Vladimir Putin ikinci kez Devlet Başkanlığına seçildi.

2008'de ise Devlet Başkanlığına Dmitriy Medvedev seçildi ve seçim öncesi yapılan anlaşma gereği Başbakanlık görevini Vladimir Putin'e verdi.

2008 yılı ikinci yarısında başlayan ekonomik kriz 2009 yılı sonlarında büyük ölçüde sona erdi. 2010'da Rus ekonomisi toparlanma sürecine girdi ve yıl sonunda % 5,8

8 **Vsemirnaya İstoriya**, (Moskva: Vserossiyski Zaochny Finansovo-Ekonomichesky Institut, YUNITI, 1997), 260

ekonomik büyüme yakaladı.⁹

2.2. Geçiş Dönemi Ekonomilerde Piyasa Reform Süreci

Ekonomik perspektiften baktığımızda, SSCB gibi merkez planlı ekonomiden 1991 sonrası Rusya'daki piyasa ekonomisine geçişin başlıca üç unsuru vardır:

Birincisi, genel olarak, mülkiyet hakkının kamudan özele geçmesi.

İkincisi, piyasaların serbestleşmesi ve fiyatlar üzerinde kontrolün kaldırılması.

Üçüncüsü de, piyasa kurumlarının ortaya çıkışı.¹⁰

2.2.1 Kamu Mülkiyetinden Özel Mülkiyete Geçiş

Kamu mülkiyetinden özel mülkiyete geçiş devlete ait işletmelerin özelleştirilmesi sonucu veya “sıfırdan” kurulmuş özel işletmelerin kurulması ve gelişmesiyle gerçekleşir. Bunun sonucunda, geçiş döneminde ekonomilerin belirleyici özelliği de, özel iş sektörünün karma işletmelerden oluşmuş olmasıdır, yani bazılarının “sıfırdan” kurulmuş özel işletmeler olması ve diğerlerinin özelleştirilmiş işletmeler olması gibi.¹¹

Ancak, özelleştirmenin etkileri özelleştirme sürecinin hızına göre geçiş döneminin başında etkili olması ile özel işletmelerdeki sözkonusu denge zamanla değişecektir.

Sonuç olarak, daha gelişmiş “geçiş” döneminde olan ekonomilerde özel işletmelerin çoğunluğunu “sıfırdan” kurulmuş işletmeler oluşturacaktır.

Toprağın ve sermayenin özelleştirilmesi, geçiş döneminde kilit rol oynamaktadır, çünkü ekonominin arz kısmının fiyat serbestleştirilmesine tepki verme gücünü üretim araçlarının özel mülkiyete geçmesi belirler. Bu olmadan da fiyat kontrolünün ortadan kaldırılması, kıt malların dağıtımını artırabilir, ancak özel girişimciler veya işletmeler

9 RF Neploho Vyglyadit v G8 esli ne schitat inflyaciyu, **Newiztv.ru**
<http://www.newiztv.ru/economics/2010-05-24/126862-rf-neploho-vygljadit-v-g8-esli-ne-schitat-inflyaciju.html> (18.05.2011)

10 David Smallbone, Friderike Welter, **Entrepreneurship and Small Business Development in Post Soviet Economies** (Routledge, 2009) 12

11 *age*, 13

tarafından üretimi artırmaz.¹²

Piyasa ekonomilerinde üretim faktörlerinin özel mülkiyeti, yatırımı teşvik edecek iş ortamının oluşturulması için gereklidir.

2.2.1.1. Mülkiyet Haklarının Korunması

Mülkiyet hakkı örgütlü toplumun temel öğelerinden birisini temsil eder. Batı Avrupa'da kişilerin toprak mülkiyet hakkı oturmuş bir anlayıştır, sözkonusu gelenek tarihsel olarak Orta Avrupa ülkelerinde ortaya çıktı ve toprağa sahip olma, satma ve satın alma özgürlüğünü ifade etmekteydi. Eski Sovyet ülkelerinde ise feodalizmden komünizme geçişi ve sonradan komünizmin çöküşü toprağın devlet dışındaki mülkiyetine dair geleneğin olmamasına yol açtı.¹³

Mülkiyet Haklarının Korunması özel sektörün gelişmesi için temel şartların oluşturulmasının önemli kısmını oluşturmaktadır.

Mülkiyet haklarının korunmasının bir diğer boyutu, fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgilidir, ve bu gelişmiş piyasa ülkelerinde devletin denetlemekle yükümlü olduğu alandır. Fikri mülkiyet haklarının etkin şekilde korunması, yeni ürün ve hizmet geliştirilmesi için gerekli maliyet ve riskleri üstlenen işletmecilerin, çabalarının karşılığında maddi gelir elde etmelerini garanti altına almasını sağlar.

Prensip olarak, bu patent sistemiyle yapılabilir ve yeni fikir sonucu kurulan işletmelerin ile rekabet gücünü ve büyümesini devam ettirebilmek için yeni fikirler kullanan mevcut işletmelerin korunması sağlanır. Fikri mülkiyet hakkının, yeterli korunmasının sağlanamaması inovasyon yapılmasını veya bazı yabancı yatırımların gelmesini engelleyebilir.¹⁴

2.2.2 Piyasaların Serbestleşmesi

Piyasaların serbestleşmesi, merkez planlı ekonomiden, piyasa ekonomisi sistemine

12 D. Gros, A.Steiner, **Economic Transition in Central and Eastern Europe: Planting the Seeds** (Cambridge Cambridge University Press 2004), 50

13 Smallbone, **age**, 15

14 **age**, 15

geçişte önemli rol oynamaktadır. Bu KOBİ'lerin ve girişimciliğin gelişmesi için önemlidir, çünkü serbestleşme hem piyasa fırsatlarının, hem de rekabet düzeyinin artmasını sağlar.¹⁵

Fiyat sisteminin reformu piyasa reformu sürecinin temel taşıdır, çünkü serbest piyasa sisteminde fiyatların bürokratlar tarafından keyfi olarak belirlenmesi yerine arzın azlığı ile belirlenmesi sözkonusudur. Fiyatların serbestleşmesi arz ve talepte farklılıklara karşılık kendi kendini düzeltebilen denge mekanizmasının ortaya çıkışı ile mümkündür.

Piyasaların serbestleşmesi faktör piyasalarının ve nihai ürün ve hizmet piyasalarının serbestleşmesini kapsamaktadır. Bu da daha yüksek üretim etkinliğine ulaşmasını sağlayacak, farklı ürün ve hizmetlerin arzının karlılığını gösteren üretim faktörlerinin ayrılmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda, işgücü gibi belli üretim faktörlerinin arzının esnek olmaması, belli faktör piyasalarında talep ve arzın kısa süreli dengesizliğine yol açabilir. İşgücü piyasası buna güzel örnektir, çünkü geçiş döneminde işgücü piyasasının arzının, ortaya çıkmakta olan özel sektörün bilgi ve beceri ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği, pazara yönelik yeni eğitim kurumları dahil, eğitim kurumlarının gelişmesinin ve uyumunun değişim hızına bağlıdır.¹⁶

2.2.2.1 Dış Ticaretin Serbestleşmesi

Piyasa reformu dış ticaret serbestleşmesinin yerel fiyatların serbestleşmesi ile aynı düzeyde olması ile ilgilidir. Bunun yapılabilmesi için, atılacak pratik adımlar arasında, dış ticaret üzerinde devlet tekelinin kaldırılması, ihracatçılar ve ithalatçılar için farklı döviz kuru uygulaması yerine tek döviz kuru uygulamasının başlatılması, ticaret üzerinde sayısal kısıtlamaların kaldırılması ve cari hesap işlemleri üzerinde serbest döviz kuru konvertibilitesine geçiş.¹⁷

Ticaret engelleri ve gümrük vergilerinin kaldırılması ihracatı ve gümrüksüz ithalatı artırır ve bu durum, hem yerel, hem de uluslararası üretim için üreticiler tarafından kullanılmaktadır. Bunun sonucunda, yerel piyasalardaki rekabet artış gösterdi ve

¹⁵ age, 16

¹⁶ age, 16

¹⁷ age, 17

ekonomik yeniden yapılanma hızının artmasını sağladı.¹⁸

Doğrudan yabancı yatırım açık uluslararası ekonomik sistemin ayrılmaz parçasıdır ve gelişmenin potansiyel temel hızlandırıcısıdır. (OECD 2002)

Doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ekonomiler için potansiyel yararları arasında, sermaye arzında artış; teknoloji ve bilgi transferi, istihdam yaratılması vardır.

Mevcut yerel pazarların büyüklüğü ve faaliyet alanları sınırlı olduğunda, iç yatırımlar yerel KOBİ'ler için taşeronluk ve tedarikçilerle bağlantılar gibi pazar fırsatlarında artış sağlamaktadır. Teknoloji ve bilgi transferinde ise, doğrudan yabancı yatırımın geçiş ekonomilerine girişi, yerel tedarikçilerin teknik destek, eğitim ve bilgi transferi olarak, daha fazla gelişmesini sağlar. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırım sayesinde, yeni teknolojilerin yerel sanayi tarafından benimsenme oranı, benzetme ve rekabet süreçleri artacaktır. İstihdam açısından, iç yatırımcılar doğrudan yeni iş alanları yaratabilirler, bunun yanı sıra, bilgi ve beceri düzeyinin artmasını da sağlarlar, çünkü onların talep ettikleri bilgi ve beceri düzeyi yerel firmalar tarafından talep edilenlere göre daha yüksek olacaktır.¹⁹

2.2.3. Piyasa Kurumlarının Oluşturulması

Piyasa reformunun belki de en zor kısmı, piyasa kurumlarının oluşturulmasıdır. Bunların arasında, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar, ayrıca gelişmiş piyasa ekonomilerinde iş dünyası altyapısının önemli tarafını oluşturan işletmeler ve eğitim destek hizmetleri vardır. Bunun yanı sıra, düzenleyici kuruluşlar ve (ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde) işletmeler üzerinde etkisi olabilecek iktidar organları dahil kamu kuruluşları vardır.²⁰

Eski merkez planlamalı ekonomilerinde, piyasa kuruluşlarının gelişmesinde ilerlemenin belirlenmesinde, kurumsal davranış ve hareketlerin ve onların varlığının dikkate alınması önemlidir. Kurumsal davranışın özünü oluşturan personelin bilgi, beceri, ehliyet ve meslek ahlak kurallarının önemine dikkat çekmektedir. Piyasa

18 age, 17

19 age, 17

20 age, 18

reformlarının yavaş ya da sadece bir kısmının yapıldığı ülkelerde, kurumsal çevrenin elverişsizliği KOBİ'lerin kısıtlanmasına neden olabilir.²¹

Reform sürecinin ağır kaldığı birçok geçiş ekonomisi ülkesinde, hukuki yapı hala KOBİ'lerin ve girişimciliğin gelişmesinin önünde temel engel olmaktadır. Elverişli hukuki yapının oluşturulması mülkiyet, iflas, sözleşme, ticari faaliyetler ve vergiler ile ilgili yasaların çıkarılmasını öngörür, ancak bununla birlikte, yasa ve kuralların etkin şekilde uygulanmasını sağlayacak kurumsal yapının da oluşturulması gerekmektedir.

2.3. Küreselleşme

2.3.1. Küreselleşme Süreci

Sovyetler Birliği'nin kendi içine kapanık ve dış dünya ile sınırlı bağ içinde olması ülkenin dağılma sürecini hızlandıran etkenlerden biri olmuştur. Çünkü Batı'daki devletlerin birbiriyle olan yakın ekonomik, politik ve kültürel ilişkileri ve serbest piyasa ekonomileri onları dünyadaki değişikliklere kolay uyum sağlamasını ve yeniliklere açık olmasına imkan vermektedir.

Bu bağlamda, özellikle 1980'lerden başlayarak dünyada birçok ekonomik ve politik değişiklik yaşandı ve ülkeler arası mesafelerin gitgide azaldığını ve ülke sınırlarının "şeffaflaşma" sürecine girdiğini görmekteyiz. 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra iki kutuplu dünya düzeni sona erdi ve ülkeler arası kamplaşma dönemi büyük ölçüde bitti.

Bunun sonucunda, Batı dünyasında filizlenen küreselleşme sürecinin daha geniş coğrafya'ya yayıldığını görmekteyiz.

Küreselleşme kavramına detaylı şekilde bakalım.

Küreselleşme, ülkelerarasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerinin daha iyi tanınması, ülkelerarası ilişkilerin

²¹ age, 18

yoğunlaşması gibi olguları içeren bir kavramdır. En kısa anlatımıyla küreselleşme “ulusal boyutta yapılanların bütün dünya küresine taşınabilmesidir.”²²

Küreselleşmeyi ulusal sınırların yok olması, dünyanın adeta tek pazar haline gelmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Küreselleşme sonucunda, dünya üzerinde ürünlerin (mal ve hizmetlerin), sermayenin, teknoloji ve standartların serbest dolaşımı ve yaygınlaşması olabildiğince hızlanmıştır. Küreselleşen dünyanın ortaya çıkardığı en önemli olgu; rekabet olgusudur. Artık eskisi gibi, şirketlerin yalnızca içi piyasadaki ve çevredeki rakiplerle değil, dünyanın diğer bölgelerindeki şirketlerle de kıyasıya bir rekabete girmeleri adeta kaçınılmaz olmaktadır.²³

IMF'nin 1997 yılında yaptığı tanıma göre küreselleşme; mal ve hizmetlerin sınırlar ötesi değiş tokuşu ile uluslararası sermaye akışındaki hacim ve çeşitlilik artışı ile teknolojinin hızlı ve yaygın hale gelmesiyle ülkelerin giderek birbirlerine bağımlı olmaları şeklinde tanımlanabilir. Gerçekten de, küreselleşme çağı diye nitelenen bu dönemde bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, başta tüm toplumsal süreçleri aşağıya etmiş, ülkeler arasındaki fiziki mesafeleri kısaltmış ve nihayet örgütler de tüm yapı ve süreçlerini bu çok değişkenli çevre koşullarına adapte etmeye başlamışlardır.²⁴

Bütün bunlar, günümüzde dünyanın daha önce olduğundan farklı hale geldiğini göstermektedir. Önceden bir ülkenin politik ve ekonomik gelişmeler sadece kendisini ilgilendirirdi ve diğer ülkelere etkisi az ya da hiç yoktu. Ancak günümüzde durum değişti ve ABD'de Merkez bankasının aldığı faizi indirim ya da artırma kararı tüm dünya ekonomilerini doğrudan etkilediğini veya Avrupa Birliği içinde Yunanistan gibi üye ülkenin ekonomisinin kaderi Brüksel'deki Birlik yöneticilerinin elinde olduğunu görmekteyiz.

İşletmeler açısından küreselleşmenin hem iyi, hem de kötü tarafları vardır. Küreselleşme sayesinde işletmeler uluslararası pazarlara çıkma imkanını

²² Esin Can Mutlu, **Uluslararası İşletmecilik Teori ve Uygulama** (3 bs, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2008),143

²³ Yonca Gürol, **Yeni Dünya Düzeninde İnsanın Örgütte Değişen Rolü**, (İstanbul: Beta Basım Yayın,2011), 100

²⁴ **age**, 100-101

yakalamaktadır ve ihracat yoluyla gelirlerinin artırma imkanına sahip olmaktadır. Ancak bununla birlikte, özellikle küçük ve orta boy işletmelerin küreselleşme süreci sonucunda ülkeye giriş yapan büyük uluslararası kuruluşlar ile rekabet etmekte zorlandıkları ve birçoğunun kapandığını veya büyük işletmelerce satın alındığını görmekteyiz. Böylece günümüzün işletmelerinin başarılı olması için yenilikçi, rekabet gücü yüksek ve değişikliklere hızlı uyum sağlama yeteneğine sahip olması gerekmektedir.

Son olarak, 2008 küresel finansal krizi gösterdi ki, küreselleşme sonucu ülkeler arası çok yakın ekonomik, politik, kültürel bağların oluşması, tüm dünyanın ekonomik durumunun tek bir ülkedeki krizden bile etkilenebilecek hale getirmiştir. Bu durum da Alexandre Dumas'nın "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" sözünü hatırlatmaktadır.

3. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TANIMI, RÖLÜ VE ÖNEMİ

3.1 Kobi Tanımı

KOBİ'lerin ne olduğuna dair birçok bakış açısı vardır ve bu da küçük ve orta boy işletmenin faaliyet gösterdiği ülke ve sektöre göre ve diğer birçok faktöre göre değişiklik gösteren bir durumdur.

KOBİ'lerin geniş tanımına bakarsak, kurucu ögeleri arasında monopol yapıların olmadığı ve büyük işletmelere göre devlet ekonomisinde ikincil rol oynayan özel ve tüzel kişilerin ve küçük girişimcilerin karmasından oluşur.

Dar tanımda ise küçük işletme, devlet tarafından çıkarılan ilgili yasalarda geçen kriterlere uyan ve farklı ülkelere ve sektörler için değişiklik gösteren özel ticari işletmedir.

Bunun dışında “girişimcilik” kavramı da vardır. Girişimcilik mal üretimi ve satışı, farklı türde işler ve hizmet sunma yoluyla kar maksimizasyonu amacını güden, riskli aktivitedir.

KOBİ ile ilgili değerlendirme, yani işletmenin KOBİ olup olmadığına bakılırken bu kriterlere bakılır:

- ▲ İşletmede istihdam edilen çalışan sayısı
- ▲ İşletmenin kuruluş sermayesi büyüklüğü
- ▲ İşletme aktiflerin büyüklüğü
- ▲ İşletmenin mali dönemde ciro büyüklüğü

OECD tanımına göre, 19 kişiye kadar çalışanı olan işletmeler “çok küçük”(mikro), 10-99 kişiye kadar “küçük”, 100-499 kişi ise “orta” ve 500 ve üzeri kişi de “büyük” olarak değerlendiriliyor.

Dünya'da çok sık kullanılan KOBİ kavramı çok farklı işletme türlerini kapsıyor.

Sözkonusu sınıflamaya girebilmesi için işletmenin İngiltere, İtalya, Japonya gibi ülkelerde: sermaye ve satış büyüklüğüne, ABD'de ise pazardaki tekel(monopol) konumunda olup olmamasına ve Japonya'da ise büyük üretim yapısında bağımlı veya bağımsız olması durumu gibi kriterlere bakılır.

Sovyetler Birliğinde ise “küçük işletme” kurulması 1988 yılından itibaren serbest hale gelmiştir. Bu dönemde “küçük işletme” olarak yıllık ortalama çalışan sayısı 100'ü aşmayan devlet işletmeleri geçiyordu.

1990 yılı Ağustos ayında SSCB Bakanlar Kurulu kararınca, küçük işletmelerin yıllık çalışan sayısı, sanayide maksimum 200 kişi, bilim alanında kuruluşlarda 100 kişi, diğer üretim sektörlerinde 50 kişi, üretim-dışı sektörlerde 25 kişi, perakende ticaret sektöründe 15 kişi idi.

Bunun yanı sıra, işletmenin ciro büyüklüğü de göz önünde bulunduruluyordu ve bunun belirlenmesi de özerk cumhuriyetlerin yetki alanına bırakılmıştı. Buna karşılık, ciro miktarı tam olarak hiç belirlenmemişti. İşletmelerin küçük olarak belirlenebilmesi için çalışan sayısını dikkate alma prensibi günümüz Rusya kanunlarında da korunmuştur.

3.1.1 Rusya'da KOBİ Tanımı

24 Temmuz 2007 tarihli ve 209 FZ numaralı “Rusya Federasyonu'nda Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Geliştirilmesi” adlı kanuna göre, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren ekonomik işletmelerin küçük ve orta boy işletmeler olarak nitelendirilmesi ile ilgili yeni kriterler belirlendi.

Sözkonusu kriterler şunlardır:

1. İşletme “kuruluşunun bağımsız” olması – tüzel kişilerin (KOBİ) kayıtlı sermayesinde Rusya Federasyonu ve Rusya Federasyonu özerk bölgelerinin ve yardım ve diğer kuruluşların payı % 25'i aşmamalı ve KOBİ olmayan tüzel kişi ya da kişilerin payı da % 25 aşmamalı.

2. Bir yıl içinde ortalama çalışan sayısı

- ▲ Mikro işletmeler : 15 kişiye kadar
- ▲ Küçük işletmeler: 100 kişiye kadar
- ▲ Orta boy işletmeler: 250 kişiye kadar

3. Mali yıl içinde KDV hariç toplam mal ve hizmet satış geliri veya bilanço aktif değeri, aşağıdaki değerleri aşmamalı:

- ▲ Mikro işletmeler: 60 milyon ruble
- ▲ Küçük işletmeler: 400 milyon ruble
- ▲ Orta boy işletmeler: 1000 milyon ruble²⁵

Söz konusu kanuna göre, KOBİ olarak sayılabilecek işletmeler bunlardır: tüzel kişilerin genel devlet kaydına kayıtlı tüketim kooperatifleri ve ticari işletmeleri (işletmeler hariç devlet ve belediye üniter kuruluşları) ve bireysel girişimciler, kayıtlı ve tüzel kişilik oluşturmadan işletmecilikle uğraşan özel kişiler ve tarım işletmeleri.

Rusya'da KOBİ işletmesinin tanımını yapacak olursak:

Ekonomik faaliyet amacı ile “bağımsız” şekilde kurulan ve çalışan sayısı 250 kişiden az olan ve mali yıl içinde KDV hariç toplam mal ve hizmet satış geliri veya bilanço aktif değeri 1000 milyon rubleden az olan özel veya tüzel kişidir.

Bir önceki takvim yılı için KDV hariç mal / hizmet satış geliri veya bilanço aktif değeri (duran varlıkların ve gayri maddi aktiflerin amortisman değeri) Rus Hükümetinin KOBİ türleri için belirlemiş olduğu üst sınırdan fazla olmamalı. Söz konusu üst sınır değerleri Rus Hükümeti tarafından her 5 yılda bir gözden geçirilir.

²⁵ MinekonomRazvitiya Rossii, **Doklad o Sostoyanii i Razvitiia Malogo i Srednego Biznesa v Rossii v 2008** (Moscow: 2008), 7

3.1.2. Türkiye'de KOBİ Tanımı

Türkiye'de KOBİ'lerin diğer birçok ülkede olduğu gibi tek tanımı yoktur. KOBİ'lere hizmet veren her kurumun farklı bir tanımı vardır. KOBİ tanımı nicel kriterlere dayanmaktadır ve bunlar arasında işletmede çalışan sayısı ve işletmenin finansal göstergeleri dikkate alınmaktadır.

Türkiye'de bazı kurum ve kuruluşların geliştirdiği KOBİ tanımlarına bakacak olursak,

KOSGEB Tanımı (3624 sayılı Kanun)

- ▲ 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri küçük sanayi
- ▲ 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleridir.²⁶

KOSGEB tanımına göre Türkiye'de işletmenin KOBİ sayılabilmesi için sadece çalışan sayısına bakılmaktadır ve işletmenin finansal göstergeleri dikkate alınmamaktadır.

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) Tanımı

- ▲ 1-9 çalışanı bulunan işyerleri çok küçük
- ▲ 10-49 çalışanı bulunan işyerleri küçük
- ▲ 50-99 çalışanı bulunan işyerleri orta
- ▲ 100'den fazla çalışanı bulunan işyerleri büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır²⁷

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün de sadece işletmenin çalışan sayısı kriterini dikkate aldığı görülmektedir.

²⁶ Mustafa H. Çolakoğlu, **KOBİ Rehberi** (İstanbul: Yorum Matbaacılık 2002), 7

²⁷ **age**, 8

Halkbank Tanımı

Teşvik belgeli KOBİ : İşçi sayısı : 1 - 150

100 bin TL'yı aşmayan Sabit Yatırım Tutarı

Normal KOBİ : İşçi sayısı : 1-250

400 bin TL'yı aşmayan Sabit Yatırım Tutarı

Halkbank'ın KOBİ belirleme kriterleri arasında işletmenin çalışan sayısı ile birlikte, Sabit Yatırım Tutarı gibi finansal kriteri de dikkate aldığı görülmektedir.²⁸

Hazine Müsteşarlığı Tanımı

İmalat sanayisinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 bin Türk Lirasını aşmayan;

- ▲ 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli
- ▲ 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli
- ▲ 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.²⁹

En fazla 400 bin TL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı Tanımı

28 Ocak 2000 tarih ve 23948 sayılı, Resmi Gazetenin 45.sayfasında yayımlanan Tebliğe göre, imalat sanayisinde faaliyet gösteren, 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmeler.³⁰

28 age, 7

29 age, 7

30 age, 7

Hem Hazine Müsteşarlığının, hem de Dış Ticaret Müsteşarlığının KOBİ tanımında çalışan sayısı kriterinin yanı sıra, sabit yatırım harcaması ve sabit sermaye tutarı gibi finansal kriterleri dikkate aldığı görülmektedir.

Yukarıda geçen kurum ve kuruluşların KOBİ tanımlarında geçen nicel kriterler birbirinden oldukça farklıdır ve hatta bir işletme bir kurumun tanımına göre KOBİ iken, başka kurumun tanımına göre büyük işletme olmaktadır.

3.1.3 Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı

Avrupa Birliğinde KOBİ tanımı ilk kez Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 1996 yılında yapılmıştır. 3 Nisan 1996 tarihli 96/280/EC Avrupa Birliği Komisyon'unun KOBİ tanımı ile ilgili tavsiye kararı, birlik düzeyinde ve ulusal düzeylerde farklı tanımların varlığı tutarsızlıklara neden olacağı düşüncesinden yola çıkmaktadır. Komisyonun bu kararı, üye ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu başta olmak üzere Birliğin diğer organları tarafından dikkate alınarak mikro, küçük ve orta boy işletmelerin hem ulusal, hem de Birlik düzeyinde desteklenmesine yönelik politikaların etkinlik ve tutarlılıklarını artırmakla birlikte, rekabet ortamının bozulması riskini de minimize edecektir.³¹

Tablo- 1. Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı Kriterleri

İşletme kategorisi	Çalışan Sayısı	Ciro Büyüklüğü	Yıllık Bilanço Toplamı
Orta Boy	< 250	≤ € 50 milyon	≤ € 43 milyon
Küçük	< 50	≤ € 10 milyon	≤ € 10 milyon
Mikro	< 10	≤ € 2 milyon	≤ € 2 milyon

31 Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (Official Journal of the European Union, 20.5.2003)

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ):

- ▲ 250 kişiden az işçi çalıştıran,
- ▲ Yıllık satış cirosu 50 milyon EURO'yu geçmeyen veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı, bilanço net değeri itibariyle 43 milyon EURO'yu geçmeyen,
- ▲ 3.paragrafta tanımlanan 'bağımsızlık' kriterine uygun olan, işletmeler

Küçük işletmeler ise,

- ▲ 50 kişiden az işçi çalıştıran,
- ▲ Yıllık satış cirosu 10 milyon EURO'yu geçmeyen veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı, bilanço net değeri itibariyle 10 milyon EURO'yu geçmeyen,
- ▲ 3. paragrafta tanımlanan 'bağımsızlık' kriterine uygun olan işletmeler.

Bağımsız işletmeler, sermayesinin ya da hisse senetlerinin %25 veya daha fazlası bir işletme tarafından üstlenilmemiş olan veya sermayesi, "küçük ve orta büyüklükteki işletme" tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş olan işletmelerdir. Ancak bu şart şu iki durumda aşılabilecektir.³²

Eğer işletmenin sermaye sahipleri, kamu yatırım ortaklıkları, risk sermayesi şirketleri veya kurumsal yatırımcılar ise,

Eğer işletme sermayesi, hisselerinin kime ait olduğunun belirlenemeyeceği kadar küçük hisselerle bölünmüş ise ve eğer işletme sermayesinin %25 veya daha fazlasının tek bir işletme tarafından üstlenilmemiş olduğunu veya sermayesinin küçük ve orta büyüklükteki işletme tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş olduğunu yasal olarak belirtirse.³³

Komisyon, AB'deki ekonomik düzenlemeleri dikkate alarak normal olarak her 4

³² Çolakoğlu, **age**, 4

³³ **age**, 4

yılda bir veya ihtiyaç oldukça bilanço net değeri ve yıllık satış cirosu ile ilgili rakamları değiştirebilir.³⁴

3.2 . Girişimcilik ve Girişimci

3.2.1. Girişimcilik Tanımı

Girişimcilik işletme sahiplerinin yenilikçiliğine ve yeni fikir bulma ve hayata geçirme konusunda başarısına dayanan ekonomik faaliyet türüdür. Bu genellikle riskli bir iştir, ancak risk olmadan da başarı gelmez. Girişimci yeni bir işe başlamadan önce fizibilite çalışması yapmalı ve çalışmak istediği piyasayı ve rakiplerini incelemeli.³⁵

Çalışmaların bir bölümü girişimciliğin, ücretli çalışma dışındaki nitelikler tarafından belirlenen bir tercih olduğunu iddia ederken; girişimcilerin bağımsız çalışma yönünde bir motivasyona dayandığını belirtmişlerdir. Bir diğer bakış açısına göre girişimcilik ekonomik faaliyetlerdeki fırsat kollayıcılığına dair seçimlerden çok; değerler, kişilik yapısı ve kültür gibi sosyal psikolojiye ait kavramlar ile açıklanabilmektedir³⁶

Rusya’da girişimciliğin gelişmesi için her işin girişimcilik olmadığı anlaşılması gerekmektedir. Öncelikle girişimcilik, ekonomik büyümenin sağlanması ve toplum ihtiyaçlarının giderilebilmesi için tüm üretim faktörlerinin etkin şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Rusya’da girişimciliğin temel görevi ürünlerin (mal ve hizmet) üretilmesi ve sonradan müşterilere ulaştırılması sonucu maddi ve manevi kazanç elde edilmesidir.³⁷

Rus Medeni Kanun’a göre girişimciliğin tanımı şu şekildedir:

Özel mülkiyet kullanımı, ürün satışı, iş yapılması ve hizmet sağlanması karşılığında düzenli kar elde etme amaçlı bağımsız ve riskli ekonomik faaliyet türüdür.

³⁴ age, 4

³⁵ M.Lapusta, **Predprinimatelstvo** (Moskva: RIOR, 2008),3

³⁶ Veyssel Bozkurt, Şenol Baştürk, KOBİ Girişimcilerinde Risk ve Belirsizlik Algıları: Bursa Örneği, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c.64, s.2 (2009): 44

³⁷ Lapusta, age, 3

Bundan yola çıkarak girişimciliğin öne çıkan yönleri bu şekilde verilebilir:

- 1) Tam ehliyetli kişilerin bağımsız faaliyetidir. Girişimciler kendi iradeleriyle bağımsız şekilde bunu yapmaktadır.
- 2) Bu bağımsız olmasının yanı sıra “girişimci” bir faaliyettir ve girişimcinin yeteneklerini ortaya koyarak diğer kişilerin ve toplumun ihtiyaçlarının giderilmesinin sağlanmasıdır.
- 3) Riskli bir iştir ve girişimci risk alacağına bilincinde olmalı ve başarısızlık halinde devlet herhangi bir şekilde bunun yükümlüğünü üstlenmeyecektir.
- 4) Girişimcilik yasal olarak düzenli kar (gelir) elde edilmesine yönelik uzun süreli ekonomik faaliyet türüdür ve bir seferlik “köşeyi dönme” işi değildir.
- 5) Girişimciliğin temel amacı kar elde edilmesidir ve bunun yapılabilmesi için müşterilere ürün (mal ve hizmet) sunulmalıdır.³⁸

Girişimcinin kim olduğunda dair tanım yapmamız gerekirse söylenenlerin ışığında şöyle bir tanım yapabiliriz:

Girişimci – ürün ve hizmet üretimi ve satışı yaparak düzenli kar (gelir) elde etme amaçlı bağımsız ve riskli ekonomik faaliyet yürüten kişidir.

3.2.2. Girişimci Tanımı

Girişimci ile ilgili birçok tanım vardır, bunların bazıları aşağıda gibidir.

İlk defa, Ortaçağ’da girişimci kavramı, “büyük üretim projelerinde herhangi bir risk üstlenmeksizin, kendisine devlet tarafından verilen kaynakları kullanarak projeyi yöneten kişi” olarak ifade edilmiştir.³⁹

17. yüzyılda girişimcinin risk alma kavramı gündeme gelmiştir. Richard Cantillon’un 18. yüzyılda yaptığı girişimci tanımına göre “belirsizlik koşulları altında iş yapan ve kar amacı için mücadele eden kişi” olarak tanımlanmıştır.⁴⁰

Neo-klasik yaklaşımın öncülerinden Alfred Marshall girişimcinin görevini “mal ve

³⁸ age, 4

³⁹ Gürol, age, 66

⁴⁰ age, 66

hizmet üretmek ve aynı zamanda yenilikler ve yöntemler sunmak” olarak tanımlamıştır. 1930’larda Joseph Schumpeter ise girişimciyi diğerlerinden ayıran en önemli özelliğın yine yenilikçilik (inovasyon) kavramı olduğunu belirtmiş ve girişimcinin karı ancak yenilikçilik yoluyla elde edebileceğı üzerinde durmuştur.⁴¹

20. yüzyılın ortalarında girişimcinin bir “yenilikçi” olarak değerlendirilmesi ortak görüş olarak kabul edilmiştir.

Böylece, girişimcinin işlevi yeni bir icat kullanarak veya daha önce denenmemiş bir teknolojiyi yeni bir ticari malın üretiminde veya eski bir malın yeni bir şekilde üretiminde kullanarak üretim girdileri için yeni bir tedarik kaynağı bularak üretim süreçlerinde bir reform veya devrim yapmaktır.⁴²

İsmet Mucuk’a göre girişimci, “ kar sağlamak amacıyla işletmeyi kuran ve genellikle harekete geçiren kişi”dir.⁴³

Tamer Müftüoğlu’na göre ise girişimci, “başkalarının gereksinimini karşılayacak ürün ve hizmetlerin ortaya konulması için üretim faktörlerinin tedarikini ve bu faktörlerin üretim sürecine sokulmasını temin eden kişi”dir.⁴⁴

Peter Drucker’e göre “işletmeyi kuran, mal veya hizmet üretimi ve/veya pazarlanması için üretim faktörlerini biraraya getirip birleştiren, kar amacı güden ve risklere katlanan kişi”dir.⁴⁵

İşletmeler için son yıllarda önem kazanan bir başka kavram da “sosyal girişimciliktir”. Bu tip girişimcilik toplumsal yaşam kalitesine olumlu yönde katkıda bulunabilmektedir. Girişimci şirketler çevre dostu ürün ve hizmetlerle çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilmektedirler.⁴⁶

⁴¹ age, 66-67

⁴² age, 68

⁴³ Canan Çetin, Esin Can Mutlu, **Temel İşletmecilik İşletme ve Çevresi** (İstanbul, Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu Yayınları, 2009),22

⁴⁴ Çetin, age, 22

⁴⁵ Çetin, age, 22

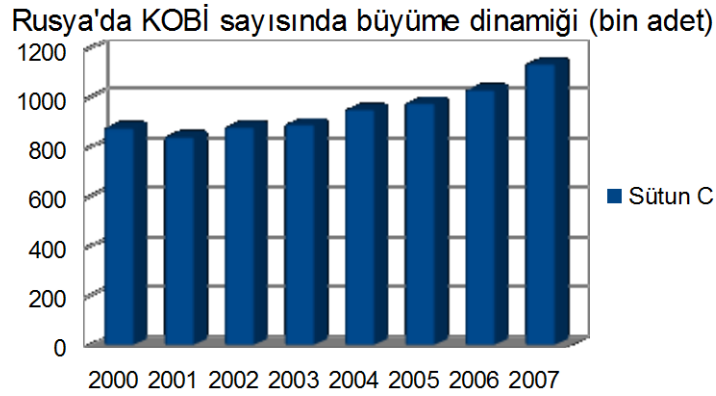
⁴⁶ Gürol, age, 68

3.3. Rusya'da KOBİ Sektörünün Ekonomik Göstergeleri

3.3.1. Rusya'da KOBİ Sektöründe İşletme Sayısı

KOBİ'ler Rus ekonomisinde önemli yere sahiptir. KOBİ'lerin sayısında her yıl yaşanan düzenli bir artış ile ekonomide payı giderek artmaktadır.

Şekil 1. Rusya'da KOBİ Sayısında Büyüme Dinamiği (Devlet İstatistik Kurumu)

Rusya'da 2000 yılında 879,3 bin adet olan kayıtlı KOBİ sayısı, 1 Ocak 2008 yılı itibariyle 1137 bine çıktı. Bu da toplam % 29 büyümeye denk geliyor. Bu dönemde, 2001 yılı hariç her yıl sektörün büyüdüğü görülmektedir.

Rusya'daki KOBİ sayısında büyüme tablosundan görüldüğü gibi, sektörün nicel büyümesi bu şekilde gerçekleşti:

- ▲ 2000 – 879,3 bin adet
- ▲ 2001 – 843 bin adet
- ▲ 2002 – 882,3 bin adet
- ▲ 2003 – 893 bin adet
- ▲ 2004 – 953,1 bin adet
- ▲ 2005 – 979,3 bin adet
- ▲ 2006 – 1032,8 bin adet
- ▲ 2007 – 1137,4 bin adet

KOBİ'lerin Rusya'daki bölgesel dağılımı aşağıdaki gibidir:

% 30 Merkez Federal Bölgesinde ; % 24 Privolzhye Federal Bölgesinde

ve % 17 Sibirya Federal Bölgesindedir.⁴⁷

2007 yılında Rusya'da KOBİ sayısında 100,000'lik artış oldu ve 100 bin kişiye düşen işletme sayısı 801 adet oldu, bu da 1 Ocak 2004 yılı seviyesine göre 100 bin kişiye 137 adetlik (% 17) artışa denk gelmektedir.

3.3.2. Rusya'da KOBİ Sektöründe İstihdam Göstergeleri

KOBİ sektöründe istihdam oranı sürekli artmaktadır, 2005 yılında artış % 17 idi ve 2007 yılında toplam 688 bin yeni iş imkanı yaratıldı ve bu da yıllık olarak % 7 denk gelmektedir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere, Rus KOBİ sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 1 Ocak 2008 itibariyle 10 milyon 157 bine yükseldi. 2007 yılında toplam çalışan nüfus içinde KOBİ'lerde çalışan sayısı % 19'du. Bu da sektörün ülkenin istihdam sorununa çözüm oluşturmasında önemli role sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. 2007 ve 2008'de KOBİ'lerde çalışan sayısı

	1 Ocak 2007 itibariyle KOBİ'lerde Çalışan Sayısı (bin kişi)	1 Ocak 2008 itibariyle KOBİ'lerde Çalışan Sayısı (bin kişi)
Rusya Federasyonu Toplamı	9468,8	10157,26
Kuzey-Batı Federal Bölgesi	1322,90	1373,84
Merkez Federal Bölgesi	3454,30	3696,61
Güney Federal Bölgesi	949,40	1023,85
Privolzhye Federal Bölgesi	1843,20	1992,85
Ural Federal Bölgesi	651,80	710
Sibirya Federal Bölgesi	894,50	980,70
Uzakdoğu Federal Bölgesi	352,50	379,35

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu verileri

47 MinekonomRazvitiya Rossii, age, 8

Rusya Bölgesel Gelişme Bakanlığı verilerine göre, toplam çalışan nüfus içinde KOBİ'lerde ortalama çalışan sayısı bakımından en yüksek orana sahip bölgeler şunlardır:

- ▲ Kaliningrad Bölgesi (% 36,9),
- ▲ Moskova (% 35,3),
- ▲ St. Petersburg (% 31,1).

En düşük orana sahip bölgeler ise;

- ▲ Chukotsk Özerk Bölgesi (% 5,8),
- ▲ Kalmık Cumhuriyeti (% 4.2)
- ▲ Nenetsk Özerk Bölgesi (% 3.5).⁴⁸

Tablo 3. 2007'de KOBİ Sektörlerine göre Çalışan Sayısı

	Sektörlere göre Çalışan Sayısı (bin kişi)	Payı (%)
Toplam	10157,3	%100
Tarım	339,6	% 3,3
Balıkçılık, Balık Yetiştirme	28,5	% 0,3
Madencilik	49,2	% 0,5
İmalat Sektörü	1962,6	% 19,3
Enerji,gaz, su üretimi, dağıtımı	73,4	% 0,7
İnşaat	1780	% 17,5
Toptan ve Perakende Ticaret	3261,8	% 32,1
Otel ve Restoran İşletmeciliği	281,5	% 2,8
Ulaşım ve iletişim	539,2	% 5,3
İletişim	59,2	% 0,6
Finans Sektörü	72,2	% 0,7
Gayrimenkul Hizmetleri	1394,2	% 13,7
Eğitim Sektörü	16,8	% 0,2
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	133,2	% 1,3
Diğer Toplumsal, Kişisel Hizmetler	224	% 2

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu verileri

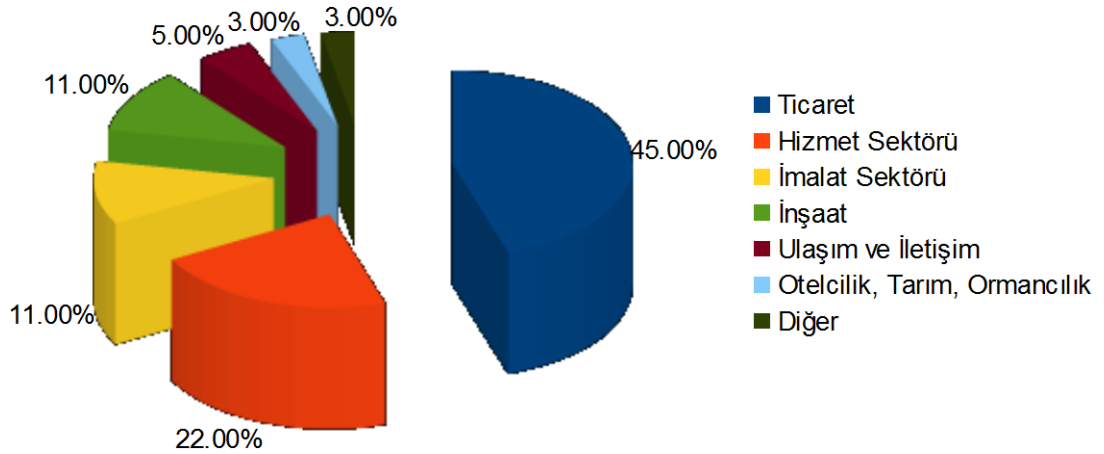
48 MinekonomRazvitiya Rossii **age**, 9

Tablo 3'te KOBİ'lerde çalışanların ekonomik faaliyet sektörlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Toptan ve perakende ticaret % 32,1 sektör payıyla en yüksek istihdam oranına sahiptir. Onu sırasıyla imalat, inşaat, gayrimenkul sektörleri takip etmektedir.

3.3.3. Rusya'da KOBİ'lerin Sektörel Dağılımı

KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği ekonomik sektör dağılımı ile ilgili olarak, KOBİ'lerde 3260 bin ile en fazla yeni iş imkanı ticaret sektöründe (toptan ve perakende satış) yaratıldı (% 32,1), bunu sanayi ve inşaat sektörleri takip etti ve sırasıyla 1960 bin ve 1780 bin iş imkanı yaratıldı (% 19,3 ve % 17,5). Daha az sayıda iş imkanı eğitim, sağlık, ev bakım ve onarım hizmetleri ve bilim alanlarında yaratıldı.

Şekil 2. KOBİ'lerin Ekonomik Sektör Dağılımı

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu verileri

KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği ekonomik sektörlerle göre dağılımında son yıllarda değişim yaşanmadı: KOBİ'lerin % 45 ticarete, % 22 hizmet sektöründe (sağlık, sosyal hizmetler, ev bakım ve onarım hizmetleri, bilim ve bilişim teknolojileri) faaliyet göstermekte, imalat sanayi işletmelerinin toplam içinde payı % 11, inşaat işletmelerinin payı da % 11, % 5 ulaşım ve iletişim sektöründeki işletmelerdir ve % 3 otelcilik, tarım ve ormancılık alanlarında faaliyet gösteren işletmelerden

oluşmaktadır.⁴⁹

Rusya Bölgesel Gelişme Bakanlığı tarafından sağlanan verilere göre, bölgesel toplam üretim büyüklüğü içinde küçük işletmelerce sağlanan ortalama üretim payı % 11,4 (2006 yılına göre % 4,4 artış olmuş).

Bu alanda en büyük artış

- ▲ % 22 ile Moskova'da (şehirde),
- ▲ % 19,8 St. Petersburg'da,
- ▲ % 17,4 Moskova bölgesindedir.

Bu alanda en geride olan bölgeler ise

- ▲ Kalmık Cumhuriyeti (% 1.4),
- ▲ Nenetsk Özerk Bölgesi (% 1),
- ▲ Chukotsk Özerk Bölgesidir (% 0,8).⁵⁰

Rusya'da KOBİ'lerin yıllık ciro artış hızı % 125 - % 120 düzeyindedir. Bu alanda Sürekli önde olanlar arasında;

- ▲ St. Petersburg (2005'ten itibaren % 123 artış)
- ▲ Moskova bölgesi (2005'ten itibaren % 88 artış)
- ▲ Krasnodar Bölgesi (% 90 artış)
- ▲ Rostov Bölgesi (% 80 artış)
- ▲ Sverdlovsk Bölgesi (% 63 artış) vardır.⁵¹

3.4 Rusya'da Ekonomik Sektörlere Göre İşletmecilik (KOBİ) Türleri

Rusya'da KOBİ'ler çeşitli ekonomi sektörlerinde ve alanlarda faaliyet göstermektedir. Bunların arasında bir sınıflandırma yapacak olursak imalat, ticaret ve finans, danışmanlık ve denetim sektörleri vardır.

Aşağıdaki tabloda söz konusu sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin türleri verilmiştir.

49 V. Gorfinkel, **Maly Biznes**. (Moskva: Knorus, 2011), 6-7

50 MinekonomRazvitiya Rossii, **age**, 10

51 **age**, 10

Tablo 4. Rusya'da İşletmecilik Faaliyetinin Türleri

İmalat Sektörü	Ticaret Sektörü	Finans Sektörü	Danışmanlık ve Denetim Sektörü
İnovasyon	Ticaret	Bankalar	Genel Yönetim
Bilim ve Teknoloji	Yiyecek-İçecek Hizmetleri	Sigorta	Yönetim
Mal imalatı ve imalat hizmetleri	Ticari Aracılık Hizmetleri	Leasing	Finansal Yönetim
Mal ve hizmetlerin endüstriyel tüketimi	Mal Borsaları	Menkul Kıymetler Borsaları	İnsan Kaynakları
İnşaat, yapım-onarım, tarım işleri			Pazarlama ve Lojistik
Ulaşım ve iletişim hizmetleri			Bilgi Teknolojileri
Bilgi			

3.4.1 İmalat Sektöründe İşletmecilik

İmalat Sektörünün işletmeciliğin öncülüğünü yaptığını söyleyebiliriz. İmalat sektöründe başlıca faaliyet alanları arasında ürün imalatı, inşaat ve tarım işleri, ulaşım ve iletişim hizmetleri söz konusudur.

İmalat işletmesinin temel aşamalarına bakacak olursak aşağıdaki gibidir.

İmalat işine girmek isteyen her girişimci öncelikle hangi malı üreteceğini veya hangi hizmeti sunacağını belirlemeli. Bunun için girişimci öncelikle pazarlama aşamasına başlar. Belli bir mala veya hizmete olan mevcut talebi karşılamak için, girişimci önce potansiyel alıcılar olan: mal veya hizmetin nihai tüketicileri, toptan ve hem toptan, hem de perakende satış kuruluşları ile irtibata geçer.⁵²

İş görüşmelerinin sonucu girişimci ile malın, hizmetin ilerideki alıcısı ile yapılan sözleşmedir. Böyle bir sözleşme girişimcinin riskini en aza indirmeyi sağlar.

İmalat işletmeciliğinin daha sonraki aşaması: üretim faktörlerinin satın alınması veya kiralanmasıdır.

⁵² Gorfinkel, age, 19

Üretim faktörlerinin içinde üretim fonları, işgücü ve bilgi vardır. Üretim fonları da kendi içinde, duran varlıklar ve döner varlıklar olarak ikiye ayrılır. Duran varlıklar bina ve yapılar, taşıyıcı aletler, güç makineleri ve ekipmanı, iş makineleri ve ekipmanı, ölçü ve ayar aletleri, laboratuvar cihazları, hesaplama aletleri, taşıma araçları, araç-gereçler, üretim demirbaşı ve diğer duran varlıklardan oluşmaktadır. Üretim Duran Varlıkları içindeki binalar, üretim alanları, idari yönetim ve laboratuvar binaları dahildir. Yapı olarak ise işletmenin etrafındaki çitler, köprüler, petrol yatakları, kömür madenleri vs. dahildir.⁵³

Söz konusu duran varlıklar işletmenin aktifinde yer alır çünkü ürün imalatı doğrudan makine ve ekipman kullanımı ile gerçekleştirilmektedir.

Alet ve gereçlerin ise duran varlıklara girebilmesi için iki şart aranıyor:

- ▲ Satın alınma tarihinde onların fiyatının aylık asgari ücretin 100 katı ve üzerinde olması
- ▲ Kullanım süresinin 1 yıldan fazla olması

Döner üretim varlıkları içinde hammadde, temel ve yardımcı malzeme, yakıt ve enerji kaynakları, ambalaj ve ambalaj malzemesi, düşük değerli ve hızlı eskiyen alet-edevat ve üretim demirbaşı, tamir için gerekli yedek parçalar vardır. Bunlara satın alınan bileşenler ve yarı-mamüller, bitmemiş üretim, kendi üretimi olan yarı-mamüller, ileride doğacak masraflar da girer.⁵⁴

Döner varlıklara belli bir işlemde geçen ve hazır ürün imalatında kullanılan iş malzemeleri de dahildir. Temel malzemeler hazır ürünün temelini oluşturur (metal, ahşap, bez vs.) ve yardımcı (boya maddeleri, düğmeler, bağlantı parçaları, aksesuar) malzemeler ise temel malzemelere ek olarak ya da üretim sürecine katkı şeklinde kullanılmaktadır.⁵⁵

Girişimci iş gücünü iş ilanları, iş kurumları, istihdam büroları ve eş-dost yardımıyla bulur. Çalışan seçim sürecinde adayın eğitim düzeyi, mesleki becerileri, önceki iş(ler)de tecrübesi ve kişisel özellikleri dikkate alınmalıdır.

53 age, 19

54 Lapusta, age, 9

55 age, 9

Daha sonra girişimci maddi, finansal ve işgücü kaynaklarını kendine çekme ve üretmek istediği ürün veya hizmet için satış pazarları hakkında bilgileri elde eder. Daha sonraki aşama da girişimcinin finansal kaynaklara ihtiyacının hesaplanmasıdır. Üretim işine başlamadan önce girişimci başlangıç sermayesine ihtiyaç duyar. Girişimcinin söz konusu sermayesi yoksa, kredi çekmek için ticari bankaya ya da diğer kullanılmayan fonları olan kuruluşlara başvurur. Girişimci başka bir yol da izleyebilir ve üretim faktörlerini (üretim alanı, makineler, hammadde, mazleme, bilgi) kredi şeklinde alabilir.

Ancak her halükarda, girişimci kredi aldığı kuruluşa aldığı krediyi ya da kredi olarak aldığı üretim faktörlerinin parasal karşılığını, kredi kullanma faizi ile beraber geri ödemeli.⁵⁶

Devlet kurumları girişimciye, özellikle de işini yeni kuran girişimciye, uygun şartlı maddi sübvansiyon sağlayabilir ve sağlamalıdır da. Ancak pratikte, devlet bütçesinde bu amaçla ayrılan fonlar bile KOBİ'lere ulaşmıyor. İmalat işletmesinde dolaylı olarak federal ve yerel finansal kurumlar ve vergi daireleri de katılır. Onlar sadece finansal görevleri yerine getirir ve girişimciden federal ve yerel bütçeye vergi, kesinti, ceza ve diğer ödemeleri tahsil eder.⁵⁷

Girişimcinin üretim faaliyetinin sonucu ürettiği mal, hizmeti tüketiciye satması ve gelir elde etmesidir. Satış geliri ile üretim maliyeti arasındaki fark da işletmenin karını oluşturur. Girişimcinin gayrisafi karı ve net karı vardır. Gayrisafi kar – malın üretim ve satış aşamalarında yapılan tüm masraflar çıktıktan sonra, ancak vergiler öncesi girişimcinin elinde kalan parayı ifade eder. Net kar ise gayrisafi kardan vergi, kesinti, ceza, diğer ödemeler ödendikten sonra kalan tutardır ve girişimcinin nihai faaliyet sonucunu ifade eder.

3.4.2. Finans ve Ticaret Sektöründe İşletmecilik

Ticarette uğraşan girişimcinin faaliyet alanında mal borsaları ve ticari kuruluşlar vardır. Öncelikle mal borsalarına göz atmamızda fayda vardır.

⁵⁶ Gorfinkel, age, 21

⁵⁷ age, 22

3.4.2.1 Mal Borsası

Alıcının numuneleri görme imkanına sahip olmadığı ve önceden belirlenen minimum satın alma miktarının olmadığı toptan mal pazarıdır. Mal Borsasında ortak şekilde oluşturulan kurallara göre ticari işlemlerin gerçekleştirilmesi için ticari aracılar ve onların çalışanları birleşmektedir. Söz konusu borsanın amacı serbest rekabet ilkelerine dayanan idare mekanizması kurmak ve böylece arz ve talep değişikliklerini göz önünde bulundurarak gerçek piyasa fiyatlarını ortaya çıkarmaktır.⁵⁸

Mal Borsası kitlesel ikame mallarının (tahıl, kömür, metal, petrol, orman vs) belli standartlara göre satıldığı ve devamlı açık olan toptan pazarın en gelişmiş halidir. Böyle borsalar tüm gelişmiş ülkelerde faaliyet göstermektedir. Bunlara örnekler ise Londra (metal), Liverpool (pamuk), Singapur (kauçuk) vs. Özel Mal Borsalarıdır.

Mal Borsası aşağıdaki temel görevleri yerine getirir:

- ▲ Ticari anlaşmalar yapılmasında aracılık hizmetlerinin sağlanması.
- ▲ Mal ticaretinin düzene konulması, ticari işlemlerin düzenlenmesi ve ticari anlaşmazlıkların çözülmesi.
- ▲ Fiyatlar, üretim durumu ve fiyatlara etki eden diğer faktörlerle ilgili bilgi toplanması ve yayınlanması.

Borsa işlemleri türlerine göre, gerçek mal borsaları ve vadeli işlem (futures) borsaları olarak ayrılır.⁵⁹

Günümüzde Rusya'da yaklaşık 150 tane Mal Borsası vardır. Moskova ve St. Petersburg dışında ki benzer mal borsalar diğer büyük şehirlerde de faaliyet göstermektedir.

3.4.2.2. Mal ve Hizmet Ticareti

Ticari işlerin büyük kısmını alım-satım işlemleri oluşturur, başka bir ifadeyle mal ve hizmetlerin satın alındıktan sonra tekrar satılması. Ticari işletmeciliğin genel yapısı üretim işletmeciliğine benzemektedir. Ancak ondan farklı olarak maddi kaynaklar

58 age, 23

59 age, 24

yerine, daha sonra tüketiciye satılmak üzere hazır mal satın alınır. Böylece, mal üretimi yerine hazır mal satın alınması sözkonusudur.⁶⁰

Ticari anlaşma yapılmadan önce pazarın “pazarlama analizi” yapılmalıdır. Genel hatlarıyla, pazarlama ticari işletmenin tüm ekonomik faaliyetlerinin organizasyon ve yönetim sistemini oluşturur.

Pazarlama ticari işletmenin faaliyetinin yönetiminde “çok yönlü yaklaşımı” öngörür. Ticari işletmenin tüm hayat evreleri pazarlama vasıtasıyla gerçekleştirilir:

- ▲ Pazar araştırması
- ▲ Malların dağıtım kanalları aracılığıyla nihai tüketiciye ulaştırılması
- ▲ Finansal kaynakların sağlanması
- ▲ Kar elde etme⁶¹

Bu arada ticari işletmeden birbiriyle bağlantılı iki talepte bulunulur: değişen tüketici davranışlarına maksimum düzeyde uyum sağlama ve rekabet ortamında hayatta kalabilme.

Ticari işletmecilikte pazarlamanın gerçekleşebilmesi için temel şart onun önceden planlanmasıdır. Pazarlama planı hem sayısal, hem de fiyat açısından satış hacmi hedefinin konulabilmesi için gerekçe oluşturur.

Mallar talep türüne göre ikiye ayrılır:

1.Grup Mallar: pazara tam olarak giriş yapmayan mallar, bundan dolayı bunlara daha fazla ilgi gösterilmesi gerekmektedir.

2.Grup Mallar: geleneksel mallar, istikrarlı talebe sahip mallar.

Pazarlama yapısı yöneticiliğin yanı sıra, pazar araştırması, durum değerlendirilmesi, tahmin, planlama, önceden öngörülenin hayata geçirilmesi ve sayılan tüm fonksiyonların yerine getirilmesi sürecinin kontrol edilmesinden oluşur.

Tablo 5’te pazarlama bilgilerinin toplanması ve veri bankasının oluşturulmasından,

60 age, 23

61 Lapusta, age, 9

mağazalara özel görünüm kazandırılmasına kadar ticari işletmede pazarlama süreci aşamaları belirtilmiştir.

Tablo 5. Ticaret İşletmesinde Pazarlama Süreci⁶²

Pazarlama bilgilerinin toplanması ve veri bankasının oluşturulması ▼	Pazarlama ile ilgili yönetim kararlarının alınması ▼
İç ve dış faktörlerin (mikro ve makro düzeyde) incelenmesi ▼	Kendisinin sahip olduğu piyasa olanakları hakkında tam bilgiye sahip olma ▼
Mal piyasasının konjunktürünün ve gelişim trendlerinin incelenmesi ▼	Mal üretimi hakkında objektif kararların alınması ▼
Arz ve talebi etkileyen verilerin elde edilmesi ve analizi ▼	Dağıtım ve fiyat politikaların oluşturulması ▼
İstenilen mal kalitesi düzeyinin ve çeşidinin belirlenmesi ▼	Müşteri tercihlerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ▼
Tedarikçilerle ticari bağların ve uzun süreli işbirliklerin sağlanması ▼	Mal dağıtımında tranzit ve depolama sistemlerinin oluşturulması ▼
Piyasa ilişkilerine odaklı, ticari-teknolojik sürecin oluşturulması ▼	Mal satışının sistemli, sürekli ve istikrarlı olmasının sağlanması ▼
Reklam faaliyetleri ▼	Satılan mallara ilginin artırılması ▼
Firma imajının oluşturulması ▶	Mağazalara özel görünüm kazandırılması

Pazar ön araştırması ve tahminler ticari anlaşmanın yapılmasını desteklerse, girişimcinin anlaşmaya göre yapılması gerekenlerin olduğu, gerekli masrafların hesaplanması ve gerçekleşmesi beklenen sonuçların yer aldığı iş planını yapması gerekecek.

Genel haliyle tüm ticari anlaşmalar bunları içerir:

- ▲ Ticari aracılık hizmetlerinin yapılabilmesi için çalışan alınması (mal satın

⁶² Gorfinkel, age, 25

alınması, nakledilmesi, satışı, reklam çalışmasının yapılması, gerekli belgelerin düzenlenmesi)

- ▲ Malın saklanması ve satışı için gerekli olan binaların, depoların, üslerin, satış noktalarının satın alınması veya kiralanması.
- ▲ Daha sonradan satışa çıkarmak üzere mal satın alınması
- ▲ Anlaşmanın finansmanının sağlanması için kredi çekilmesi ve sonrasında faizi ile beraber geri ödenmesi
- ▲ Aracılık hizmetleri sunan dış kuruluşlardan ve kişilerden hizmet sağlanması ve bunun karşılığında ödeme yapılması
- ▲ Anlaşmanın planlanması, yapılması ve düzenlenmesi gerekli bilginin elde edilmesi veya satın alınması
- ▲ Malların tüketiciye satışı ve gelir elde edilmesi
- ▲ Anlaşmanın kaydı, federal ve yerel finans kurumlarına vergilerin ödenmesi ve ödemelerin yapılması⁶³

Finansal işletmeciliğin ana faaliyet alanları Ticari Bankalar ve Menkul Kıymet Borsalarıdır.

3.4.2.3. Ticari Bankalar

Mevduat toplayan ve müşterilerinin talimatı doğrultusunda hesap işlemlerini gerçekleştiren çoğunlukla ticari kuruluşlara para karşılığı kredi veren anonim şirket olarak kurulan finansal kredi kuruluşlarıdır. Ticari bankanın gelir kaynağı – toplanan fonların ve verilen kredilerin faiz oranlarında farktan kaynaklanmaktadır.

Ticari bankaların işlemleri 3 gruba ayrılır:

- ▲ Pasif işlemler (fon toplama);
- ▲ Aktif işlemler (kredi verme);
- ▲ Komisyonlu-aracılık işlemleri (müşterilerinin talimatlarına göre çeşitli işlemlerinin komisyon karşılığı yerine getirilmesi)⁶⁴

Rusya'da ticari bankaların faaliyetlerinin ayırt edici özelliği ise işletmelerin fonlarını

63 age, 25

64 Lapusta, age, 10

uzun vadeli kendilerine çekerken, müşteri kredilerini ise göreceli olarak kısa vadeli vermesidir. Bu bankaların ticari riskleri vardır çünkü kendi kreditorlerine önceden belirlenen faiz oranına göre ve tarihte kredilerini geri ödemesi gerekir. Ticari bankanın vermiş olduğu kredilerinin farklı nedenlerden dolayı zamanında geri ödenmeme ihtimali olduğundan dolayı bankanın belli oranda rezervlere sahip olması gerekir.

Günümüz Rusya'sında bankaların diğer özelliği ise çoğunun yeterli fonlara sahip olmaması nedeniyle, yüksek tutarda, uzun vadeli kredi verme imkanlarının olmamasıdır.

Bundan dolayı, ticari bankaların vermiş oldukları uzun vadeli kredilerin aktif toplamı içinde oranı sadece % 3.

Bu arada, gelişmiş ülkelerde ticari bankaların ana gelir kaynağını uzun vadeli krediler oluşturur. Bundan dolayı da Rusya'da ticari bankaların gelirlerinde istikrarsızlık söz konusudur ve sıkça iflaslar yaşanır.

3.4.2.4. Menkul Kıymetler Borsası

Sermayenin hareketliliğini artıran ve aktiflerin gerçek değerinin belirlenmesini sağlayan, kayıtlı, kurulu düzeni olan ve sürekli faal menkul kıymetler borsasıdır.

Menkul kıymetler borsasının çalışma prensibi: arz ve talebin hızlı şekilde ayarlanmasıdır. Burada menkul kıymetin fiyatlandırılması (kotasyonu) gerçekleşmektedir. Bu işlem ise borsanın fiyatlandırma bölümleri uzmanları tarafından borsada işlem gören tüm menkul kıymetlerin alış ve satış kurlarının değerlendirilmesidir. Bu arada güncel kurlar borsanın gösterge tablosunda gösterilir ve sürekli özel bültenlerde yayınlanır.

Güncel kurlar belli hisse senetlerinin borsada kaçta satın alınabileceğini veya kaçta satılabileceğini gösterir. Özel formülle hesaplanan söz konusu fiyatlar “borsa endeksinin” temelini oluşturur ve ekonomik koşulların barometresi durumundadır.

Kapitalist monopol-devlet sisteminde menkul kıymet satışında Menkul Kıymetler

Borsasının önemi azaldı. Bunun temel nedeni, borsa aracılığı olmadan menkul kıymet satışlarını doğrudan ellerinde bulunduran güçlü Kredi-Finans Kuruluşlarının oluşmasıdır. Menkul kıymetler satışında borsanın rolünün düşmesinde, menkul kıymetler içinde devlet tahvilleri oranının artması da etkili oldu.⁶⁵

3.4.3. Danışmanlık ve Denetim

Danışman (latince, consultans – tavsiye veren) – uzman olduğu alanda danışmanlık hizmetleri veren uzman kişidir.

Yurtdışında yönetimle ilgili konularda ticari ve ücretli danışmanlık hizmetlerine “danışmanlık”(consulting) adı verilir.⁶⁶

Ekonomi ve yönetim danışmanları Avrupa Federasyonu Birliği tanımına göre:

Yönetim danışmanlığı (Management Consulting) tanımı:

- ▲ Sorunların ve(ya) fırsatların tanımı ve değerlendirilmesi, gerekli tedbirler için önerilerde bulunma, uygulanmasında yardım dahil yönetim konularında bağımsız öneriler sunma ve yardım sağlanmasıdır.

Yöneticilik konusunda ilk danışmanlık kuruluşları 100 yılı aşkın süre önce kuruldu. Büyük sorumluluk isteyen yönetim kararlarının hazırlanması verilmesi ve uygulanması sürecindeki farklı aşamalarda ortaya çıkacak belirsizliği ortadan kaldırmak için yönetim danışmanları davet edilir.

Dünyada son 15 yıl içinde iş dünyasında belirsizliklerin ve zorlukların artması sonucunda danışmanlık hizmetlerine talebin muazzam artışı görüldü.

Bu yıllar içinde danışmanlık sektörünün ortalama yıllık gelir artış hızı toplam iş dünyası ortalama artış hızına göre 2 kat fazla idi.

1993 – 1995 yılları arasında Rusya ve ABD hariç tüm dünyada yönetim danışmanlığı sektörünün hizmet büyüklüğü 25 milyar USD'den 40 milyar USD'ye çıktı. Söz

65 age, 10

66 Gorfinkel, age, 27

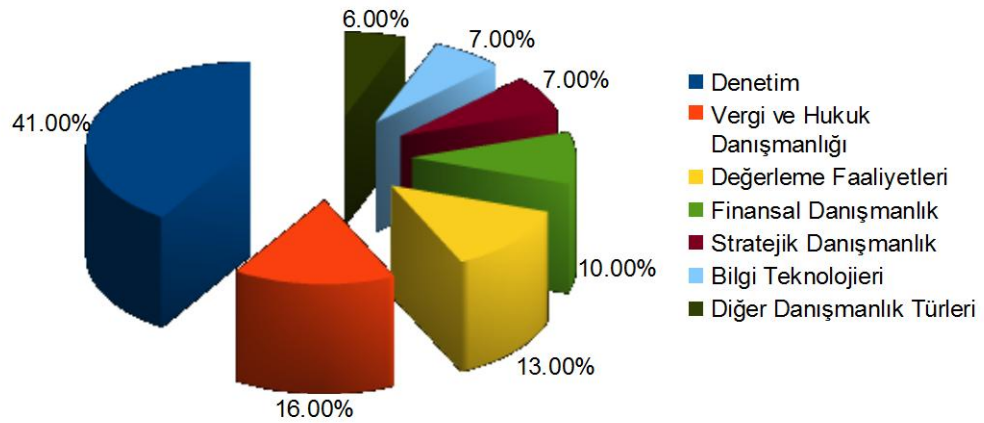
konusu sektörde dünyada 140 - 200 bin arası profesyonel çalışmakta.⁶⁷

Rusya'da 1995 yılında yönetim danışmanlığı hizmeti sunan 175 firma vardı, toplam çalışan sayısı 2500, bunların 400 uzmandı, ki bize göre bu sayı çok yetersiz.

1998 yılının 2. yarısından itibaren danışmanlık ve denetleme hizmetleri Rusya'da çok hızlı gelişme sürecine girdi. 2000 yılının ilk yarısında en büyük danışmanlık ve denetleme şirketleri grubu pazarında toplam gelir 1169 milyon ruble, 2001 yılının ilk yarısında 1926 milyon ruble, 2002 yılının ilk yarısında ise 2800 ruble olarak gerçekleşti. Bu süre içerisinde, danışmanlık hizmetlerinin sektör toplamı içinde payı arttı (% 45'ten - % 53'e) ve denetleme payı da düştü (% 55'ten % 47'ye).⁶⁸

Danışmanlık ve Denetleme firmalarının 2006 ve 2007 yıllarında gelirlerine bakıldığı zaman yıllık ortalama artış istikrarlı şekilde % 40 düzeyindedir. Denetlemeden ve danışmanlıktan olan katkıların oranı son 3 yılda (2005 – 2007) sırasıyla % 40 ve % 60 idi.⁶⁹

Şekil 3. Rusya'da Danışmanlık ve Denetleme Kuruluşlarının Gelir Yapısı (“Dört Büyük” şirket hariç)

Kaynak: Expert RA, www.raexpert.org

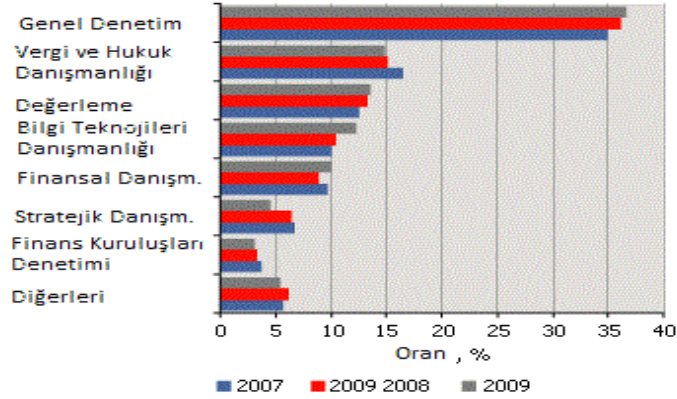
⁶⁷ age, 26

⁶⁸ age, 26

⁶⁹ age, 27

Şekilde görüldüğü gibi en büyük pay denetimin % 41, vergi ve hukuk danışmanlığı % 16, değerlendirme faaliyetleri % 13, finansal danışmanlık % 10, stratejik danışmanlık % 7, bilgi teknolojileri % 7, diğer danışmanlık türleri % 6 sahiptir.

Şekil 4. Danışmanlık ve Denetim Hizmetlerinin Gelir Artış Dinamiği

Kaynak: Expert RA, www.raexpert.org

2007 – 2009 tarihleri arasında danışmanlık ve denetim hizmetlerinin gelir artış dinamiği dikkate değerdir. Genel denetim, bilgi teknolojileri danışmanlığı ve değerlendirme faaliyeti alanlarında yüksek olmamakla birlikte, istikrarlı gelir artışı söz konusudur. Vergi ve hukuk danışmanlığı, stratejik danışmanlık, finansal kuruluşların denetimi için elde edilen gelirlerde iki yıl üst üste azalma vardır. Finansal danışmanlık ve diğerlerinde büyüklüğü inişli çıkışlı grafik söz konusudur. Burda 2008 yılı sonu ve 2009 yılının kriz yılı olduğunu da unutmamak gerekir.

3.5. Rusya'da KOBİ tarihi

Rusya'da küçük işletmelerin tarihi 1990'ların başına dayanır. Günümüz KOBİ'lerinin kaynağında kooperatifler vardı.

Kooperatifler özel mülkiyet hakkı ve özel firmalarca çalışanları istihdam etmede serbestlik getirdi.

1990-1991 yıllarında Rusya Federasyonunda özel mülkiyeti yasal hale getiren ve vatandaşlara özel işletme kurma ve işletmelerin hukuksal türlerini düzenleyen yasalar çıkarıldı. Genellikle küçük işletmelerin gelişimi sözkonusuydu, özel ve karma

mülkiyetli işletmeler ortaya çıkmaktaydı ve kooperatiflerin çoğu kayıtlarını yenileyerek özel KOBİ şeklinde kayıt yaptırıyordu.⁷⁰

KOBİ sektörünün oluşma süreci 1992 yılından itibaren hızlandı.

KOBİ sektörü hem devlet kuruluşlarının (ve alt birimlerinin) özelleştirilmesi, hem de yeni özel işletmeler kurulmasıyla (sıfırdan veya devlet-dışı yapıdan reorganizasyon yoluyla) ortaya çıkmaktaydı.

Böylece KOBİ kuruluşu açısından “yeni” ve “eski” firmaların ayrımı yapılabilir. 1990'ların ortalarına kadar işletmeler kaynaklara ulaşabilmesi iktidar organları nezdinde kendi çıkarlarını koruma yeteneği ve ekonomik davranışlarına göre farklılık göstermekteydi.⁷¹

Yeni işletmeler pazar ekonomisi davranış standartlarını benimsemede çabuk uyum gösterdi ve bunun sonucunda da hızlı gelişme gösterdi. Devlet kökenli işletmeler ise yönetim önyargıları ve gelenekleri, belli organizasyona odaklı süregelen ekonomik ilişkiler, firma çalışanları gibi faktörlerin yükünü çekerken, daha çok hayatta kalma mücadelesini vermektedir.

Tabii ki, söz konusu farklılıklar girişimcinin kişisel özellikleri ve belirlediği hedefleri gibi kısmen subjektif faktörlerden de kaynaklanmaktaydı. Günümüzde söz konusu farklılıklar azaldı.

İlk olarak, makro ekonomik şartların etkisi var pazar ortaya çıkışıyla rekabet artıyor. Söz konusu faktörlerin etkisi işletmenin kurulduğu zaman var olan sınırlamalardan çok daha fazla.

İkincisi, sektördeki etkin davranış şekillerinin seçimi. Özelleştirilmiş KOBİ'lerde ortakların, yöneticilerin ve çalışanların değişimi bunda büyük rol oynadı. Kural olarak, işletmenin mülkiyeti yöneticide toplanır veya dışarıdan biri tarafından satın alınır.

70 A.V. Orlov, **Nadezhda: O Malom Biznese v Rossii** (Moskva: Mezhdunarodny Universitet 2003), 12

71 **age**, 12

İşlemenin yeni sahibi yeni davranış biçimleri ve yöneticilik becerilerini aşılar. Mikro (çalışan sayısı 10-15 kişiden az olan) ve yeni açılan (ömrü 2 yıldan az olan) işletmelere özgü özellikler ön plana çıkar.

Günümüzde, KOBİ'ler ekonominin tüm sektörlerinde yaygınlaştı. “ KOBİ'lerin Kaynak Merkezinin ” verilerine göre 1997 yılında KOBİ'lerin tüm işletmeler içerisinde oranı % 32 ulaştı. Tüm istihdam edilen işgücünün % 13 KOBİ'lerde çalışmaktadır. Uzmanlara göre GSMH'nin % 10 - % 12 onlar sağlamaktadır.⁷²

Rusya'da KOBİ'ler dönüşüm ekonomisinde birçok geleneksel ve özel davranış türlerini kullanmaktadır:

Bunların arasında öne çıkanlar:

Aktif piyasa politikası:

Talebi karşılamaya odaklanma. Bu da, işletmenin faaliyet alanı seçimi, üretim büyüklüğünün ve yapısının belirlenmesinde, fiyatlandırma politikasında ve KOBİ'nin müşteri grubuna ve pazar segmentlerine uyum sağlama yoluyla pazarlarda ilerleme sağlama belirlenir.

Faaliyet alanı çeşitlendirilmesi:

Söz konusu dönüşüm stratejisi, birleşik talepte değişikliklere ve öngörülemeyen piyasa konjoktürüne olan tepki olarak ortaya çıktı. Genellikle, KOBİ'ler faaliyet alanlarını genişleterek çok profilli hale geldi. Fakat son zamanlarda ise, bunun tersine trend de söz konusu.

Kayıtdışı ekonomiye geçiş:

Yasal KOBİ'lerin varoluş stratejisi, bunların cirosunun bir kısmı devlet kayıt ve kontrolünde çıkarılır ve böylece vergilendirme imkanı da ortadan kalkar. Araştırmalara göre, KOBİ'lerin ortalama minimum 1/3 kayıtdışı faaliyet

72 age, 16

göstermektedir.⁷³

KOBİ sektöründe iş ilişkileri sisteminin yoğun olarak kurulması:

Bu strateji kurumsal oluşumla birebir ilgilidir ve iki yönlü rol oynar.

Mikrodüzeyde, yukarıda geçen stratejilerin hayata geçirilmesi sonucunda ortaya çıkar ve iş ortaklarıyla işbirliği ve anlaşma kurallarının belirlenmesinde yardımcı olur. Anlaşmaların kurumsal çerçeveleri ortaklarla ilişki sisteminin ve ilgili iş sözleşmeleriyle ortaya konulur.

Sektör genelinde ise, ekonomik kuralları ve iş sözleşmeleri uygulamalarını ortaya çıkarır.

KOBİ'lerin kendi aralarında ve diğer kuruluşlarla ilişkilerinin özellikleriyle ilgili olarak yeni ilişki boyutları ortaya çıkar ve “ girişimciler birliği, entegre olmuş kurumlar, iş ağları” gibi yeni ekonomik oluşumlar ortaya çıkar.

3.6. KOBİ Sektörünün Ülke Ekonomisinde Rolü ve Önemi

Rusya'da KOBİ sektörü ülke için büyük ekonomik ve sosyal öneme sahiptir. KOBİ'ler devlet bütçesine vergi vermenin dışında, ülkenin ekonomik büyüme ve gelişme sürecine katkıda bulunmaktadır ve yeni iş imkanları yaratmaktadır ve ekonomide rekabet ortamının oluşmasını sağlamaktadır.

KOBİ'ler dış değişkenlerin etkisine karşı dayanıklıdır. Rusya'da 1990'lı yılların başında yaşanan ekonomik çöküş döneminde sektör ekonominin ayağa kalkmasını sağladı ve yeni piyasa koşullarına kısa sürede uyum sağladı.

Devlet işletmeleri ise rekabet ortamında varlığını sürdüremedi ve kapandı veya özelleştirildi.

Böylece Rusya'da KOBİ sektörü yeni piyasa şartlarına hızla benimsedi ve piyasa ekonomisi oluşum sürecine katkıda bulundu.

73 age, 23

Mal ve Hizmet İhtiyacını Karşılanması

KOBİ'lerin temel görevi toplumda ihtiyaç duyulan mal ve hizmetleri sağlamaktır. Böylece KOBİ'ler toplumun mal ve hizmet ihtiyacını yeterli miktarda ve uygun fiyattan sağlar.

Devletin Vergi Gelirine Katkı Sağlaması

Devletin hem federal, hem de yerel düzeyde vergi gelirlerinde KOBİ sektörünün büyük payı vardır. KOBİ'lerin doğrudan devlete verdiği vergiler dışında, yeni iş imkanları yaratarak ve toplumun gelir elde etmesini sağlayarak, dolaylı şekilde devletin özel kişilerden vergi toplamasına olanak sağlıyor.

KOBİ'lerin Sosyo-Ekonomik Önemi:

KOBİ sektörü yeni iş imkanları yaratarak, toplumda istihdam oranını artırır ve işsizliği azaltır. Rusya'da 2002 yılında toplam çalışan nüfus içinde KOBİ'lerde çalışanların oranı % 14,3 iken, bu oran 2007'de % 18,9 çıktı. KOBİ'lerde toplam çalışan sayısı 2002'de 7,22 milyon kişi iken 2008'de % 27,4 arttı.⁷⁴

KOBİ'lerde çalışan personel sayısının göreceli azlığı büyük işletmelere göre daha “sıcak ve samimi” iş ortamı oluşmasını sağlar. Bu da çalışanların iş motivasyonunun artırır ve işletmenin ekonomik sonuçlarının artmasına katkıda bulunur.

Bunun dışında, KOBİ'ler toplumun korumasız kesimine (gençler, engelliler, kadınlar, göçmenler) de iş imkanı yaratır. Onlar da KOBİ'lerde çalışarak tecrübe ve iş bilgisi elde ederek, kariyer imkanına sahip olurlar.

Bununla birlikte, KOBİ'lerde iş verimliliği düzeyinin daha yüksek olmasına rağmen, genel ücret düzeyi büyük işletmelere göre daha düşüktür.

Devlet GSMH'ye ve İhracata Katkı

KOBİ'lerin ürettikleri ürün ve hizmet karşılığında gelir elde etmektedir ve ülke GSMH oluşumuna katkı sağlar. Rus KOBİ sektörünün ülke GSMH'de payı 2003'te %

74 Minekonomrazvitiya Rossii, age, 8

9,8 iken, 2006'da % 11,6 çıktı. KOBİ'lerin ekonomide işletmelerin toplam ciro büyüklüğünde payı 2003'te % 26,0'dan, 2007'de % 26,5'e çıktı. Rus KOBİ sektörünün ciro büyüklüğü 2005'te 9612.6 milyar ruble iken 2009'da % 61,1 artış gösterdi.⁷⁵

KOBİ'ler kaliteli ve rekabetçi ürün ve hizmet üreterek sadece ülke içinde değil, yurtdışında da satış imkanı elde eder ve ülkenin ihracat artışına katkıda bulunur.

Yenilikçi Teknolojilerin Gelişimine Katkı

KOBİ sektörü bilim-yoğun yüksek teknoloji alanlarına yatırım yapması sonucu, ülke ekonomisinin yenilikçi yönüne de katkıda bulunur. Rusya'da KOBİ'lerin yenilikçilik yönü düşük düzeydedir, bu da sektörün büyük kısmının ticaret alanında olmasından kaynaklanmaktadır. Rusya'da Ar-Ge çalışması yapan işletmelerin sayısı az olmakla birlikte vardır ve devlet tarafından desteklenmektedir. KOBİ sektörünün yenilikçilik alanında gelişmesi büyük yüksek teknoloji şirketlerinin ortaya çıkmasını ve ülkenin ekonomik büyümesini ve ihracat artışını sağlar.

Toplumun Ekonomik Refah Düzeyinin Yükselmesine Katkı

KOBİ'lerin kuruluşunun kolay olması ve sayısının çok olması ülkede ekonomik fırsat eşitliğini yaratır ve toplumdaki refah düzeyinin yükselmesini sağlar ve sonuç olarak toplumda orta sınıfın ortaya çıkmasına imkan yaratır. Bununla birlikte ekonomik refahın artması sonucunda toplumda sosyal gerginliği ve suç düzeyini azaltır.

3.7. Rusya'da KOBİ'lerin Gelişme Sürecindeki Sorunları

Rusya'da piyasa ekonomisine geçiş döneminde hızla çözülmesi gereken birçok sorun ortaya çıktı. Öncelikle, mülkiyet hakkının düzenlenmesi ve devletin elinde olan işletmelerde mülkiyetin kime geçeceği belirlenmeliydi daha sonra ise mal mülkiyetinin devri nasıl, ne tür sistem ve fiyat ile gerçekleştirileceği araştırılmalıydı.

Sermaye piyasaları, bankacılık sistemi, finans ve döviz sistemleri kurulmalıydı. İşletme değerinin belirlenmesi ve işletme faaliyetlerinin sonuçları ile ilgili olarak

⁷⁵ Minekonomrazvitiya Rossii **age** s. 9

objektif karar verebilmek adına, etkin planlama ve muhasebe sistemleri geliştirilmeliydi. Yeni ekonomik ilişkileri, mülkiyet ve anlaşma türlerini yasallaştırmak için mevcut yasaların gözden geçirilmesi gerekmektedir.⁷⁶

Rekabet ve düzenleme konularında politika oluşturulması ve kocaman etkisiz çalışan işletmelerin özelleştirilmesi sonucu kocaman etkisiz çalışan özel monopollere dönüşmesi sorununa çözüm yolları bulunmalıydı. Farklı sektörlerle yönelik devlet yardımlarının sonlandırılmasının ve hükümetin faaliyetlerinin finansmanını sağlayacak vergilendirme sisteminin kurulmasının planlanması gerekmektedir.⁷⁷

Son olarak, rekabet gücü olmayan işletmelerin kapatılması veya devam ettirilmesi ile ilgili karar verilecekti karar kapatılma yönünde olursa kapatılma zamanı belirlenecekti ve geçiş döneminde ve sonrasında oluşması kaçınılmaz ekonomik eşitsizlikler nedeniyle ortaya çıkacak sosyal problemleri çözüme kavuşturacak sosyal yardım kuruluşları oluşturulmalıydı.⁷⁸

Yukarıda bahsi geçen sorunlar KOBİ'ler için de geçerliydi. "1. Rusya KOBİ Temsilcileri Kongresinde" altı çizilen KOBİ'lerin gelişme sürecinde sorunları halen geçerliliğini korumaktadır. Bunlar :

- 1) Başlangıç sermayesinin ve döner varlıkların yetersizliği
- 2) Banka kredilerinin alınmasında zorluklar
- 3) Suç unsurlarının artan baskısı
- 4) Kalifiye muhasebecilerin, yöneticilerin, danışmanların yetersizliği
- 5) Bina ve üretim alanlarının bulunmasının zorlukları ve çok yüksek kira bedelleri
- 6) Finansal kiralama (leasing) hizmetlerinin alınmasında kısıtlı imkanlar
- 7) KOBİ sahiplerinin ve çalışanlarının yeterli sosyal güvenlik ve kişisel güvenliklerinin olmaması⁷⁹

KOBİ'lerin gelişmesi önünde engel olan sorunlar arasında yüksek vergi yükü sorunundan sonraki sırada aşırı idari engeller gelmektedir. Bunlar hem girişimciliğin gelişmesini engellemekte hem de KOBİ'lerin kayıt dışı ekonomiye geçişine neden

76 Gorfinkel, **age**, 322

77 Gorfinkel, **age**, 322

78 **age**, 322

79 Lapusta, **age**, 53

olmakla beraber bir başka devlet sorununu ortaya çıkarmaktadır.

2003 yılının başında Rusya Devlet Başkanının talimatıyla Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı, devlet organlarının denetim görevlerinin sayımını yaptı ve bunun sonucunda da, denetimle doğrudan ilgili kişilerin sayısı da belirlendi. Sayım sonucu da, Rusya'da genel denetim sisteminin mevcut olmadığı belirlendi.

Bölgelerin kendi kontrol organları mevcuttur. Sadece, Moskova'da bunların sayısı 29 'dur ve tüm müfettişler arasında devlet memuru sayısı sadece 18 bin'dir ve diğerleri de öncelikleri denetim yapmaktan ziyade piyasa katılımcılarına ticari hizmetler sunma karşılığında para kazanma amacı güden, dışarıdan davet edilen uzmanlardan oluşmaktadır.

Söz konusu, müfettişlerin ilgi odağını KOBİ'ler oluşturmaktadır ve onlar KOBİ'lerin faaliyetlerini kısıtlamalarının yanı sıra, sıkça da çalışma hayatlarını sonlandırmaktadırlar.⁸⁰

Kayıtdışı ekonomi alanıyla ilgilenen uzmanların analizlerine göre, kayıtdışı ekonominin toplam büyüklüğü GSMH'nin % 40 kadar ulaşmaktadır.

“Ekspert” dergisinin verilerine göre Rusya'daki kayıtdışı ücret oranı 2000 yılında % 35,2'den, 2002 yılında % 27 – 28 kadar indi, ancak bu oranlar halen çok yüksektir. Öncelikle, Rusya'da söz konusu sorunlu işletmelerin çoğunluğunu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu durumun 3 temel nedeni vardır:

- ♣ Yüksek vergi oranları ve öncelikle işletmenin sermayesini büyütmesinin önünde engel oluşturan, genel sosyal verginin yüksekliği
- ♣ Hükümete olan güvensizlik ve ekonomik ve sosyal istikrarın süreceğine dair inancın olmaması
- ♣ Suç örgütlerinden korkma

Bazılarına göre, Rusya'daki KOBİ'lerin temel sorunlarını bu şekilde sıralanabilir:

- ♣ Yüksek vergi oranları

80 Gorfinkel **age**, 323

- ▲ Kredi kaynaklarına ulaşmada zorluklar
- ▲ İdari engeller⁸¹

Rusya'da KOBİ'ler faaliyetlerinde büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Temel sorun da hem maddi-teknik hem de finansal olarak kaynak yetersizliğidir. KOBİ'lerle birlikte yeni ekonomi sektörünün kurulmasından bahsedebiliriz. On yıllar boyunca, söz konusu sektör tam anlamıyla oluşmadı. Bunun sonucunda da, yetişmiş girişimci eksikliği oluştu. Hayatlarını “maaştan maaşa” kadar sürdürmeye çalışan toplumun büyük çoğunluğunun kendi işlerini kuracak kaynak birikimine sahip olma imkanı yoktu.

Bundan dolayı, söz konusu kaynakların bulunması gerekmektedir. Bu da kredi kaynaklarının tek çare olarak ortaya çıkarmaktadır. Ancak onlar da sınırlıdır ve sürekli artmakta olan enflasyon nedeniyle etkin kullanımı zordur.

Tablo 6. KOBİ'lerin Duran Varlıklarına Yatırımlarının Yapısı⁸²

Gösterge	KOBİ'lerin Duran Varlık Yatırımları (%)	KOBİ'lerin Duran Varlık Yatırımları (%) (itibari)
Toplam Yatırım	100	100
Konut Yatırımı	9,4	10,7
Bina Yatırımı (konut dışında)	26,5	43,5
Makine, Alet-edevat, Demirbaş yatırımı	59,2	35,7
Diğer yatırımlar	4,9	10,0

Tablo'da görüldüğü gibi KOBİ'lerin duran varlık yatırımlarının neredeyse % 60 (% 59,2) duran varlıkların aktifleri kısmına yapılmaktadır: makine, donanım, aletler, demirbaş, bununla birlikte, duran varlıklara yapılan toplam yatırımlar içinde aktif duran varlıkların payı % 35,7 'dir.

⁸¹ age, 328

⁸² age, 324

Duran varlıkların pasif kısmına, binalar ve tesislere, sözkonusu işletmeler yatırımlarının % 26,5 ayırmaktadır, duran varlıklara yapılan toplam yatırımlarlar içinde bunların payı % 43,6 'dır. Bu da, KOBİ'lerde yatırımların daha iyi ve daha etkin kullanımının eşit şartları olduğunu ve bina ve tesisler değil de, makine ve donanım gerçek üretimi gerçekleştirdiğini göstermektedir.⁸³

Buna karşılık, KOBİ'lerin duran varlıklarına yapılan yatırımların toplam duran varlıklara yapılan yatırımlar içinde payı giderek azalmaktadır.

Tablo 7. KOBİ'lerin Duran Varlıklarına Yapılan Yatırımların Toplam Duran Varlıklara Yapılan Yatırımlar içinde Payı

Gösterge	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2005/2006
Duran varlıklara yapılan toplam yatırım	376,0	407,1	1165,2	1504,7	1762,4	2186,4	3611,1/ 4580,5
KOBİ'lerin duran varlıklarına yapılan yatırım	25,7	19,3	29,8	43,5	49,7	59,7	120,5/ 171,3
Toplam yatırım içinde payı	6,8	4,7	2,6	2,9	2,8	3,2	3,7/ 3,7

Tablo'da görüldüğü üzere,

- ▲ 1996 yılında KOBİ'lerin duran varlıklarına yapılan yatırımların, toplam yatırımlar içinde payı % 6,8 iken,
- ▲ 1997 yılında % 5,4 'e, 1998 yılında % 4,7 'ye,
- ▲ 2000 yılında ise % 2,6'ya kadar düştü ve ancak
- ▲ 2006 yılında % 3,7'ye kadar yükseldi.

Bu yıllardaki KOBİ'lerin toplam üretim içinde payı % 10 – 12 olduğu düşünüldüğünde, onların duran varlıklarına yapılan yatırımlarda yeterli artış olsaydı, mal üretim kapasitelerini büyük oranda artırmış olurdu. Bunun haricinde nispeten düşük yatırım karşılığında KOBİ'lerin büyük işletmelere göre daha iyi sonuçlar

83 Gorfinkel **age**, 325

vereceğini belirtebiliriz.⁸⁴

Uygun şartlara sahip kredilerin sağlanması ve indirimli vergilendirme gibi dış ekonomik faaliyetlerle ilgili olanlar dahil olmak üzere değişik ayrıcalıklar sistemi oluşturulmalıdır.

Bunların amacı da, girişimciliğin giderek gelişmesini sağlamakla birlikte, toplumun ihtiyaçlarının giderilmesidir.

Daha sonraki sorun da, KOBİ'lerin dayanabilecekleri yasal zemindir. Şimdilik söz konusu yasal zemin, en hafif deyişle, tam değildir ve birçok açıdan eksiktir. KOBİ'lerin faaliyetlerini düzenleyen hukuki düzenlemeler vardır, ancak sorun yerli KOBİ'lerin günümüzde faaliyetlerini düzenleyen genel ve kapsamlı yasal zeminin olmamasıdır ve ikinci olarak da, mevcut dağılık halde düzenlemeler her zaman uygulanmamaktadır.⁸⁵

Günümüzde, KOBİ'ler piyasa ekonomisinin gerektirdiği koşullara sahip olmaktan çok uzaktadır. Tam tersine, kapsamlı planlama ve kısıtlamalar, fonlar yardımıyla katı düzenlemeler getirerek, planlı idari sistemin eski kuralları kullanılarak KOBİ'leri kısıtlamaya yönelik eğilim söz konusudur. KOBİ'lerin faaliyetlerinin kapsamlı analizinin yapılması ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi sistemi yoktur ve işletmelerin vergide indirim için hak kazanmasını sağlayacak göstergelerin kayıt sistemi tam olarak mevcut değildir.

KOBİ'lerin maddi-teknik donanımı yetersiz boyutlardadır ve söz konusu donanım zamanında sağlanmamaktadır. Söz konusu işletmelere, ihtiyaçlarına göre geliştirilen makine, ekipman, cihazlar yoktur. Onların yüksek teknolojilere ulaşma imkanları da yoktur, çünkü onların satın alınması tek seferde yüksek finansal masrafları gerektirmektedir.⁸⁶

Bunun dışında bir de, personel sorunu vardır. Yetişmiş, kalifiye girişimci sayısı ülke ihtiyaçlarının çok altındadır. Ayrıca, girişimcilerin sosyal güvenlik sorunları da

84 **age**, 326

85 **age**, 326

86 Lapusta **age**, 53

mevcuttur. Daha önceki, toplumsal fonların dağıtımını temeline dayanan, sosyal garanti ve sosyal güvenlik sistemi günümüz şartlarında kesintiye uğradı.

Söz konusu sistemin hem tüm toplum için, hem de yeni toplumsal tabaka olan girişimciler için yeniden inşa edilmesi zorunludur.⁸⁷

Son olarak, işletmelerin kapatılma nedenleri olarak bunlar vardır:

- ▲ Olumsuz ekonomik ortam ve diğer ekonomik şartlar % 65
- ▲ Girişimcilerin kendi hataları ve düşük mesleki beceri ve ehliyet düzeyleri % 51
- ▲ İktidarın icraatları ve işletmelere olumsuz bakışları % 35
- ▲ Pazarın büyük işletmelerce tekel altına alınması % 22⁸⁸

Bütüm bunlar da, Rusya'da KOBİ'lerin gelişme sürecinde, sorunların çözümü ve zorlukların üstesinden gelinebilmesi için çok çalışılması gerektiğini göstermektedir.

3.8. Rusya'da KOBİ'lerin Avantajları ve Dezavantajları

3.8.1 Rusya'da KOBİ'lerin Avantajları

Genellikle, KOBİ'lerde işletmenin etkin çalışması ve tüm faaliyet sonuçlarının sorumluluğu tümüyle girişimciye aittir. KOBİ'lerde katı hiyerarşik yapı yoktur basit yönetim şekli vardır kısa sürede yeni üretim kapasitesinin kurulum ve devreye sokulabilme imkanı, kısa sürede kara geçme imkanı, karar alınması ve uygulanmasında hız ve esneklik olanakları söz konusudur. Genel olarak, KOBİ'lerde işletmenin varlıkları iş sahibinin varlıklarından farklı değildir. Sonuç olarak, sahiplik ve yönetim fonksiyonlarının doğrudan birleştirilmesi söz konusudur, buna karşılık büyük işletmelerde ise bu fonksiyonların tamamen ayrı olduğu görülür.⁸⁹

Araştırmacılar az sermaye gereksinimi, kuruluş ve yeniden yapılanma sürelerinin kısalığı, yeni ürün imalatına geçiş sürecinin kısa olması gibi avantajların altını çizmektedirler. Genellikle, onlar bilgi yoğun ve az işgücü gerektiren sektörlerde ve

⁸⁷ Gorfinkel, *age*, 326

⁸⁸ *age*, 328

⁸⁹ Feliks Shamhalov, *Gosudarstvo i Ekonomika* (Moskva: Ekonomika 2005), 268

tüketim malları ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşır.

Avantajları arasında yerel pazarlara yakınlığı da sayabiliriz. Bu da onlara, yerel tüketicilerin taleplerine uygun davranmayı ve yerel hammadde kaynaklarının daha etkin kullanımını, üretimin gelişmesi için halkın kişisel birikimlerini çekebilme imkanını ve büyük işletmelerin sınırlama getirdiği toplum gruplarına iş imkanı sağlama olanağı tanımaktadır. Bu toplum gruplarına ev hanımları, emekliler, engelliler, öğrenciler vs. girmektedir.⁹⁰

KOBİ'ler yüksek hareketliliğe ve pazardaki değişikliklere karşı esnek şekilde tepki verme imkanına sahiptir.

KOBİ'ler büyük işletmeler için karlı olmayan ve zarar ettiren malların karlı üretimini sağlamakta ve tüketici pazarını hızlı şekilde mallarla doldurma yeteneğini ve en yeni makine ve teknolojileri kullanarak, en kısa sürede kara geçmeyi başarır. Buna ek olarak, KOBİ'ler sınırlı, sürekli ve tekdüze talep olan ve üretim süreçlerinin standart hale getirilme imkanı olmayan alanlarda tartışmasız üstünlüklere sahiptir.⁹¹

KOBİ'ler büyük ölçüde hareket özgürlüğüne sahiptir. Onlarda genellikle, esnek yönetim biçimleri ve üretim organizasyonları mevcuttur. Yüksek hareket özgürlüğüne, hıza ve esnekliğe sahip olarak, onlar pazar koşullarındaki değişikliklere ve tüketicilerin zevklerine, ihtiyaçlarına ve tercihlerine hızlıca cevap verebilme imkanına sahiptir. Ayrıca, riske gitmeye hazır ve yenilikleri kullanma isteğine sahiptir. Buna örnek olarak, yüksek riske sahip yeni teknolojilerin kullanımını mal ve hizmet üretimi konusunda öncü roller üstlenmesini gösterebiliriz.

Yaygın kabul gören de KOBİ'lerin inovasyon konusunda yüksek düzeyde aktif olmasıdır. Hareket özgürlüğü, girişimin ödüllendirilmesi, soruların incelenmesinde bürokrasinin olmaması, riske hazır olma, sunulan orijinal fikirlerin hızlı şekilde onayı – KOBİ'lerin bilim-teknik faaliyetlerinin farklı özelliklerinin listesinin bir kısmıdır.

KOBİ'ler finansal kaynaklarının kısıtlı olmasından dolayı yeni teknik projelerin ve

90 age, 268

91 age, 269

teknolojilerin hızlı şekilde geliştirilmesi taraftarıdır ve KOBİ'lerin test ettiği ve onayladığı yeniliklerin daha sonra büyük işletmeler tarafından kapsamlı olarak kullanılarak yüksek karlar ettiği görülmektedir.⁹²

KOBİ'ler özellikle elektronik, bilişim, güdübilimi (kibernetik) alanlarındaki yeniliklerin araştırılması ve geliştirilmesi konusunda önemli başarılar göstermiştir. Araştırmacıların hesaplarına göre KOBİ'lerde 1 çalışan başına büyük işletmelere göre 2,5 kat daha fazla yenilik kullanılmaktadır. Bu açıdan KOBİ'ler büyük riskin sözü konusu olduğu girişim sermayesine büyük ilgi göstermektedir. Bu da, KOBİ'lerin yenilikçi risk anlayışına dayanarak üretim faktörlerini rasyonel şekilde birleştirme yeteneğine sahip olması gerektiğini düşündüğümüzde anlaşılabilir.⁹³

Buna ek olarak, KOBİ'ler birçok ekonomi sektöründe ve alanlarında büyük işletmelerin tekel oluşturmasına engel olmakta ve rekabet ortamının korunmasını sağlamaktadır. Yüksek ekonomik verimliliğe sahip üretimin gerektirdiği derin uzmanlaşmayı ve bölümlere ayrılan üretim işbirliğini oluşturarak, KOBİ'ler yüksek talep gören mal ve hizmetlerle pazarı hızlı şekilde doldurur, pazarın gerektirdiği rekabet ortamını ve pazar koşullarında he türlü değişikliklere cevap verebilme olanağını oluşturur. KOBİ'lerin serbest rekabetin var olduğu pazarların oluşturulmasında ve pazar ekonomisinin olmazsa olmazları olan girişimcilik ortamı ve ruhunun oluşturulmasında önemli katkıları vardır.⁹⁴

Genel olarak, KOBİ'ler rekabet ortamının oluşmasını ve gelişmesini sağlayarak, ekonominin düzelmesi için uygun ortam sağlamaktadır. Büyük işletmelerden farklı olarak, KOBİ'ler büyük başlangıç sermayesi yatırımı gerektirmediğinden, birçok kişiye açıktır. KOBİ'lerin büyük işletmelere göre düşük sermaye gereksinimi, kısa sürede kurulma ve yeniden yapılanma olanağının bulunması önemli avantaj oluşturmaktadır. Bazen KOBİ'lerde emek verimliliği büyük işletmelere göre daha yüksektir. 2000 yılında Rus Devlet İstatistik Kurumu tarafından yapılan araştırmaya göre KOBİ'lerde emek verimliliği Rusya ortalamasının 1,5 – 2 katı çıktı. Bu da KOBİ sektöründe yüksek rekabetten ve verimsizliğin “ölüm kararına” eşit

92 age, 269

93 Lapusta, age, 51

94 Shamhalov, age, 271

olmasından kaynaklanmaktadır.⁹⁵

3.8.2. Rusya'da KOBİ'lerin Dezavantajları

Yukarıda geçen avantajların yanı sıra KOBİ'lerin birçok dezavantajı bulunmaktadır.

Her türlü risk ihtimali olması nedeniyle pazardaki değişken durumla bağlantılı olarak yüksek derecede istikrarsızlık söz konusudur. Mal ve hizmetleri küçük seriler halinde üretmeleri sonucu, büyük işletmelere göre daha yüksek üretim maliyetlerinin olması ve çalışanlarının yeterince yüksek profesyonelliğe sahip olmaması, yöneticilerin yeterince ehil olmaması nedeniyle yönetimde yapılan hatalar ve büyük işletmelere bağımlılık gibi dezavantajlar söz konusudur.⁹⁶

Doğal olarak, söz konusu duruma zayıf teknik donanım, finansman ve kredi sağlanmasında zorluklar, satış pazarları, rakip firmalar ve KOBİ'ler hakkında yasal düzenlemeler hakkında gerekli bilgilere zamanında ulaşmada zorluklar. Tüm bunlar toplandığında, küçük işletmelerin büyük işletmelere göre kırılganlığı, yüksek düzeyde “doğum” ve “ölüm” oranlarına sahip olması anlaşılabilir. Örneğin, ABD'de 20 kişiye kadar çalışanı olan firmaların % 65 faaliyet sürelerinin ilk 4 yılı içerisinde kapanmaktadır. Gerçi, 500 ve üzeri çalışana sahip işletmelerin % 37 de aynı şekilde kapanmaktadır.⁹⁷

Buna karşın, birçok gelişmiş ülkede yaygınlaşan üretimlerin bir yerde kümelenmesi ve merkezileşmesi koşullarında, KOBİ'ler uzmanlaştıkları niş alanını bulduktan sonra, mevcut yerlerini kaptırmak istememektedir. İflas eden işletmelerin yerine yenileri gelmektedir. Hatta, KOBİ'lerin sayısında artış trendi vardır.

Buna hizmet sektörünün özellikle eğitim, turizm, tıp, yiyecek-içecek hizmetleri alanında hızla gelişmesi ve daha yeni ve daha küçük donanım araçlarının ve kişisel bilgisayarların yayılması ön ayak olmaktadır.⁹⁸

Bununla ilgili olarak, eğitim düzeyinin ve hayat standartlarının yükselmesi,

95 age, 272

96 age, 272

97 age, 273

98 age, 273

tüketicilerin zevk ve tercihlerini değişmesini sağlamaktadır. Böylece, onların ihtiyaç ve tercihleri kitlesel ürünler yerine talebini sadece KOBİ'lerin karşılayabileceği, kişiye özel ürün ve hizmetlere doğru kayar.

4. RUSYA'DA MATBAA SEKTÖRÜNÜN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ VE 2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN SEKTÖR ÜZERİNDE ETKİLERİNİ İNCELENMESİ

4.1. Matbaa Tarihi

4.1.1. Dünyada Matbaa Tarihi

Matbaa sektörü uzun ve zorlu gelişme sürecinden geçti. Matbaacılık el yazma kitaplarının yerine kitapların baskı ile çoğaltılması yolunun bulunması ile ortaya çıktı. İlk kitap basımı 9. yüzyılda Çin'de ve Kore'de başladı ve baskı kalıbı olarak üzerinde basılacak metnin ve resmin olduğu ahşap tahta kullanılmaktaydı. Sonra elle boşluklar derin şekilde oyulmaktaydı ve bunun sonucunda ksilografi denilen yüksek baskı tekniği geliştirildi. 9. yüzyılın ortalarında Çin'de daha gelişmiş baskı tekniği bulundu. Bu yüksek baskı tekniği önceden hazırlanan karakter dizilerinin bir araya getirilerek dizilmesi sonucu baskı kalıplarının ortaya çıkarılmasından oluşmaktaydı. Bu baskı tekniği ksilografiye göre baskı kalıplarının hazırlanması sürecini hızlandırmaktaydı ve kalıpta yapılan hataların kolayca düzeltilmesini ve karakter dizilerinin tekrar kullanımını sağlamaktaydı. Baskıdan sonra kalıp ayrı parçalara ayrılmaktaydı.⁹⁹

İlk başlarda karakter (litera) kilden ateşte pişirilerek elde edilmekteydi ve daha sonra da 15 yüzyılda Kore'de tunçtan dökülmeye başlandı. Metalden yapılma karakter dizilerinin baskı yöntemi Avrupa'da 15 yüzyılın ortalarına ortaya çıktı.

1440'lı yıllarda Johannes Guttenberg daha gelişmiş karakter üretme tekniğini buldu ve onları kurşun alaşımından dökmeye başladı. Gutenberg bir karakter kalıbından (matristen) çok sayıda karakter dökme yöntemini geliştirdi. Söz konusu karakter dizi seti yassı kutulara yerleştiriliyordu ve baskı kalıbı satırlarının dizilmesi orda yapılmaktaydı. Gutenberg baskı işini de geliştirdi ve bunun için manüel ahşap baskı

99 N. Polyansky, *Osnovy Poligraficheskogo Proizvodstva* (Moskva: Kniga, 1991), 15

makinesini icat etti. Bu makinenin baskı hızı saatte 100 baskıya kadardı. Makinenin çalışma prensibi de bu şekildeydi: makine iki levhadan oluşmaktaydı. Alt levhaya baskı kalıpları yerleştirilmekteydi ve üzerine boya sürüldükten sonra kağıdın olduğu üst levhanın vidayla sıkılması yoluyla kağıda baskı yapılmaktaydı.¹⁰⁰

Gutenberg'in icadı insanlık tarihi, bilim ve kültürün gelişmesinde büyük rol oynadı. Matbaacılık kısa sürede tüm Avrupa'ya yayıldı: İsviçre'ye, Hollanda'ya, Fransa'ya, Macaristan'a, İspanya'ya, Çek Cumhuriyeti'ne. 50 yıl içinde de 1000'den fazla matbaa kuruldu ve bunlarda 10 milyondan fazla kitap basıldı. Matbaaların ve basılan kitap sayısında büyük artışla birlikte, matbaa teknolojisi 19 yüzyıla kadar pek değişmedi. 1796'da ortaya çıkan litografi yaşanan önemli gelişmelerden biriydi. Bu baskı tekniğinde baskı kalıbı kireçtaşı üzerinde elle yapılmaktaydı. Bu resim baskı alanında yeni olanaklar ortaya çıkardı. Ancak yine de matbaacılığın temel aracı manüel baskı makinesiydi. Kitapların ciltleri tahta yerine karton ve kaplaması da deri yerine kağıtla yapılmaya başlandı. Ayrıca, kitapların boyutları da küçüldü.¹⁰¹

4.1.2. Türkiye'de Matbaacılık Tarihi

Osmanlı'da ilk matbaaları, 15. yüzyılın sonlarında azınlıkların kurduğu anlaşılmaktadır.

Yahudi Matbaaları

Avram Galanti'ye göre, İspanya'dan kovulan Yahudiler Türkiye'ye gelirken yanlarında matbaa getirmişler ve 1493'te İstanbul'da ilk matbaayı açmışlardır.

İstanbul'da basılan ilk kitabın Jacob ben Aşer'in "Arba'ah Turim'i" (İbrani Kanunnamesinin Dört Emri) olduğu öne sürülmektedir. Bu kitabın künyesinde David ve Samuel İbn Nahmias tarafından İstanbul'da 13 Aralık 1493'te basıldığı belirtiltiği ifade edilmektedir.

1510-1520 yılları arasında İstanbul'da dokuz Yahudi basımevi kurulduğu, 16-18 yüzyıllarda Selanik, Halep, Edirne, Şam ve İzmir'de Yahudilere ait otuz altı

100 N. Polyansky, *age*, 15

101 *age*, 16

dolayında matbaanın çalışmakta olduğu ve bunların geniş sayılabilecek “yayın faaliyeti”nde bulunukları, din ve dil bilgisi kitaplarının yanı sıra tarih ve sosyoloji eserleri de yayımladıkları anlaşılıyor.¹⁰²

Ermeni Matbaaları

1512'de Venedik'te kurulan Ermeni matbaasının ilk yayını, “Barzadumar” adlı ktiaptı. Matbaacılığı burada öğrenen, Papa IV. Pius ile Venedik Dükü Heronomos Toj'dan Ermenice kitap basma izini alan, 1565'te Ermenice takvim, 1566'da Mezamir kitabı basarak Papa'ya sunan Apkar Tıbir, çok geçmeden oğlu Sultanşah ve matbaasıyla birlikte İstanbul'a geldi.1567'de Topkapı'nın Kefeli mahallesindeki Surp Nigoğayos kilisesinde ilk Ermeni matbaasını kuran Apkar Tıbir, 1567-1569 yılları arasında beş ya da altı kitap bastı. İlk kitap “Pokır Kreaganutiün (Küçük Gramer)”dir. Basılan ikinci kitap Donatzituz (Yortu Takvimi) adını taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, 1567-1923 yılları arasında İstanbul'da kurulan 131, taşrada 63 Ermeni matbaasında Ermenice ve Ermenice yazılarla Türkçe basılan gazete ve dergi sayısı 598'dir.¹⁰³

Rum Matbaaları

Rum rahibi Nikodemos Metaksas (Nicodimus Metaxes), Londra'dan satın aldığı matbaa araç gereçlerini Ortodoks patriği Kiril Lukaris'in (Cyrille Lucaris) aracılığı, İngiltere ve Hollanda elçilerinin yardımıyla gümrükten çıkararak 1627'de ilk Rum Basımevini kurdu. Bastığı ilk kitap, “Court traité contre les juifs” (Museviler Aleyhine Bir Risale) adını taşımaktadır. Sonraki yıllarda kurulan Rum-Ortodoks matbaaları “tam kapasiteyle” çalışacaklar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Rum-Ortodoks halkı için pek çok din kitabı basacaklardır.¹⁰⁴

Osmanlı'da İlk Türk Matbaası

Osmanlı Devletinde ilk Türk matbaası nispeten geç tarihte kuruldu ve sözkonusu

102 Alpay Kabacalı, **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın** (İstanbul: Literatür Yayıncılık 2000), 9-10

103 **age**, 10

104 **age**, 11

matbaayı kuran kişi Macar asıllı İbrahim Mütferrika'dır. İbrahim Mütferrika çok renkli hayat sürdürdü ve hayatına kısaca göz atmamızda yarar vardır. İbrahim Mütferrika 1670 yılı dolayında Macarca konuşulan Erdel bölgesinin (şimdi Romanya sınırları içinde) merkezi olan Kolojvar (Macarca: Kolozsvar, Romen: Cluj) şehrinde doğdu.

Thökoly İmre'nin Koloşvar'ı ele geçiren Habsburglara açtığı savaş sırasında, 1692 ya da 1693'te Türklerce tutsak edildiği kurtulmalığı (fidye-i necat) ödenmediği için İstanbul'a getirilip köle olarak satıldığı, çok zalim bir adamın eline düştüğü, bu durumdan kurtulmak için Müslümanlığı kabul ederek İbrahim adını aldığı yolundaki iddialar, Katolik bir Macar olan De Saussere Szezarnak ilk Katolik rahibi Karacson'dan kaynaklanmış. Niyazi Berkez, bu “iddialar”ın uydurma olduğunu ve İbrahim Mütferrika'yı kötülemek için ortaya atıldığını inandırıcı bir biçimde açıklamaktadır.¹⁰⁵

Bütün bunlar, İbrahim Mütferrika'nın Katolik Habsburgların yönetimine geçen (bunun üzerine Thökoly İmre Osmanlılara sığınmıştır), Cizvit papazlarının sürekli baskısı altındaki bir ülkede yaşamaktansa Osmanlı Devleti'ne sığınarak Müslüman olduğunu (1692?) ortaya koyan “karine”lerdir. Fransa'ya olağanüstü elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi ile oğlu Said Efendi'nin Paris'ten dönüşlerinden sonra İbrahim Mütferrika ile Said Efendi'nin ortak bir matbaa kurmak üzere anlaşmaları ve hazırlıklara giriştikleri, İ. Mütferrika'nın Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya verdiği dilekçeden anlaşılıyor.¹⁰⁶

İbrahim Mütferrika ilk önce matbaanın yararlarını anlatan ve bunları birçok delil ile ispatlayan ve sonradan “Vesiletü't-tıbaa” adı verilecek, Türkçe küçük bir kitap hazırladı ve Sadrazam İbrahim Paşa'ya sundu. O da okuduktan sonra matbaanın kuruluşunu onayladı ve kitabı Sultan Ahmet Han'a sundu. Padişah ise kitabı okuduktan sonra devletin en üst düzey hukukçusunu ve hakimi sayılan müftüye gönderdi.

Müftü kitabı okudu ve matbaanın üstün yararlarını dile getiren bir fetva verdi, ayrıca

105 age, 15

106 age, 16

yazısını matbaanın kurucusunu öven iltifatlar ve matbaa sanatının değerini belirten sözlerle süsledi ve fetvayı kendi eliyle imzaladı. Müftüden sonra en üst düzey devlet erkanından on altı kişi de aynı şekilde bu kitapçığın içeriğini onayladıklarını belirten belgeyi imzaladılar. Bundan sonra, hazırlıkların ardından, iki yıl kadar süren çalışmalar sonunda, İ.Müteferrika Matbaasının ilk kitabı olan “Vankulu Lugatı”nın birinci cildi 31 Ocak 1729'da çıktı.¹⁰⁷

Osmanlı Matbaa'sının ilk eseri “Vankulu” adını taşıyan Arapça-Türkçe sözlüğün baskısıdır. Bunun aslı bir Arapça-Arapça sözlüktür; içinde Arapça sözlükler, Arapların kullandığı gibi Arapça açıklanmıştır. Sözlüğün adı “Sıhahü'l-Cevheri”dir, yazarı ise Hamidoğlu İsmail'dir.¹⁰⁸

Bu eseri takip eden kitaplara bakarsak,

İkinci kitap, “Tühfetü'l Kibar fi Esfari'l-Bihar”, Katip Çelebi'nin adı “Deniz Savaşları hakkında Büyüklere Armağan” diye çevrilebilecek bu eseri, 1729'da yayımlandı.

Üçüncü kitap, “Tercüme-i Tarih-i Seyyah der beyan-ı Zuhur-ı Agvaniyan ve Sebeb-i İnhidam-i Devlet-i Şahan”ın baskısıdır. Kitap 1729'da basıldı.

Dördüncü kitap, “Tarih-i Hind-i Garbi”, yani “Batı Hindistan'ın Tarihi”dir. 1730'da basılan bu kitabın yazarı Emir Mehmed bin Emir Hasan el Mes'udi'dir.

Beşinci kitap, “Tarih-i Timur”, yani “Timurlenk'in Tarihi”dir. 1730'da çıkan kitabın yazarı, Nazmizade olarak anılan Bağdatlı bir bilim adamıdır.

Altıncı kitap, “Tarih-i Mısır-i Kadim ve Mısır-i Cedid”, yani “Eski ve Yeni Mısır”ın Tarihi. 1730'da çıkan bu kitabın yazarı Mısır Mahkemesi'nin Ruheyli adlı katibidir.

Yedinci kitap, “Gülşen'i Hülefa”nın, yani “Halife'lerin Gül Bahçesi”nin baskısıdır. 1731'de basılan bu kitabın yazarı Murtaza Efendi'dir ve eser “Hülefa-yı Abbasiye” olarak da anılır.

Sekizinci kitap, “Grammatica Gallico-Turcica”, ya da “methodus facilis ac brevis ad

107 age, 18

108 age, 21

discendam Linguam Turcorum”dur. 1731 ya da 1732'de yayımlanan “Türk Dilini Öğrenmenin Basit ve Kısa Yöntemi” adlı kitabın yazarının P. Jean-Baptiste Holdermann olduğu anlaşılmıştır.

Dokuzuncu kitap, “Füzuzat-ı Mıknatısıyye”, adlı küçük kitaptır. 1732'de basılan bu kitap, İbrahim Müteferrika tarafından Latince'den derlenip çevrilmiştir.

Onuncu kitap, “Usul-ül-Hikem fi Nizamü-l-Ümem”. 1732'de yayımlanan kitabın yazarı İbrahim Müteferrika'dır.

On birinci kitap, “Kitab-ı Cihannüma”dır. Dünya Aynası anlamına gelmektedir, Katip çelebi'nin yazımını 16482de tamamladığı kitap, coğrafya üzerine genel bilgiler verdikten sonra bütün kıta ve ülkeleri ele almakta. İ. Müteferrika birinci bölüme ekler yaparak 1733'te basmıştır.¹⁰⁹

Cumhuriyet Döneminde Matbaacılık

Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlıca Ankara gazeteleri Hakimiyet-i Milliye ile Yeni Gün, başlıca İstanbul gazeteleri Vatan, Vakit, Akşam, İkdam, Tanin, Tevhid-i Efkar'dı. Çok geçmeden Yunus Nadi Yeni Gün'ü kapayıp, İstanbul'da Cumhuriyet'i çıkardı.¹¹⁰

Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış, ekonomik yönden oldukça güç koşullar altında yaşayan bir ülkenin basımından Batı'daki teknolojik yenilikleri izlemesi beklenemezdi. Tirajlar da oldukça düşüktü.

Taşra gazetelerinde tirajlarını bildiğimiz 90'nın 1/3'ü 250-500, 1/3'ü 500-1000 dolaylarında bir tiraja sahiptir. 1924-1926 yıllarında başlıca İstanbul gazetelerinin tirajları şöyledir: İkdam 6.000, Vatan 7.000-8.000, İstiklal 3.000, Vakit 17.000, Son Saat 8.000. Bu tablonun ortaya koyduğuna göre, 13.5 milyon nüfuslu Türkiye'de, beş büyük İstanbul gazetesinin tirajı yaklaşık 40 bini bulmaktadır.¹¹¹

Dönemin başlıca dergileri, kuruluş tarihleriyle, şunlardır: Akbaba (1922, mizah),

109 age, 161

110 age, 162

111 age, 162

Resimli Ay (1924, halk dergisi), İctihat (1904, fikir), Haftalık Mecmua (1925, magazin), Milli Mecmua (1923, fikir-edebiyat), Hayat (1926, Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılan fikir-sanat dergisi).¹¹²

Yeni yönetim, eğitime büyük önem veriyordu. Okuma yazma oranının artması, yeni kuşaklara ve halka Cumhuriyet devriminin ve ilkelerinin öğretilmesi amaçlanıyor; bu da okul kitaplarının yeniden basılmasını gerektiriyordu. Maarif Vekaleti (Eğitim Bakanlığı), “Telif ve Tercüme Heyeti”ni kurdu; kimi kitaplar yayımladı. Büyük hacimli kitaplar arasında “Evliya Çelebi Seyahatname'sinin 7. ve 8. ciltleri (1928), Hüseyin Kazım Kadri'nin Türk Lügatı'nın 1. ve 2. ciltleri (1927-1928) anılmalıdır.¹¹³

1928 Yazı Devrimi

Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme de Yazı Devrimi olmuştur. Eskiden beri kullanılan Arapça alfabenin yazma ve okuma zorlukları dikkate alındığında, Latince alfabeğe geçmenin faydalı olacağı bilinmekteydi. Mustafa Kemal de Latin Harflerinin kabul edilmesi gerektiği kanısına ulaşmıştı. Mayıs 1928'de, yeni harfleri belirlemek üzere Dil Encümeni (Dil Heyeti, Alfabe Heyeti de denilmiştir) kuruldu. 26 Haziranda Ankara'da toplanan bu kurul, birkaç gün sonra İstanbul'da, Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal'in başkanlığında biraraya gelerek yeni harflerin kesin biçimlerini belirledi.¹¹⁴

Bunun ardından, hazırlanan 11 maddelik yasa tasarısı Meclis'in 1 Kasım 1928 günlü toplantısında kabul edildi ve 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Yasaya göre gazete ve dergiler Aralık 1928; kitaplar Ocak 1929 başından itibaren eski harflerle yayımlanamayacaktı. Okullarda eski harflerle basılmış ders kitapları okutulması da yasaktı. Bu kültür devriminin ilk günlerdeki etkisi (daha doğrusu tepkisi) ise bambaşka bir yazıyı okuyup öğrenerek yetişmiş olanların, adeta yabancı nesne gibi algıladıkları Latin harfleriyle dizilmiş gazeteleri okumaktan vazgeçmeleri biçiminde olmuştur. Sonuçta, 1 Aralık 1928'de İstanbul gazetelerinin 46.500 olan tirajı ve 29.600'lük günlük satışı düşmüş; 7 Aralık 1928'de

112 age, 162

113 age, 163

114 age, 169

tiraj 29,500'e, satış 19,700'e inmiştir.¹¹⁵

Öte yandan yayınevleri, ellerindeki binlerce kitabı satma olanağını yitirmişlerdi. Eski harfli okul kitapları yasaklanmıştı; çocuklar için hazırlanmış yardımcı kitaplar da kullanım dışı kalmıştı. Okurlar eski harfli kitaplara pek ilgi göstermez olmuşlardı. Gazete ve dergilerle matbaacılar, bu darboğazı devlet yardımı ile aşabildiler. Gazete ve dergilerin devletten istedikleri ve aldıkları yardım tutarı, Amerikan Büyükelçisi Grew'un 13 Şubat 1929'da ülkesine gönderdiği rapora göre şöyledir:¹¹⁶

27 Mart 1930'da bir yasa çıkarılarak, gazete ve dergilere verilecek primlerle ilgili ölçütler belirlenmiştir.¹¹⁷

Gazete ve dergilerin istedikleri ve aldıkları yardımlar tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Gazete ve Dergilerin Devletten İstedikleri ve Aldıkları Yardım Tutarı¹¹⁸

GAZETELER	İSTENEN / TL	ALINAN / TL
Cumhuriyet	10000	2250
Milliyet	9000	2000
Vakit	8000	850
İkdam	8000	1200
Son Saat	7500	800
Akşam	7500	1100
Karagöz	2000	200
Köroğlu	2000	200
Haftalık Mecmua	500	100
Resimli Gazete	500	100
Resimli Ay	300	100
Akbaba	400	100
Papağan	400	100
Milli Mecmua	300	200
İçtihat	300	50
Üniversite Mecmuası	300	250
TOPLAM	57200	9600

115 age, 173

116 age, 175

117 age, 175

118 age, 175

Bu dönemde yaşanan bir başka önemli gelişme 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulup kapanmasının ardından, tek partinin “otoriter rejim”e yönelme eğilimi doğrultusunda, yeni bir Matbuat Kanunu hazırlandı. Temmuz 1931 tarihli ve 1881 numaralı Matbuat Kanununun, basının siyasal iktidarın denetim altında bulundurmaya amaçlıyordu. En önemli hükmü de, “memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir” yolundaki 50. maddesidir.¹¹⁹

1923-1950 yılları arasında dönem, Türk matbaacılığı açısından ekonomik zorlukların baş gösterdiği ve teknolojik gelişmelerin az olduğu zor bir dönemdi, bunda en büyük etken Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış ülkenin her türlü zorluklar başta olmak üzere, ekonomik zorluklarla baş etmek zorunda kalması ve 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşıdır.

1950'lerde kitap tirajları düşüktü ve 3-5 bini geçmiyordu. Derleme Müdürlüğünün rakamlarına göre, 1950'lerde basılıp derlenen kitap sayısı şöyledir:

Tablo 9. 1950'lerde Basılıp Derlenen Kitap Sayısı¹²⁰

1950	2400
1951	2197
1952	2447
1953	3266
1954	3585
1955	3250
1956	3080
1957	2650
1958	3925
1959	4124

119 age, 185

120 age, 227

Çoğu 1960'ların ikinci yarısında kurulmuş olan yayınevleri, kitap çeşitliliği yönünden olduğu kadar, 5 binlere yükselmiş olan kitap tirajlarıyla da yeni dönemin temsilcisi oldular.

Tablo 10. 1960'larda Basılıp Derlenen Kitap Sayısı¹²¹

1960	4195
1961	4357
1962	4842
1963	5426
1964	5745
1965	5442
1966	6099
1967	5688
1968	5492
1969	5669

1970'ler kağıt darlığı yaşanmasına karşın, yayıncılık açısından hareketli ve atımlı yıllar oldu. 1970'lerde yayıncılık alanında alanına büyük gazetelerin kurdukları yayınevleri de girdiler. 1970'te kurulan Hürriyet Yayınları ve Milliyet Yayınları, yüksek tirajlı gazetelerde yayımlanan ilanlarının da etkisiyle, kısa sürede geniş okur kitlesine ulaştılar. Tercüman Yayınları “1001 Temel Eser” dizisinde birçok kitap çıkardı. Cumhuriyet gazetesi “Çağdaş Yayınları”nı kurarak düşün alanına katkıda bulunmayı amaçlayan kitaplara ağırlık verdi. Altın Kitaplar ve E Yayınları, “best-seller” tipi çeviri kitaplarıyla dikkat çektiler. Kitap tirajlarının ortalama 5 bin dolayında seyrettiği özellikle belirtilmelidir.¹²²

121 age, 236

122 age, 244

Tablo 11 . 1970'lerde basılıp derlenen kitap sayısı: ¹²³

1970	5854
1971	6541
1972	6913
1973	7479
1974	6883
1975	6645
1976	6320
1977	6830
1978	5033
1979	5071

12 Eylül 1980 darbesi, toplumun hemen bütün kesimlerini etkiledi. Etkilenen kesimlerin en başında basın yer almaktaydı. Darbenin ardından üç gazete süresiz kapatıldı. 12 Eylül 1980-12 Mart 1984 arasında başlıca İstanbul gazeteleri (sekiz gazete) 17 kez kapandı ve kapalı kalma süresi 195 günü buldu. Birçok gazeteci, yazar tutuklandı, mahkum edildi.¹²⁴

1980'lerde ve 1990'ların başında basın olağanüstü hareketli bir dönem yaşadı. Birçok gazete çıktı bunlardan büyük bir kesimi uzun ömürlü olamayıp kapandı: Güneş (1982-1991), 24 Saat (1983-85), Posta (1984-85), Söz (1987-88), Bulvar (1982-88), Gazete (1988-89), Son Baskı (1991), İlk Haber (1991)vb. Daha önceki dönemlerde çıkmış olan Ayrıntılı Haber (1982) ve Son Havadis (1988) gazeteleri bu dönemde kapandı.¹²⁵

123 age, 244

124 age, 247

125 age, 248

Tablo 12. 1980'lerde Basılıp Derlenen Kitap (başlık) Sayısı¹²⁶

1980	4318
1981	5610
1982	6190
1983	7180
1984	7224
1985	6741
1986	6794
1987	6382
1988	6101
1989	5870
1990	6586
1991	6522
1992	6038
1993	5978

Bu dönemde, 12 bini aşkın matbaanın yer aldığı yaklaşık 175 bin kişinin çalıştığı “Basım sektörün GSMH içindeki payı % 2.5 dolayındadır”.¹²⁷

Bu dönemin büyük kapasiteli başlıca basımevleri şunlardır:

İstanbul'da: Cem Ofset, Apa Ofset, Güzel Sanatlar Matbaası, Tifdruk Matbaası, Duran Ofset, Grafik Sanatlar Matbaası, Camiş Ambalaj, Cömert-İş Matbaası, Gül Matbaası, Hürriyet Ofset (Yeni adı Doğan Ofset), Hürok, Ana Basım Sanayi, Paksan, Promat, Mas, Arkadaş, Levent Ofset, Aksoy Matbaası, Asır Matbaacılık.

Ankara'da: Ajans Türk Matbaası, Nurool Matbaası, Meteksan, Plaka Matbaacılık,

İzmir'de: Ticaret Matbaası, Korsini Matbaası,

Konya'da: Kombassan. Rize'de: Çaysan Matbaası¹²⁸

126 age, 260

127 age, 263

128 age, 263

4.1.3. Rusya'da Matbaa Tarihi

Avrupa'da kitap basımı 15. yüzyılın ortalarında başladı. Rusya'da ilk matbaa bundan neredeyse yüzyıl sonra kuruldu. Resmi olarak, Rusya'da ilk kitap basım tarihi olarak, 1 Mart 1564 yılı kabul edilmektedir, ve basılan kitabın adı da “Apostol” (Havari) idi. Kitap Çarlık matbaası olan ve İvan Fedorov ve yardımcısı Pyotr Mstislavets tarafından yönetilmekteydi. Aslında, ilk kitap basımı “Apostol”un basılmasından birkaç yıl önce başladı. Bunu doğrulayan en önemli delil de sözkonusu eserin 7 gizli nüshasının sonradan bulunması oldu.¹²⁹

Rusya'da kitap basımı çok yavaş şekilde el yazısı geleneğinin yerini almaktaydı ve bundan dolayı, Moskova Basım Evi uzun süre ülkedeki ilk ve tek matbaa idi. Kitap basımının ortaya çıkışı, Rusya'nın kültürel potansiyeli üzerinde çok büyük rol oynadı. Basılmış eserler, el yazısı olanlara göre çok daha pratik ve saklanması kolaydı ve bunun sonucunda da, kültürel alanda değişim olanaklarını artırmaktaydı. İlk kitaplar genellikle din ve kilise hakkında olduğundan kitap basımı öncelikle ruhani değerlerin aktarılmasına imkan sağlıyordu.¹³⁰

İvan Fedorov Rusya'dan Ukrayna'ya göç ettikten sonra bile, Rusya'nın ilk matbaası çalışmaya devam etti. İvan Fedorov'un işi ilk olarak Andronik Neveja, sonra onun oğlu İvan Nevejin ve daha sonra Nikifor Garasiev tarafından devam ettirildi.¹³¹

17. yüzyılda kitap basımı büyümeye başladı ve dini yayınların yanı sıra, dünyevi ve bilimsel konuda kitaplar da çıkmaya başladı. I. Petro döneminde Rusya'daki matbaacılık gerçek patlama yaşadı. Bu dönemde, Moskova'da ve St. Petersburg'da yeni eserler yayımlandı. Onların konusu genellikle, yapılan reformlar ve devlet işleri, ekonomik ve bilimsel sorunlarla ilgili idi. Tam o aralar, eski kiril yazı karakterleri, yeni “medeni yazı karakterleri” ile değiştirildi. Sözkonusu yazı karakterleri kullanılarak yayınlanan ilk kitap 1708 yılındaki “Geometria Slovenski Zemlemeriye” adlı eserdi. Ancak yeni yazı karakterleri resmi olarak 1710 yılında kabul edildi. Yabancıların bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak, gemi inşaatı ve bahriyenin

129 N. Polyansky, **age**, 14

130 İstoriya Rossiyskoy Poligrafii, http://www.copmoscow.ru/stat/istorija_poligraf/ [15.05.2011]

131 İstoriya Rossiyskoy Poligrafii, **age**

geliştirilmesi ile birlikte, Petro döneminde, hem Rusça yazılmış, hem de yabancı dillerden çevrilmiş yüzlerce bilim-teknik konularında kitap yayınlandı. 18. yüzyılın ortalarında St.Petersburg Rus matbaacılığın merkezi haline geldi. St.Petersburg Bilim Akademisi'nde matbaa kuruldu.Yazı karakterlerini günümüzdeki hallerine yaklaştıran değişim gerçekleşti. Sözkonusu matbaada M.Lomonosov'un bilimsel eserleri, Rus klasik yazarların kitapları, Antik dönem yazarları ve düşünürlerin çevrilmiş eserleri ve ilk Rus dilinin açıklamalı sözlüğü yayınlandı. 1756 yılında ise Moskova Üniversitesinin matbaası kuruldu.¹³²

1783 yılında özel kişilere matbaa kurma hakkını tanıyan “Serbest Matbaalar” adlı kanun çıkarıldı. Bu da tirajların çok artmasını sağladı ve bunun sonucunda, matbaa ürünleri ve hizmetleri toplumun büyük kesimi tarafından ulaşılabilir hale geldi. Moskova ve St. Petersburg dışında diğer birçok vilayet şehirlerinde de matbaalar açıldı.¹³³

19. yüzyılda matbaa sektörü toplumsal-siyasi olayların içine çekildi. Bu dönem, kapitalist ilişkilerin ortaya çıkış dönemi idi.

Aynı zamanda, matbaaların teknik olarak yenilenmesi, yeni kaliteli baskı teknolojilerinin uygulanmaya başlanması ve kullanılan kağıdın kalitesine olan talepte artış gibi süreçler yaşandı. Bu dönemde çok sayıda özel matbaa kuruldu ve yeni sansür kanunu çıkarıldı. Dekabrist isyanından sonra ve Batı'da gerçekleşen Devrimci hareketler dikkate alınarak, Çarlık iktidarı basımevlerine karşı caydırıcı baskı yöntemlerini uygulamaya başladı. Bu da, Rusya'da matbaacılık işinin azalmasına ve Rus yayıncıların faaliyetlerine yurtdışında devam ettirmeye başlamasına neden oldu. A. Gertsen tarafından kurulan, “Özgür Rus Matbaası” yurtdışındaki sansürsüz Rus matbaası tarihini başlattı.¹³⁴

Ekim 1917 Devrimi öncesi Rusya'da 2000'den fazla matbaa vardı. Ancak onların büyük çoğunluğu günün teknolojik koşullarına uygun değildi ve çoğunda el emeği kullanılmaktaydı. En büyük ve en gelişmiş matbaalar Moskova'da ve St.

132 N. Polyansky, **age**, 15

133 İstoriya Rossiyskoy Poligrafii, http://www.copmoscow.ru/stat/istorija_poligraf/ [15.05.2011]

134 İstoriya Rossiyskoy Poligrafii, **age**

Petersburg'da idi. Pahalı ithal makinelerine sahip büyük matbaalar kaliteli ancak pahalı ürün ürettiyordu. O zamanlar matbaa ürünleri sadece en varlıklı toplum kesimi tarafından alınabiliyordu.

1913 yılında Rusya'da toplam 99 milyon tirajla 30 bin kitap ve broşür (başlık) basıldı, bu da kişi başına 0,7 adet kitap geldiğini göstermektedir. O dönemde gazetelerin toplam günlük ortalama tirajı 2,7 milyondur.¹³⁵

Sovyetler Birliği Döneminde Matbaacılık

Bolşevik Devrimi ve Rusya'daki İç Savaş sonrası, matbaacılık 1913 yılına göre daha kötü durumda idi. 1921 yılı başlarında mevcut matbaa makinelerinin % 40 çalışamaz haldeydi, kağıt stokları çok düşüktü ve diğer sarf malzemeleri yetersizdi. O dönem kalifiye matbaa çalışanlarının çoğu orduda askerdi.¹³⁶

İç Savaş sonrası yeni teknoloji ve makineler temelinde matbaacılığın geliştirilmesi, kağıt üretiminin artırılması ve sektöre kalifiye eleman ve teknik kadro(mühendis) yetiştirilmesi için gerekli tüm imkanlar oluşturuldu.

Matbaa sektörünün büyüme ve gelişme süreci üç yönden oluşmaktaydı.¹³⁷

- ▲ “İlkel üretim yapan” küçük işletmelerin kapatılması
- ▲ Eski büyük matbaaların yeniden yapılandırılması
- ▲ Yeni matbaaların kurulması

Kağıt sektörünün geliştirilmesine, yerel matbaa makinelerinin üretimine ve ayrıca özerk cumhuriyetlerde matbaacılığın geliştirilmesine büyük önem verilmekteydi.

1929 yılında matbaa ürünlerinin üretim büyüklüğü Devrim öncesindeki dönemi aştı. 1928 yılında 35 bin kitap ve broşür (başlık) toplam 270 milyondan fazla tirajla basıldı. Kitaplar 50 dilde yayımlanmaktaydı.¹³⁸

1930 – 1940'lı yıllar:

135 N. Polyansky, *age*, 17

136 *age*, 17

137 *age*, 17

138 *age*, 18

1931 yılında, Sovyetler Birliğinde yerel matbaa makineciliği sektörü ilk yerli baskı makinesini üretti (litografik yüksek baskı makinesi). 1932 yılında ilk linotip makinesi, 1933 yılında ilk gazete yüksek baskı makinesi üretildi. 1940 yılına gelindiğinde, Leningrad (günümüzde St.Petersburg), Rybinsk şehirlerinde fabrikalarda 70 çeşit matbaa makineleri üretimi yapılmaktaydı.¹³⁹

Matbaa sektörünün üretim kapasitesi, sadece mevcut işletmelerin geliştirilmesiyle değil, yeni büyük işletmelerin kurulmasıyla da artırılmaktaydı. “Pravda” gazetesinin yayınevi ve matbaası kuruldu, Smolensk'te, Sverdlovsk'ta (günümüzde Ekaterinburg), Kazan'da, Poltava'da, Erivan'da, Tiflis'te, Duşanbe'de, Minsk'te ve diğer şehirlerde matbaalar kuruldu.

Teknolojik süreçlerin makineleştirilmesi ve otomasyonu ve matbaa makinelerinin tasarımının ve üretiminin yapılmasında en büyük rolü 1930'lu yıllarda kurulan “Matbaacılık ve Matbaa Makineciliği Bilimsel Araştırma Kuruluşları” ve “Matbaacılık Eğitim Enstitüleri” oynadı. Yeni kağıt fabrikaları, matbaa mürekkepleri fabrikası, harf dökümhaneleri yeniden yapılandırıldı.¹⁴⁰

İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllarda Sovyetler Birliği'nde yerli matbaa sektörü büyük sanayi sektörü halini aldı ve baskı kalıbı, baskı ve ciltleme işlerinin makineleşmesi ve hatta otomasyonu sağlandı. Matbaacılık hem nitel, hem de nicel olarak büyüdü. 1940 yılında, 41 bin kitap ve broşür (başlık) toplam 820 milyon tirajla basıldı (kişi başı 4,2 adet kitap) ve bu da 1913 yılı üretim düzeyinin 6 katıydı. Gazetelerin günlük toplam tirajı 38 milyondan fazlaydı. Ciltli kitap sayısı artmaktaydı ve genel olarak tüm matbaala sektörünün tasarım ve işçilik kalitesi artmaktaydı.¹⁴¹

İkinci Dünya Savaşı Sovyet matbaacılığının gelişmesine sekte vurmakla kalmadı, bununla birlikte büyük zarar vererek sektörün gerilemesine neden oldu. Matbaaların % 35 savaş sırasında yok edildi, 1943 yılına kadar makine üretimi durdu ve sarf malzemeleri üretimi çok azaldı. Savaş dönemi şartları basılan yayınların içeriğinde değişikliğe neden oldu: az tirajlı kitlesel propaganda yayınlarında artış vardı, edebi

139 age, 18

140 age, 18

141 age, 18

kitapları azaldı ve kitapların çoğu ciltsiz basılmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği'nde matbaa sektörünün yeniden kuruluşu ve gelişmesi dönemi idi ve 1948 yılına gelindiğinde sektörün üretim büyüklüğü savaştan önceki yıl olan 1940'ın seviyesine ulaşıldı.¹⁴²

1955 yılında kitap ve broşürlerin toplam yıllık tirajı, 1940 yılı seviyesine göre % 219 seviyesinde, dergilerin % 147 seviyesinde, gazetelerin de % 136 seviyesindedir. Büyük fabrikaların kuruluşu (Minsk, Chekhov, Yaroslavl, Smolensk, Tver, Mozhaysk şehirlerinde) ve mevcut işletmelerin yeniden yapılanması ile toplam üretim kapasitesi artırıldı. Matbaa kağıdının, mürekkebin ve sarf malzemesinin üretimi artmaktaydı.¹⁴³

Matbaa makineciliği üretim çeşidini artırmaktadır (200'e kadar), mevcut makinelerin modernizasyonu ve yeni makine geliştirilmesi yapılmaktadır: dizgi, kalıp, baskı ve ciltleme makineleri ve elektronik teknolojiler geliştirilmektedir. Matbaa sektöründe en ileri teknolojik yöntemler kullanılmaya başlandı: yüksek ve gravür baskı kalıplarının elektronik olarak gravürü, elektronik fotodizgi, yüksek baskıda fotopolimer kalıpların kullanılması, farklı baskı türleri için negatif ve pozitif filmlerin elektronik olarak elde edilmesi, üretim hattında litografik baskı için kalıp üretimi, çok renkli rotatif makinelerde baskı, kitap ve dergilerin seri üretimine başlanması.¹⁴⁴

1964 yılından itibaren baskı kalıplarının ülkenin değişik bölgelerine uçakla gönderilmesi yerine hazır gazete sayfalarının faks yoluyla iletilmesine başlandı. Her türlü baskı türleri için litografik ofset baskının geliştiği görülmektedir. Matbaa üretiminin bilimsel ve teknolojik olarak gelişmesiyle birlikte yayınevlerinde de bilgisayarlı ve elektronik fotodizgi süreçlerine geçilmektedir.¹⁴⁵

Sovyetler Birliği'nde çıkan yayınların sürekli artışı, matbaa sektörünün gelişimini göstermektedir.

Kitap basımının 1970-1990 yılları arasında üretim büyüklüğü şöyledir:

142 age, 19

143 age, 19

144 age, 19

145 age, 19

1970 – toplam 1,3 milyar adet kitap ve broşür basıldı
1975 - toplam 1,67 milyar adet kitap ve broşür basıldı
1980 – toplam 1,76 milyar adet kitap ve broşür basıldı
1985 – toplam 2,1 milyar adet kitap ve broşür basıldı
1985 – toplam 2,6 milyar adet kitap ve broşür basıldı¹⁴⁶

Bunun yanı sıra, gazete ve dergi yayınında da büyük artış yaşandı. Ancak toplumun kitap yayınlarına ihtiyacı tam olarak karşılanmamaktadır. Matbaa sektöründe yerli makineler birçok yönden benzer yabancı makinelerden kalite açısından geridedir.

1991 Sonrası Rusya'da Matbaacılık

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'a yaşanan ekonomik dönüşüm ve demokratikleşme süreci Rusya'da matbaa sektörü üzerinde olumlu etki sağladı. 1990 yılının sonunda Rusya'da toplam matbaa sayısı 2 kat arttı. Bu süreçte Rusya'da çıkarılan “Kitle İletişim Araçları Hakkında” kanun matbaacılığın gelişmesinde olumlu rol oynadı. 1991'de Rusya'da verilen işletme açma izni sayısı 1597, 1992'de 2967, 1993'te de 1866, 1994'te 813 idi. Rusya Federasyonu Basın ve Yayın Bakanlığının verilerine göre 15.04.2001 tarihi itibarıyla Rusya genelinde matbaacılık faaliyetinde bulunmak için verilen izin sayısı 15 bini aştı. Bununla birlikte, 1998'de faaliyette olan toplam matbaa işletmesi sayısı 6352 ile o dönemin en yüksek sayısına ulaştı. Ancak Rusya'da yaşanan 1998 krizi sonrası binden fazla matbaa işletmesi kapandı ve 2000 yılında toplam matbaa sayısı 5000'den biraz fazlaydı.¹⁴⁷

Rusya'daki matbaa işletmeleri yaklaşık 300 farklı şehirde faaliyet göstermekte ve bunların büyük kısmı Moskova, St. Petersburg olmak üzere Ekaterinburg, Novosibirsk, Ufa gibi büyük şehirlerde idi.

2000'de faaliyet gösteren tüm matbaa işletmelerinin yarısına yakını Moskova'da ve % 10 fazlası St. Petersburg'da idi ve Rusya'nın geri kalanında 2 binden daha az işletme vardır. Matbaa sektöründe bu çarpık bölgesel dağılım ciddi sorunlara yol açmaktadır.

146 age, 20

147 B. Lensky, *Sovremennoe Otechestvennoe i Zarubezhnoe Izdatelstvo* (Moskva: Moskovskiy Gosudarstvennyy Universitet Pechati, 2002), 17

Matbaa sektöründe üretim büyüklüğünde de ciddi farklılıklar söz konusudur. Sektördeki toplam 5000 işletmenin çoğunluğunu düşük üretim kapasiteli küçük ve orta boy işletme oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra, 30-40 civarında çok büyük ölçekli ve milyonlarca tirajlı kitap ve diğer yayınların basımını gerçekleştiren işletme vardır.

2000 yılı verilerine göre çoğu Moskova'da olmak 37 yayınevi Rusya'da yıllık kitap ve diğer yayın türleri basımının % 25'ten fazlasını gerçekleştirmektedir. Tiraj büyüklüğüne baktığımızda Rusya'da yıllık toplam 1 milyon ve üzeri tiraja sahip 35 işletme vardır ve bunlar ülke matbaa üretim büyüklüğünün % 55 oluşturmaktadır. Bunların arasında 5 yayınevi (AST, Drofa, Olma-Press, Prosveshenie, Eksmo-Press) de toplam ülke üretiminin % 33 gerçekleştirmektedir.¹⁴⁸

Bütün bunlar Rusya'da matbaa sektöründe büyük yayınevlerinin egemenliğinde bölgesel kümelenme yaşandığını göstermektedir. Matbaa sektörü üretiminin büyük kısmı Merkez Federal Bölgesinde ve Kuzey-Batı Federal Bölgesinde gerçekleştirilmektedir. 2000 yılı genelinde bu iki bölgede toplam ülke yayınlarının % 77,4 ve toplam tirajın % 93 üretimi gerçekleşti. Bunun sonucunda da Rusya'da kitap satış ve dağıtımının daha çok merkezi bölgelerde toplanması ve özellikle ülkenin doğu kısmı başta olmak üzere kitap piyasasının yeterince gelişmemesi söz konusudur.

4.2. Rusya Matbaa Sektörünün Temel Ekonomik Göstergeleri

4.2.1 Matbaa Sektöründe Toplam İşletme Sayısı

Rusya'da matbaa sektörünü KOBİ sektörü çalışma kapsamında incelememizin temel nedeni, sözkonusu sektörün ülkenin ekonomik büyümesini ve gelişmesini sağlayan imalat sektöründe yer alması ve Rus matbaa sektöründe çoğunlukla küçük ve orta boy işletmelerin faaliyet göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Rus matbaaların % 90'nın ortalama çalışan sayısı 20'den azdır, kalan % 10 ise 2 gruba ayrılmaktadır: çalışan sayısı 20 – 50 olan ve çalışan sayısı 50'den fazla olan

148 age, 18

işletmeler. Böylece çalışan sayısı bakımından Rus matbaa işletmelerinin gerçek bir KOBİ sektörü olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

Tablo 13’de görüldüğü üzere 01.01.2009 yılı itibariyle Rusya'nın bölgeler bazında matbaa sektöründe faaliyet gösteren matbaa sayısı verilmiştir.¹⁴⁹ Tabloda görüldüğü üzere Rusya'da matbaa sektöründe faaliyet gösteren 7353 işletme içinde 7050'sinin çalışan sayısı 100 kişiden azdır ve bu da matbaa sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin % 95,87 KOBİ olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte matbaalarda çalışan sayısı 100 kişiden fazla olup da 250'den az olan işletmeleri de gözünüzde aldığımızda bu oranın daha da yüksek olduğunu görebiliriz.

Tablo 13. Rusya'da Toplam Matbaa İşletmeleri Sayısı, Çalışan Sayısı ile Birlikte (01.01.2009)

Rus Federal Bölgeler	1000 kişiden fazla	500 kişiden fazla	100 kişiden fazla	51-100 kişi arası	21-50 kişi arası	20 kişiye kadar
1. Kuzey-Batı Bölgesi	0	0	14	13	169	194
St. Petersburg'da	0	5	15	24	191	190
Toplam:	0	5	29	37	360	384
2. Merkez Bölgesi	5	7	57	47	399	502
Moskova'da	4	6	51	128	393	719
Toplam:	9	13	108	175	792	1221
3. Privolzhye Bölgesi	1	5	49	52	459	677
4. Güney Bölgesi	0	0	30	44	260	354
5. Ural Bölgesi	0	1	12	22	288	366
6. Sibirya Bölgesi	0	2	32	28	607	505
7. Uzakdoğu Bölgesi	0	0	7	10	124	285
Ara Toplam	10	26	267	368	2890	3792
Ülke Toplamı	7353					

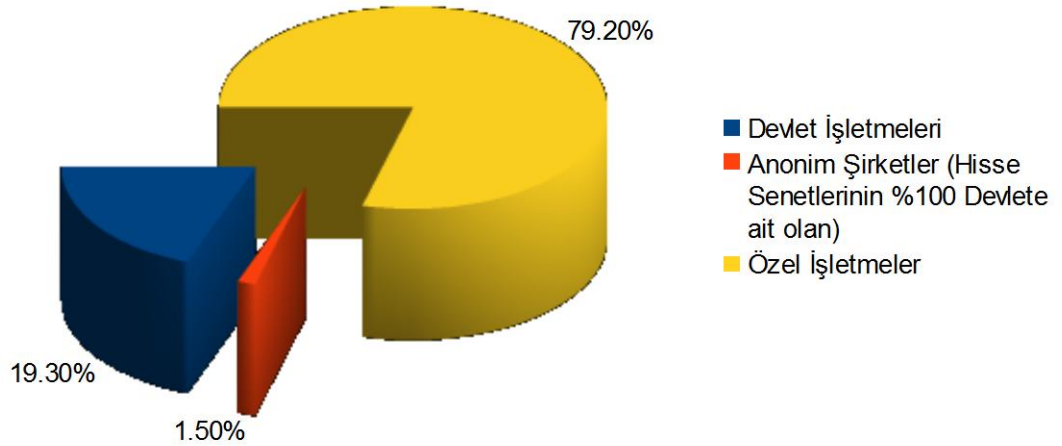
Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

¹⁴⁹ Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **Rossiysky Rynok Poligrafii OTRASLEVY Doklad** (Moskva, 2010), 10

4.2.2. Rusya Matbaa Sektöründe İşletmelerin Mülkiyet Yapısı

Rusya'da önceden devlete ait işletmelerin özelleştirme süreci tamamlanan birçok sektörden farklı olarak, matbaa sektöründe devletin varlığı halen hem üretim büyüklüğü, hem de işletme sayısı açısından devam etmektedir.

Şekil 5. 2009 yılında Rus Matbaa Sektöründe İşletmelerin Mülkiyet Yapısı

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi Rus matbaa sektörü: % 79,2 özel işletmelerden ve % 19,3 devlet işletmelerinden ve % 1,5 devlete ait anonim şirketlerden oluşmaktadır.

Matbaa piyasasında devlet sektörünün payının yüksekliği, sözkonusu kuruluşların özelleştirilmesinin yakın döneme kadar yasak veya kısıtlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Devlet günümüze kadar uzmanlık alanı periyodik yayın ve kitap basımı olan önemli matbaaları elinde tutmaya devam etmektedir. Bunlar genellikle, özel matbaalarla olan rekabette geride kalmaktadır, çünkü bunların üretim maliyeti, aynı kalitede üretim yapan özel matbaaların üretim maliyetinin üstündedir.¹⁵⁰

150 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, 2010, 50

4.2.3. Rusya Matbaa Sektörünün Üretim Büyüklüğü

2005 yılından itibaren, diğer üretim alanlarında olduğu gibi matbaa sektörünün ekonomik faaliyetinin ölçütünü, işletmelerin ürettiği malların, yaptığı işlerin ve sundukları hizmetlerin geçerli fiyatlar üzerinden toplamı yani toplam cirosu oluşturmaktadır. Söz konusu göstergeler, ilgili ana faaliyet alanına sahip işletmelerin toplamını ve bu işletmelerin ticari faaliyetlerinin kapsamını göstermektedir.

Rusya Devlet İstatistik Kurumu resmi verilerine göre, tüm matbaa sektörü bu göstergelerle ile tanımlanır:

- ▲ Matbaa sektöründe üretilen malların, yapılan işlerin ve sunulan hizmetlerin geçerli fiyatlara göre toplamı (milyon ruble)
- ▲ Selüloz-kağıt üretimi, basım-yayın faaliyetini gerçekleştiren toplam işletme sayısı (yıl sonu itibariyle)
- ▲ Kitap, broşür, dergi, gazete basımı (adet olarak)¹⁵¹

Son on yılda, Rus matbaa sektörü yüksek yıllık büyüme hızına ulaşarak, hızlı gelişme dönemi yaşadı. 2008 yılında “Federal Basım ve Kitle İletişim Araçları Bakanlığı”nin verilerine göre, Rusya’da matbaa sektörünün piyasa büyüklüğü 7,5 milyar dolara ulaştı. Rusya’da kaliteli matbaa ürünlerinin üretiminin yoğun şekilde gelişmesi, öncelikle basılı medyada reklam piyasasının hızlı artışı ve yerel ambalaj ve etiket piyasasının gelişmesi sayesinde oldu.¹⁵²

İşletmelerin ürettiği ve yüklediği malların, yaptığı işlerin ve hizmetlerin 2008 yılı toplam büyüklüğü 90,2 milyar rubleye ulaştı, 2009 yılının ilk yarısında ise 39,7 milyar ruble, 2009 yılının toplam üretim büyüklüğü 82,0 milyar ruble oldu, ve 2008 yılında göre toplamda % 91 düzeyinde gerçekleşti.

Rusya Devlet İstatistik Kurumu resmi verilerine göre ve Bölgeler Arası Matbaacılar Birliği tahminine göre 2010 yılı matbaa sektöründe işletmelerin yıllık toplam cirosu

151 Federalnoe Aгенstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **Rossiyskaya Poligrafiya Otrasleyvoy Doklad** (Moskva, 2011), 15

152 Federalnoe Aгенstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2010**, 8

85,2 milyar rubleye (3,5 milyar dolara) ulaşacak.¹⁵³

Bu kapsamda Rus matbaa sektörünün üretim büyüklüğün göstergeleri aşağıda bölge bazında detaylı şekilde verilmiştir:

Tablo 14. 2008-2010 yılları arasında Rusya'da Matbaa İşletmelerinin Ürettikleri Ürün ve Hizmet Toplamının Karşılaştırmalı Verileri (Milyon Ruble)

Rusya Federal Bölgeleri	2008 (milyon ruble)	2009 (milyon ruble)	2009/ 2008 %	2010'un ilk 9 ayı (milyon ruble)	2010 (milyon ruble)	2010/ 2008 %	Matbaa işletmeleri sayısı (adet)
1. Kuzey-Batı Bölgesi	13 053.2	12 400.5	95	9 250.8	12 403	95	147
2. Merkez Bölgesi	51 940.1	45 707.2	88	34 080.1	48 560	93	427
3. Privolzhye Bölgesi	8 658	6 753.2	78	5 182.4	7 532	87	271
4. Güney Bölgesi	3 549	4 133.2	114	3 190.5	4 070.2	113	137
5. Ural Bölgesi	3 434.5	3 022.4	88	2 135	3 262.3	95	74
6. Sibiry Bölgesi	7 928.4	7 865.2	100	4 770.3	7 769	98	265
7. Uzakdoğu Bölgesi	1 615.5	1 518.6	94	1 125.4	1 567	97	84
Toplam	90 223.7	81 400.3	90.2	59 734.5	85 163.5	94.4	1405

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Tabloya baktığımızda, Rus matbaa sektöründe üretim büyüklüğü krizin en yoğun yaşandığı 2009 yılında 2008 yılına göre toplam üretim düzeyi % 90,2' de kaldı.

2010 yılında 2009 yılına göre toplam 3763,2 milyon rublelik artış olmakla birlikte, 2008 yılına göre toplam üretim düzeyi % 94,4' de kaldı.

Bu dönemde Rusya'nın genelinde büyük düşüş yaşanıyordu ve 2009 yılında en büyük düşüş de % 22 ile Privolzhye Bölgesinde yaşandı onu % 12 ile Merkez

153 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, 2011, 16

Bölgesi ve Ural Bölgesi takip etti. 2009 yılında Sibirya bölgesinde üretim düşüşü yaşanmadı ve Güney Bölgesinde de 2009 yılında % 14 büyüme yaşandı.

4.2.4. Rusya Matbaa Sektörünün Faaliyet Alanlarına Göre Sınıflandırılması

Rusya'da matbaa sektörünü temel faaliyet alanlarına bakarsak, bunları

- ▲ Kitap Basımı
- ▲ Gazete Basımı
- ▲ Dergi Basımı
- ▲ Baskılı Ambalaj Üretimi

olarak dört ayrı alt-sektöre ayırabiliriz. 2010 yılında Rus Matbaa sektörünün alt-sektör bazında toplam üretim büyüklüğü aşağıdaki gibidir:

Tablo 15. 2010 yılında Rusya'da Matbaa Ürünleri Toplam Üretim Büyüklüğü (gazete, kitap ve diğer ürünler (dergiler, reklam ürünleri, etiket, ambalaj, nakliye belgeleri ve tanıtım ürünleri))¹⁵⁴

Ürün Türü	2008	2009	2009/2008 %	2010'un ilk 9 ayı	2010	2010/2008 %
Gazeteler, milyar adet (A2 boyutunda, 4 sayfalı)	18,1	14,1	% 78,0	13,4	16,7	% 92
Kitaplar, milyar sayfa	10,2	8,9	% 87,0	8,2	9,4	% 92
Diğer ürünler, milyar sayfa	23,5	21,2	% 90,2	17,3	22,9	% 94

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Tabloya göre Rusya'da matbaa ürünleri üretim büyüklüğü 2009'da 2008'e göre büyük düşüş yaşadı ve gazetelerde % 22, kitaplarda % 13 ve diğer ürünlerde % 9,8 azalma oldu. 2010'da üretim büyüklüğü artmakla birlikte, halen 2008 seviyesine gelmediği görülmektedir.

¹⁵⁴ Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, 2011, 16

Tablo 16. 2010 yılında Rusya'da Matbaa İşletmelerinin Ürettikleri Ürün ve Hizmet Toplamının Karşılaştırmalı Verileri¹⁵⁵

Rusya Federal Bölgeleri	2010 (milyon ruble)	Gazeteler (itibari tiraj, A2 boyutunda, 4 sayfalı) milyon adet	Kitaplar (milyon sayfa)	Diğer Matbaa Ürünleri (milyon sayfa)	Matbaa işletmeleri sayısı (adet)
1. Kuzey-Batı Bölgesi	12 403	1 615.2	616.5	2 864.3	147
2. Merkez Bölgesi	48 560	8 199.6	5 634.6	11 553.9	427
3. Privolzhye Bölgesi	7 532	1 834.4	2 099.3	5 288.2	271
4. Güney Bölgesi	4 070.2	1 540.2	546.3	868.6	137
5. Ural Bölgesi	3 262.3	1 150.2	107.7	299.7	74
6. Sibiryա Bölgesi	7 769	1 949.2	367.3	1 839.6	265
7. Uzakdoğu Bölgesi	1 567	430.8	27.3	221.7	84
Toplam	85 163.5	16 720.0	9 417.0	22 916.0	1405

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Tablo 16'da Rusya'da matbaa işletmelerinin ürettikleri ürün ve hizmet toplamının bölgesel dağılımı gösterilmiştir. Buna göre Merkez federal bölgesi 48,560 milyon ruble ile en yüksek üretim büyüklüğüne sahiptir, onu sırasıyla Kuzey-Batı, Sibiryա ve Privolzhye bölgeleri takip etmektedir. En az üretim büyüklüğüne sahip bölge 1,567 milyon ruble ile Uzakdoğu bölgesidir.

4.2.4.1. Gazete Sektörü ve Yaşanan Gelişmeler

Rus gazete sektörünün üretim büyüklüğü 2008'de 18,1 milyar adet, 2009'da 14,1 milyar adet, 2010'da 16,7 milyar adet olarak gerçekleşti.

2009'da Rusya'da gazete tirajlarında ve boyutlarında büyük oranda küçülme ve buna karşılık 2010'da % 1,5 üretim artışı gerçekleşti. Günlük ve haftalık gazetelerin

¹⁵⁵ Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2011**, 18

“ince” yayınlara geçiş trendi ve ücretsiz reklam sayılarının ve eklerin sona ermesi söz konusudur.¹⁵⁶

Gazete Sektöründe Teknolojik Gelişmeler

Gazete sektöründe yayın boyutlarının küçülmesi, baskı renklerinin artması, daha düşük gramajlı ve düşük kaliteli kağıt kullanılması söz konusudur.

Hibrid teknolojiler: gazete yayınlarının “dergileşmesi” de olmaktadır.¹⁵⁷

Gazete Sektöründe Trendler

Rus gazete sektöründe abonelik ve perakende satış sorunlarına yoğunlaşma yaşanmaktadır. Yeni pazar ve okuyucu kitlesinin oluşturulmasına yönelik çabalar ve gereksiz tüm masrafların kısılması, reklam alanında çalışmaların canlanması ve mobil iş yürütme stratejilerinin geliştirilmesi yaşanmaktadır.¹⁵⁸

Gazete Sektöründe Matbaacılık

Değişen piyasa şartlarına ayak uydurabilmek adına sürekli üretim modernizasyonu ihtiyacının ve atıl kapasite sorununun yanı sıra, üretim kalitesinin ve karlılığın artırılması ihtiyacı vardır.¹⁵⁹

4.2.4.2. Dergi Sektörü ve Yaşanan Gelişmeler

Rus dergi sektöründe bir önceki dönemde (2009 yılı) yaşanan üretim düşüşü ile birlikte 2010'da gerçekleşen üretim artışı % 12 aşmadı. Başta özel (niş) okur kitlesine sahip ve “kişiyeye özel” dergilerde olmak üzere, tüm dergi sektöründe tirajların düşmesi ile reklam gelirleri bütçesi oluşturma sorunları baş gösterdi.¹⁶⁰

Dergi Sektöründe Teknolojik Gelişmeler

Tirajların düşmesi, yayınların boyut ve formatının küçülmesi, daha düşük kaliteli

156 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2011**, 59

157 **age**, 59

158 **age**, 60

159 **age**, 60

160 **age**, 60

kağıda geçiş, tek baskıda farklı tür kağıtların kullanımı söz konusudur. Bunun yanı sıra, yayın tasarımının daha gelişmiş hale gelmesi, özel mürekkep ve lak kullanımı, baskıda kurutma sürecinin zorunlu olması gibi gelişmeler oldu.¹⁶¹

Dergi Sektöründe Trendler

Piyasa çeşitlendirilmesinin artması sonucunda en büyük yayınlar piyasadaki yerlerini korudu. Bunda, sektörün küçük ve orta boy işletmelerinin durumlarını kötüleştiren ve birçok yayının kapanmasına neden olan krizin de etkisi oldu.¹⁶²

Genel olarak, federel ve yerel basın-yayın için yıl olumsuz sonuçlandı. Bu sektörde “durgunluk” dönemi tahmini vardır ve piyasada nitel değişiklik ve internet ve mobil dergi yayınlarında artış görülmektedir. Katalog ve periyodik yayınların (“Sarı Sayfalar” türünden) baskısı azaldı. Reklam piyasasının belli düzeyde hareketlenmesine rağmen, basılı medya halen elektronik iletişim araçlarından geride kalmaktadır. Basılı reklam yayın türlerinden “direct mail”de (doğrudan posta yoluya reklam) artış olmakla birlikte, geniş tüketici kitlesine hitap eden basılı reklam yayınlarında azalma vardır. Küçük boyutlu ve internet adresinin yazılı olduğu el ilanlarının yayını artmaktadır.¹⁶³

Dergi Sektöründe Matbaacılık

Rusya'da büyük tirajlı, kaliteli yayınların basımının tek bir yerde toplanması eğilimi devam etmektedir. Bu da söz konusu projelerin çok büyük sermaye yatırımı gerektirdiğinden, farklı yerlerde üretim olanağının olmamasından kaynaklanıyor.

Yurtdışında basılan dergilerin (ve daha sonra Rusya'ya getirilen) Rusya'da matbaalarda basımına geçilmesi pek olanaklı gözüküyor. Dergi ve reklam ürünlerinin yeterli siparişlerinin olmamasından dolayı renkli ofset baskı yapan küçük yerel matbaalar kriz ortamında bulunmaya devam etmektedir.¹⁶⁴

161 age, 60

162 age, 60

163 age, 60

164 age, 60

4.2.4.3. Kitap Sektörü ve Yaşanan Gelişmeler

Rus kitap basımında 2008 yılında gerçekleşen üretim büyüklüğü 10,2 milyar baskı sayfası iken, bu 2009'da 8,9 milyara düştü ve 2010'da 9,4 milyar baskı sayfası olarak gerçekleşti.

Rusya'da kitap basımının uzun süreli durgunluğu derinleşerek devam etmektedir. Kitap basılması adet bazında artmakla birlikte, boyutları küçülmektedir ve bunun sonucunda da, toplam üretim büyüklüğü düşmektedir. “Yayıncı - dağıtımçı” sisteminde yaşanan sorunun çözülmesinin önemi artmaktadır.¹⁶⁵

Kitap Sektöründe Teknolojik Gelişmeler

Ciltsiz kitapların toplam üretim içinde payı artmaya devam etmektedir. Düşük kaliteli kağıdın ve basit ve ucuz kitap kapaklarının kullanımı artmaktadır.¹⁶⁶

Kitap Sektöründe Trendler

Tüm edebi türlerde kitapların tirajında azalma söz konusudur. Ansiklopedi, rehber, eğitim kitapları yayınında elektronik görüntü cihazlarına özel yayınların payı artmaktadır. Küçük tirajlı kitaplarda “talep üzerine” basılan yayınlar artmaktadır.¹⁶⁷

Kitap Sektöründe Matbaacılık

Kitap basımı yerel matbaalarda yoğunlaşmaktadır. Sektörde rekabetin artması, üretim karlılığının düşmesi ve sektörün genel gelişme sorunları söz konusudur.¹⁶⁸

4.2.4.4. Baskılı Ambalaj Sektörü

Rusya'da etiket, karton ve esnek ambalaj ürünleri üretiminde nispeten istikrarlı durum vardır. Ambalaj sektöründe baskılı karton ambalajı, toplam üretim kapasitesinin % 65'ine sahiptir. Daha önceki her 5 yılda Rusya'da baskılı ambalaj

165 age, 60

166 age, 60

167 age, 60

168 age, 61

üretim büyüklüğü iki kat artmaktaydı.¹⁶⁹

Baskılı Ambalaj Sektörü Teknolojik Gelişmeler

Düşük kaliteli sarf malzemesi kullanımı ile birlikte, ambalaj ürünlerinin daha fazla gelişmesi ve baskı kalitesi taleplerinde artış. Küçük tirajlı üretimde dijital baskı teknolojilerinin kullanılması. Günümüz ambalaj türlerinde talep edilen çevre standartlarının yükselmesi söz konusudur.¹⁷⁰

Baskılı Ambalaj Sektörü Trendler

Çeşitli değişiklik, ambalajın kişiye özel hale gelmesi ve bunun sonucunda, üretim tirajlarının düşmesi. Sarf malzemesi fiyatlarında artış müşteriler tarafından gelen fiyat baskısı, matbaa üretiminin karlılığının düşmesi. Olası senaryo: matbaa işleri fiyatlarında artış sonucunda müşterilerin yurtdışı matbaa sektörüne kayması ve ambalaj ürünleri ithalatında artış.¹⁷¹

Baskılı Ambalaj Alt-Sektöründe Matbaacılık

Özellikle ondüle karton kullanarak ambalaj üretimi alanında sürekli gelişme trendinde olan endüstriyel amaçlı baskı ürünleri üretimini gerçekleştiren bağımsız, özel matbaa “sektörü” oluştu.

Günümüzde bu sektör tüm teknolojik gelişmelere çok duyarlıdır.¹⁷²

4.2.4.5. Küçük ve Ofis Matbaaları Sektörü

Bu matbaa sektörü en yeni teknolojiye ve çok çeşitli küçük tirajlı üretime sahiptir. Bu üretim alanının en önemli trendi elektronik iletişim araçları ile internetin hızla gelişim göstermesi sonucu sektörün üretim kapasitesinin artışı.¹⁷³

169 age, 61

170 age, 60

171 age, 61

172 age, 61

173 age, 61

4.2.4.6. Matbaa Sektörü için Üretim Yapısı Tahmini

Bu alanda matbaa makineleri imalat konusunda lider firma olan Alman “Heidelberg”in 1997 yılında yapmış olduğu “2010 yılında baskı ürünleri.... Daha fazla mı ? Daha az mı ? Kaybolacak mı?”adlı raporunda matbaa sektörü gelişimi tahmini yapılmıştır. Bu raporda öne çıkan iddia da, dünya matbaa piyasasında üretim yapısının genel hatlarıyla oluştuğu ve bu yapının büyük değişim olmadan istikrarlı biçimde 2010 yılında devam edeceği öngörüsü idi.¹⁷⁴

Bununla birlikte, matbaa sektörü için belirleyici etken matbaa ürünlerine olan taleple birlikte, elektronik medyanın artan baskısı olacaktır. İletişim araçları toplumsal faaliyet alanlarının tümünü etkileyecek ve matbaa piyasasına artan etkiye sahip olacaktır.

Söz konusu raporda geçen matbaa üretim piyasa yapısı aşağıdaki gibi öngörülmekteydi.

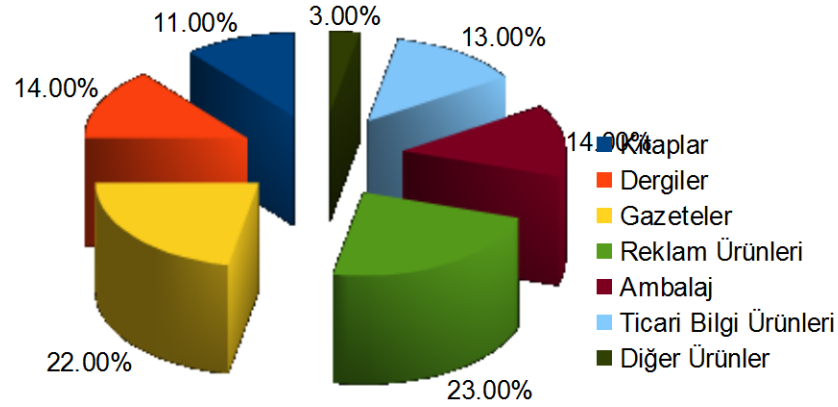
- ♣ % 23 Reklam Ürünleri
- ♣ % 22 Gazete
- ♣ % 14 Dergi
- ♣ % 11 Kitap
- ♣ % 13 Ticari Bilgi Ürünleri
- ♣ % 14 Ambalaj Ürünleri
- ♣ % 3 Diğer Ürünler

olarak öngörülmekteydi.¹⁷⁵

174 B.Lensky, *Sovremennoye Otechestvennoe i Zarubezhnoye İzdatelskoye Delo* (Moskva: 2002), 25

175 *age*, 26

Şekil 6. Matbaa Üretimi Piyasa Yapısı (2010 yılı için Tahmin)

Kaynak: “Heidelberg” Şirketi verileri

Alman şirketi sonuç olarak geride bıraktığımız 2010 yılı için 1997'de yaptığı tahmininde bilişim teknolojilerinin gelişeceğini öngörmekle birlikte, bunun yüksek hızda olacağını öngöremedi. Bu durum, matbaa makineleri lideri “Heidelberg”in söz konusu tahmini yaparken gelecekte olaklardan ziyade olmasını istediği gelişmeleri yazmış olmasından da kaynaklanıyor. Sonuç olarak “Heidelberg”in yaptığı tahmin gerçek hayatta biraz farklı çıktı.

4.3. Rusya'da Matbaa Sektöründe Son Durum ve Küresel Finansal Krizin Sektöre olan Etkisinin İncelenmesi

4.3.1 Rusya'da Matbaa Sektöründe 2008 Sonrası Yaşanan Ekonomik Gelişmeler

Rus ekonomisini etki altına alan dünya finans krizi matbaa sektörünün tüm alanlarını olumsuz etkiledi. İlk olarak, reklam piyasasının çökerten kriz sonucunda da, gazetelerin büyük çoğunluğunun tirajları ve hacmi düştü ve birçok reklam gazetesi piyasadan silindi. Matbaa sektörünün toplam talepte düşüşe karşı aşırı hassasiyetinin temelini oluşturan faktörlere, dağıtım ağının yüksek düzeyde kredi borç yükü ve sektörün devlet tarafından yeterli düzeyde destek alamaması eklendi. Diğer olumsuz koşulların yanı sıra bütün bunlar, 2009 yılında matbaa ürünlerinin sanayi üretiminin ani düşüşüne neden oldu.

2009 yılı sonunda, matbaa sektörünün toplam üretim büyüklüğü 82,0 milyar ruble olarak (2008 yılı toplamına göre % 91 düzeyinde) gerçekleşti. Gerçek mal üretiminde düşüş devam etti ve en büyük düşüş de gazete sektöründe yaşandı.¹⁷⁶

Gazeteler – 14,0 milyar kopya adetine düştü, veya 2008 yılı düzeyine göre % 78.

Kitaplar – 8,9 milyar baskı sayfasına düştü, veya 2008 yılı düzeyine göre % 87.

Diğer Ürünler – 21,0 milyar baskı sayfasına düştü, veya 2008 yılı düzeyine göre % 89.

Matbaa üretiminde düşüş ülkenin tüm bölgelerinde yaşandı, matbaa ürünleri üretiminde düşüş sadece, basım sektöründe değil, daha önce her tarafta sürekli artış yaşanan endüstriyel amaçlı matbaa ürünleri üretiminde de yaşandı. Böylece, matbaa sektörünün bu alanında, tam olarak olmasa da, ithal ikamesi etkisi gerçekleştirilebildi.¹⁷⁷

Kriz sonucunda Rusya bölgelerine göre üretim düşüşü aşağıdaki düzeylerde gerçekleşti.

Kuzey-Batı Federal Bölgesinde:

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 65	(2008 / 2007 - % 70)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 60	(2008 / 2007 - % 106)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 84	(2008 / 2007 - % 151)

Merkez Federal Bölgesinde:

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 90	(2008 / 2007 - % 54)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 81	(2008 / 2007 - % 128)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 91	(2008 / 2007 - % 163)

Privolzhye Federal Bölgesinde:

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 73	(2008 / 2007 - % 71)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 70	(2008 / 2007 - % 106)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 91	(2008 / 2007 - % 124)

176 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2010**, 17

177 age, 30

Güney Federal Bölgesinde:

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 87	(2008 / 2007 - % 56)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 93	(2008 / 2007 - % 100)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 89	(2008 / 2007 - % 129)

Ural Federal Bölgesinde

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 65	(2008 / 2007 - % 56)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 54	(2008 / 2007 - % 99)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 89	(2008 / 2007 - % 63)

Sibirya Federal Bölgesinde

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 67	(2008 / 2007 - % 80)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 60	(2008 / 2007 - % 109)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 73	(2008 / 2007 - % 169)

Uzakdoğu Federal Bölgesinde

▲ Gazeteler –	2009 / 2008 – % 68	(2008 / 2007 - % 47)
▲ Kitaplar –	2009 / 2008 – % 91	(2008 / 2007 - % 92)
▲ Diğer –	2009 / 2008 – % 81	(2008 / 2007 - % 200) ¹⁷⁸

Rusya Devlet İstatistik Kurumuna verilerine göre, 2009 yılında ülke matbaa işletmelerinin toplam yıllık cirosu 82 milyar ruble (3,4 milyar dolar) oldu. Ancak bu rakam sadece 1146 matbaa işletmesinin faaliyet sonuçlarını göstermektedir, yapılan sektör araştırmasına göre sektörde 7 binden fazla matbaa işletmesi faaliyet göstermektedir.¹⁷⁹

Böylece Devlet İstatistik Kurumunda, sektör faaliyetinin değerlendirilmesi, büyük çoğunluğu büyük ve orta büyüklükte işletmeler olan, matbaa ürünlerinin toplam üretiminde payı % 50'nin üzerinde olan, sektördeki matbaaların sadece bir kısmının faaliyet sonuçlarına dayanarak yapılmaktadır. Genellikle küçük işletmeler olan diğer matbaaların faaliyet değerlendirilmesi, bölgelere göre küçük işletmelerin toplam istatistik raporlarının genel verileri kullanılarak yapılmaktadır.

2008 yılının ilk yarısında elde edilen istatistik veri sonuçları ve matbaaların faaliyetinin yıl boyunca yapılan uzman değerlendirmelerine göre, 2008 yılının ilk

178 age, 31

179 age, 31

yarısında gerçekleşen üretim düzeyinin 2007 yılından fazla olmayacağı ve büyümenin yılın ikinci yarısında gerçekleşeceği tahmin edilmekteydi. Bu dönemde ortaya çıkmış olan olumsuzluklara rağmen, bu tahmin gerçekleşti. 2008 yılında elde edilen sonuçlar daha önceki yılların sonuçlarını aştı. Ancak 2009 yılında üretim düzeyine düşüş olduğunu ve nihai sonuçların önceki yıllara göre daha kötü çıktığını söyleyebiliriz.¹⁸⁰

Sonradan, 2010 yılı sonunda elde edilen istatistik veri sonuçları ve matbaaların faaliyetinin yıl boyunca yapılan uzman değerlendirmelerine göre, 2010 yılının ilk yarısında üretim düzeyinin 2007 yılından fazla olmadığı ve büyümenin yılın ikinci yarısında gerçekleştiği görülmektedir.¹⁸¹

2009-2010 yılları boyunca, matbaa yönetim kadroları arasında mevcut durumun makul değerlendirilmesinin yapıldığını ve sürekli olarak özel önlemlerin alınmasının gerektiği bilincinin olması, matbaa sektörünün ana üretim potansiyelinin korunabilmesine olanak sağladı.

4.3.2. Rusya'da Matbaa Sektöründe 2008 Küresel Finansal Krizin Etkileri

Küresel finans krizi Rus basın yayın ve matbaa piyasalarının durumunu olumsuz yönde etkiledi ve bunun sonucunda da, matbaa ürünlerine talep hem tüketici düzeyinde, hem de ticari düzeyde azaldı.

Ancak yaygın görüşün aksine, Rus matbaa sektöründe kriz 2008 yılının eylül ayında bir anda ortaya çıkmadı. Matbaa ürünlerine olan arz ve talepte dengesizlik, bu tarihten çok önce ortaya çıktı. Matbaa sektöründe ürün piyasasının gerçek durumu ve gelişme potansiyeli gözetilmeden üretim kapasitesinin artırılması sonucunda, rekabet düzeyinin aşırı artması, dumping, üretim karlılığının düşmesi gibi istenmeyen durum ortaya çıktı.¹⁸²

Kitap basım sektöründe kriz, piyasanın uzun süreli durgunluğu ve matbaa projelerinin ve ürün dağıtım şebekesinin yüksek kredi borcuna sahip olması sonucu

180 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2010**, 32

181 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2011**, 7

182 **age**, 7

yaşandı; gazete-dergi basım sektöründe ise aşırı şişirilmiş reklam bütçelerinin çökmesi sonucu oldu. Bu da özellikle, sadece reklam ve tanıtım ürünlerinin üretimini yapan birçok işletmeyi olumsuz etkiledi. Kriz, ambalaj, etiket, form kağıtları gibi endüstriyel amaçlı matbaa ürünlerinin üretimini yapan işletmeleri nispeten daha az etkiledi. Krizin en yoğun yaşandığı dönemde bile % 4 gibi nispeten az düşüş yaşayan ve 2009 yılı mart ayından itibaren olumlu gelişme sürecine giren imalat sektörleri, sözkonusu matbaalara istikrarlı iş sağladı.¹⁸³

Sektörün temel göstergelerine baktığımızda, matbaa sektöründe basılı ürünlerin üretim artış hızında düşüşün, daha önce görüldüğünü ve 2008 yılı haziran-temmuz aylarında açıkça ortaya çıktığını görmekteyiz.

Tablo 17. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Üretim Endeksleri: Selüloz-Kağıt Üretimi, Matbaa ve Yayın Faaliyeti (1991 = % 100)¹⁸⁴

Yıllar	1992	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2007 göre 2008	2009	2008 göre 2009
%	88,0	62,7	81,2	99,8	104,9	108,7	116,3	126,9	127,9	100,8	90,6	75,6

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Gelişme dinamiği bu sıralar hala iyiydi, ancak giderek kötüleşmekte idi. Matbaa sektörü taraflarının katıldığı ve üç ayda bir anket yoluyla yapılan araştırma sonucunda ulaşılan“girişimci güven endeksi” de olumsuz yöne doğru kaymaktaydı.

Rusya Devlet İstatistik Kurumu'nun kullandığı modelden yola çıkarak, sanayi üretiminin eğim çizgisi temel alındığında, 2009 yılının ilk yarısında matbaa sektöründe üretim büyüklüğü grafikte düz yatay çizgi şeklindeydi, yani üretimde artış yoktu. İkinci yarıyıda gözlemler, üretimde artış trendinin olmadığını gösterdi.¹⁸⁵

2009 yılının ilk yarısında matbaa işletmelerinin faaliyet sonuçlarına dayanarak yapılan araştırma, matbaaların % 20'sinin iş hacminin 2008 yılının aynı dönemine göre 2 kattan daha fazla düştü, işletmelerin % 40 ise % 10 - %15 iş kaybı yaşadı ve

¹⁸³ age, 7

¹⁸⁴ age, 7

¹⁸⁵ age, 8

diğerlerinde de ara değerlerde seyretti. Bununla birlikte, işletmelerin büyüklüğü bu bağlamda önem arz etmemektedir ve incelemeye tabi tutulan ve krizde zarar gören işletmeler arasında hem KOBİ'ler, hem de büyük işletmeler vardır.¹⁸⁶

2008 yılı sonundan itibaren, yerel matbaa sektörü kaygı verici belirsizlik dönemine girdi. Kriz piyasada önceden kurulan ilişkilerin dengesini bozdu: tirajların ve reklam bütçelerinin düşmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan üretim kapasitelerinin kullanılmayan fazlası, piyasadaki tüm işletmelerin siparişleri ellerinde tutmayı sağlamak için yapılan çetin mücadeleye neden olmaktadır.

Baskılı ambalaj sektöründeki üreticiler, daha çok müşteriler tarafından fiyat baskısına maruz kalırken, yüksek kaliteli reklam ürünlerinin üretimini gerçekleştiren matbaalar ise 2008 yılına göre, siparişlerinde % 40 ile % 70 arasında kayıp yaşadı.¹⁸⁷

En büyük zorluğu az ve orta tirajlı reklam ve tanıtım ürünleri basımını yapan matbaalar yaşamaktadır. Büyük işletmeler kriz dönemini nispeten daha kolay geçirmektedir ve "büyüklük faktörü" ve uzun vadeli, büyük hacimli sözleşmeler ile çalışma özelliği avantaj sağlamaktadır.

Matbaa piyasasında ortaya çıkan olumsuz ekonomik durum nedeniyle, tüm işletmelerin etkin çalışmasını sağlayabilmek için, üretim organizasyonunu sağlayan sıradışı önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Bunların arasında,

- ▲ Çalışanların işten çıkarılması (hem üretim, hem de idari bölümlerde),
- ▲ Daha ucuz sarf malzemeleri satan tedrikçilere yönelme,
- ▲ Çalışan ücretlerinin düşürülmesi,
- ▲ Müşterilere indirim yapılması ve "başabaş noktasında" üretim yapılması,
- ▲ Aktif olarak yeni müşteriler arayışı,
- ▲ Üretimle ilgili olmayan ve tamir-bakım masraflarının kısılmasını

186 Analitichesky Center Poligrafii Terra Print (Analiticheski Buletten No.21 Iyul-Avgust,Moskva: 2008)

187 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **2010**, 9

sayabiliriz.¹⁸⁸

2009 yılında, matbaaların yarısında tüm kademelerde işten çıkarmaların olması ile birlikte, sektör genelinde toplu işten çıkarmalar yaşanmadı. Matbaaların büyük ölçüde daha ucuz kağıt ve sarf malzemelerine (basılan ürünlerin kalitesini etkilemesi kaçınılmaz olan) yönelmesi sektör genelinde anlayışla karşılandı.

Maalesef, matbaa sektöründe “krize karşı” önlemler arasında dumping gibi etik dışı fiyat rekabeti unsurları yaygınlaştı. Sonuç olarak, durum daha kötüye gitti.

Yapılan araştırma sonucunda, araştırmaya katılan matbaaların % 35, üretim kapasitelerinin doluluğunu sağlamak ve çalışanların işte kalmalarını sağlamak için, karsız çalışmaya hazır. Uzmanlara göre “siparişleri(müşterileri) elde tutma mücadelesi büyümektedir”. Bu durumda, müşteri istediği tüm şartları öne sürme pozisyonuna sahiptir. Matbaalar yapılan işlerin fiyatlarında ciddi indirimlere gitmekte ve birçok sözleşme, daha önce geçerli olan fiyatlardan daha düşük fiyatlar üzerinden yapılmaktadır. Günümüz şartlarında, dumping uygulanması, modern matbaa sektörünün gerilemesine neden olacaktır ve yatırımların yapılmadığı ortamda, yüksek teknolojiye dayalı üretim gelişme gösteremeyecektir. Söz konusu eğilimin, uzun süre boyunca devam etmesi durumunda, matbaa sektörü ulaşılmış olduğu rekabet üstünlüklerini kaybedebilir.¹⁸⁹

2009'da Rus matbaa sektöründe üretim düzeyinde yaşanan düşüş, yıl başında beklendiği kadar yıkıcı olmadı. Ancak 2009 yılında Rusya Devlet İstatistik Kurumu ülkenin, matbaa sektöründe üretim düşüşünün % 25 gibi ciddi düzeyde olduğunu ve krizin matbaa sektörünü, diğer üretim sektörlerine göre daha fazla olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

4.3.3. Kriz Sonucunda Rus Matbaa Sektöründe Yaşanan İflaslar

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2009 yılı içinde gerçekleşen tasfiye, iflas ve birleşmeler matbaaların çok az kısmında yaşandı.

188 Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, 2010, 9

189 age, 9

Tablo 18’de 2009 yılında yapılan araştırma sonucunda, kapanan matbaa işletmeler ile ilgili veriler gösterilmiştir. Buna göre Rusya’da 2009’da kapanan işletme sayısı 253’tür. Bunların 45’i devlet işletmesi ve 208 de özel işletmedir. Bölgelere göre bakıldığında 88 kapanan işletme ile Merkez bölgesi ilk sıradadır. Onu 45 ile Kuzey-Batı bölgesi, 41 ile Privolzhye bölgesi, ve 38 ile Sibirya bölgesi takip etmektedir. En az kapanan işletmenin olduğu bölge de 2 ile Uzakdoğu bölgesidir.

Söz konusu işletmelerde işini kaybeden çalışan sayısı da 3121 kişidir. Bunların 1112 Merkez bölgesinde ve 543 de Kuzey-Batı bölgesindedir. 11 kişi de Uzakdoğu bölgesinde işini kaybetti.

Tablo 18. 2009 yılında Rusya'da Matbaa Kapanan İşletmelerle İlgili Yapılan Araştırma Göstergeleri

Rusya Federal Bölgeleri	Toplam Matbaa İşletmeleri Sayısı	Taşradaki Matbaa İşletmeleri Sayısı	Dijital Baskı Matbaa İşl. Sayısı	Bölge Merkezinde Matbaa İşl. Sayısı	Matbaa İşl.de Toplam Çalışan Sayısı	Mülkiyet Şekli		2008'e göre Toplam İşletme sayısında % azalma
						Devlet	Özel Sektör	
1. Kuzey-Batı Bölgesi:	21	7	-	14	207	5	16	% 5.3
St. Petersburg Şehri:	24	-	2	24	336	3	21	% 5.6
Toplam:	45	7	2	38	543	8	37	% 5.5
2. Merkez Bölgesi:	15	5	-	10	136	4	11	% 1.5
Moskova Şehri:	73	-	2	73	976	8	65	% 5.6
Toplam:	88	5	2	83	1 112	12	76	% 3.8
3. Privolzhye Bölgesi	41	6	4	26	445	11	30	% 3.3
4. Güney Bölgesi	21	2	2	14	157	3	18	% 3.1
5. Ural Bölgesi	18	4	1	11	166	3	15	% 2.6
6. Sibirya Bölgesi	38	6	2	26	687	7	31	% 3.2
7. Uzakdoğu Bölgesi	2	1	-	1	11	1	1	% 0.02
Toplam	253	31	13	199	3121	45	208	% 3.4

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu Verileri

Birçok bölgede birçok işletmenin kapandığı yönünde ilk bilgiler çok abartılıydı. Bazı küçük matbaaların kapanması, matbaa sektörünün toplam üretim potansiyelini hiçbir şekilde etkilemedi. Tam tersine, 2009 yılında, Tver şehrinde çok büyük “ Pareto Print ” adlı işletme faaliyete geçti ve 2008-2009 yılları arasında faaliyette olan işletmelerin

büyük kısmı yapılan teknik yenilenme sayesinde üretim kapasitelerini artırdı.

Günümüze kadar, kriz nedeniyle matbaaların kapandığında dair kesin bilgi mevcut değildir. Ancak matbaa sektörü piyasasında gelişmelerin genel analizi kaygı vericidir. Bazı uzmanlara göre, bugünkü şartlarda mevcut matbaa işletmeleri 3 gruba ayrılabilir:

- ▲ % 10 - Başarılı matbaalar, seçtikleri iş modeline göre sipariş paketlerini ve fiyat politikalarını oluşturabilecek ve gerekli üretim modernizasyonunu yapabilecek işletmeler.
- ▲ % 60 - “başabaş noktasında” üretim yapan işletmeler
- ▲ % 30 - potansiyel iflas, birleşme veya kapanma durumunda olan işletmeler.¹⁹⁰

Söz konusu tahmin belli derecede, 2. el matbaa makineleri piyasasının yıl boyunca sürekli olarak büyümesi ile doğrulanmaktadır. Çok sık olarak, mevcut makinelerin satışı, kredi veya leasing koşullarının yerine getirilememesi nedeniyle makinelere el konulması bilgisi gelmektedir.¹⁹¹

Örneğin, Rusya'nın Kirov bölgesinde faaliyet gösteren “Kirov Oblast Tipografiya” matbaasının ürettiği ürünlere olan talebin aniden çok düşmesi, kredi verenlere karşı borçlarının yükselmesi nedeniyle ve Kirov Bölgesel Yönetiminin zor durumda olan işletmenin kurtarılmasına yanaşmaması nedeniyle, işletmenin sahip olduğu makinelerin tümü satıldı.¹⁹²

Sonuç olarak, bütün bunlar Rus matbaa sektörünün 2008 krizinden oldukça olumsuz etkilendiğini göstermektedir. 2009 yılında yaşanan büyük üretim düşüşü 2010'da az da olsa artışa geçti ve 2011'de sektörün daha iyi duruma geleceği beklenmektedir.

190 age, 12

191 age, 12

192 Soobsheniye Press-Centra Pravitelstva Kirovskoy Oblasti (Kirov, 05.05.2009)

5. SONUÇ

İşletmeciliğin Rus ekonomisinde gelişme süreci Sovyetler Birliği'nin son yılları olan 1980'lerin sonunda ortaya çıkan kooperatiflere kadar dayanmaktadır.

Ancak Rusya'da tam anlamıyla özel işletmecilik faaliyeti 1991 sonrası yapılan yasal düzenlemeler ile başladı. İlk başlarda Rus halkı özel işletmeciliğe pek meraklı değildi, bunun temel nedeni de ekonomik işletme kurabilmek için yeterli birikime sahip olmaması ve ülkede piyasa ekonomisi kurumlarının daha ortaya çıkmamış olması idi. Ayrıca, Sovyet döneminden kalma “devletçi” zihniyet de insanları risk almaktan alıkoymaktaydı.

1991 sonrası 10 yıla yakın süreç Rusya'nın ekonomik ve sosyal olarak çöküş yaşadığı yıllardı. Söz konusu dönemde yaşanan ekonomik zorluklar KOBİ sektörünün daha hızlı gelişmesini engelledi. Bununla birlikte, Rusya ekonomisinin canlanmasında ve ayağa kalkmasında KOBİ sektörünün çok önemli rol oynadığı gerçeği vardır.

2000 yılında Vladimir Putin'in devletin başına gelmesinden sonra Rusya'nın hızlı ekonomik büyüme sürecine girdiği görülmektedir. Bu dönemde, 2000 - 2007 yılları arasında Rusya'da toplam KOBİ sayısı 879,3 binden 1137 bine çıktı. Bu da % 29 büyümeye tekabül etmektedir. Rus KOBİ sektörünün ülke GSMH'de payı 2003'te % 9,8 iken, 2006'da % 11,6 çıktı. Ayrıca Rus KOBİ sektöründe toplam 10 milyon 157 bin kişinin istihdam edildiğini görmekteyiz. Bu veriler de KOBİ sektörünün Rus ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu gösterir.

KOBİ'lerin önemine ve rolüne daha detaylı bakarsak, KOBİ'lerin temel amacı ülkede ihtiyaç duyulan mal ve hizmet ihtiyacının yeterli düzeyde ve uygun fiyattan karşılanmasıdır. Ayrıca ekonomik faaliyeti sonucunda devletin vergi gelirine katkı sağlar. Bunun dışında KOBİ'lerin sosyo-ekonomik önemi: KOBİ sektörü yeni iş imkanları yaratarak, toplumda istihdam oranını artırır ve işsizliği azaltır. Ayrıca, KOBİ'ler toplumun genel refah düzeyini artmasını sağlar. KOBİ sektörü milli gelir

ve ihracat artışına katkı sağlar.

KOBİ sektörünün esnek ve piyasa koşullarına değişimlerine hızlı uyum sağlama yeteneği onlara yenilikçilik alanında avantaj sağlar.

Bütün bunlar devletin KOBİ'lerin gelişmesi için her türlü desteği yapması gerektiğini göstermektedir. Rus hükümetinin son olarak 1 Ocak 2011'den itibaren işletmelerin çalışanları adına devlete ödediği sosyal sigorta vergisini % 14'ten % 34'e çıkarması özellikle KOBİ sektörünü çok olumsuz etkiledi.

Çalışmada ayrıca KOBİ sektörü olan Rus matbaacılığın incelenmesi yapıldı. Rus matbaacılığı tarihi 16. yüzyıla dayanan çok eski bir sektördür. Sektörün ilginç tarafı 1917 yılı öncesi Çarlık Rusya döneminde özel kesimin yoğun olduğu sektörde Bolşevik Devrimi sonrası tüm matbaalar devletleştirildi, 1991 sonrası dönemde de sektör tekrar özelleştirme sürecine girdi. Bu konuda çarpıcı örnek de benim şahsen yakından tanıdığım ve Moskova Bölgesinin Podolsk şehrinde faaliyet gösteren “Ofset Podolsk” işletmesidir. Söz konusu işletme 1909 yılında Çarlık Rusya'sında tüccar Nikolay Toshakov tarafından kurulan özel işletmedir. İşletme 1917 sonrası devletleştiriliyor ve bölgenin önemli matbaası haline geliyor. Günümüzde de “Ofset Podolsk” matbaası özel sektörde faaliyet gösteren anonim şirkettir ve Moskova bölgesinin başarılı ve büyük işletmelerinden biridir.

Matbaa sektörü imalat sektörü olmasından Rus ekonomisi için önemlidir. Çünkü günümüzde Rusya ekonomisi daha çok doğal kaynakların ihracatına dayalı ekonomik modele sahiptir. Söz konusu ekonomik modelin “geleceğin” ekonomisini oluşturamayacağı için (doğal kaynakların yakın gelecekte tükenmesinden dolayı) imalat sektöründe işletmelerin geliştirilmesi çok büyük önem kazanmaktadır.

Bilişim alanında yaşanan hızlı gelişmenin matbaa sektörü için tehdit mi fırsat mı olduğu da tartışmalıdır. Çünkü elektronik kitap okuyucu (e-reader) ve gazete ve dergilerin internet yayınlarının olması matbaa sektörü için olumsuz bir gelişme gibidir. Ancak bununla birlikte CtP gibi dijital matbaacılık alanındaki gelişmeler sektörün çeşitlenmesini ve maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır.

Ayrıca 2008 küresel finansal krizin sektöre büyük darbe vurduğunu görmekteyiz. Krizde özellikle birçok küçük ve orta boy işletmenin kapandığı veya birleşme yaşadığı görülmektedir. 2010 yılı sektör için toparlanma yılı oldu ve 2011 yılından itibaren sektörün gerçek büyüme evresine gireceğini ümitle bekleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Analitichesky Center Poligrafii Terra Print. **Analiticheski Buletten No. 21 Iyul Avgust**, Moskva, 2008.
- Anders, Aslund. **Russia's Capitalist Revolution**. Washington DC: Peterson, 2007.
- Brown, Archie. **The Gorbachev Factor**. Oxford: Oxford University Press 1996.
- Bozkurt, Veysel, Şenol Baştürk. "KOBİ Girişimcilerinde Risk ve Belirsizlik Algıları: Bursa Örneği". **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c.64, s.2 2009. 43-74
- Can Mutlu, Esin. **Uluslararası İşletmecilik Teori ve Uygulama**. 3 bs. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2008.
- Çetin, Canan , Esin Can Mutlu. **Temel İşletmecilik İşletme ve Çevresi**. İstanbul, Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu Yayınları, 2009.
- Chapek, V. **Maloe Predprinimatelstvo Rossii**. Rostov-na-Donu: Feniks, 2010.
- Çolakoğlu, Mustafa H. **KOBİ Rehberi**. İstanbul: Yorum Matbaacılık, 2002.
- Commission Recommendation of 6 May 2003 Concerning the Definition of Micro, Small and Medium-Sized Enterprises. **Official Journal of the European Union**. 20.5.2003.
- Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **Rossiyskaya Poligrafiya Otrasevov Doklad**. Moskva, 2011.
- Federalnoe Agenstvo Po Pechati i Massovym Kommunikatsiyam, **Rossiysky Rynok Poligrafii Otrasevov Doklad**. Moskva, 2010.
- Gros, D. A.Steiner. **Economic Transition in Central and Eastern Europe: Planting the Seeds**. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Gorfinkel, V. **Maly Biznes**. Moskva: Knorus, 2011.
- Gürol, Yonca. **Yeni Dünya Düzeninde İnsanın Örgütte Değişen Rolü**. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2011.

Kabacalı, Alpay. **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın.** İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2000.

Lapusta, M. **Predprinimatelstvo.** Moskva: RIOR, 2008.

Lensky, B. **Sovremennoye Otechestvennoe i Zarubezhnoye İzdatelskoye Delo** Moskva: Moskovsky Gosudarstvennyy Universitet Pechati, 2002.

MinekonomRazvitiya Rossii. **Doklad o Sostoyanii i Razvitii Malogo i Srednego Biznesa v Rossii v 2008.** Moskva, 2008.

Mucuk, İsmet. **Pazarlama İlkeleri.** 15. bs. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2006.

Munchaev, Shamil. **İstoriya Rossii.** Moskva: YUNITI, 1999.

Orlov, A.V. **Nadezhda: O Malom Biznese v Rossii.** Moskva: Mezhdunarodnyy Universitet, 2003.

Polyansky, N. **Osnovy Poligraficheskogo Proizvodstva.** Moskva: Kniga, 1991

Ryzhkov, Nikolai. **Perestroyka: İstoriya Predatelstv.** Moscow: Novosti 1992.

Shamhalov, Feliks. **Gosudarstvo i Ekonomika.** Moskva: Ekonomika 2005.

Smallbone, David, Friderike Welter. **Entrepreneurship and Small Business Development in Post-Soviet Economies.** Routledge, 2009.

Soobsheniye Press-Centra Pravitelstva Kirovskoy Oblasti, Kirov, 05.05.2009.

Vsemirnaya İstoriya. Moskva: Vserossiyski Zaochny Finansovo-Ekonomicheskyy Institut, YUNITI, 1997.

İstoriya Rossiyskoy Poligrafii, http://www.copmoscow.ru/stat/istorija_poligraf/ [15.05.2011]

RF Nephloho Vyglyadit v G8 esli ne schitat inflyaciyu, Newiztv.ru
<http://www.newizv.ru/economics/2010-05-24/126862-rf-nephloho-vygljadit-v-g8-esli-ne-schitat-infljaciya.html> [18.05.2011]

ÖZGEÇMİŞ

30.01.1984 tarihinde SSCB Tuva Cumhuriyeti'nde doğan EVGENY DONGAK, ilk ve orta okulu Tuva'nın Hovu-Aksı kasabasında tamamladı. 2001'de lise eğitimini Tuva'nın başkenti Kızıl şehrinde bitirdi.

2001'den 2002'ye kadar Ankara'da Gazi Üniversitesi TÖMER'de 1 yıllık Türkçe hazırlık eğitimi aldı. 2002-2006 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Lisans eğitimi gördü. 2007 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi İşletme Anabilim Dalında İşletme Yönetimi Yüksek Lisans programına devam etmektedir.